

ESTONIAN DISCUSSIONS ON ECONOMIC POLICY

Economic Policy Problems of Small Countries

Special Edition in Honour of Prof. Janno Reiljan

Articles (CD-ROM) * Summaries * Chronicle

ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER WIRTSCHAFTSPOLITIK

Wirtschaftspolitische Probleme kleiner Länder

Festschrift für Prof. Dr. Janno Reiljan

Beiträge (CD-ROM) * Zusammenfassungen * Chronik

EESTI MAJANDUSPOLIITILISED VÄITLUSED

Väikeriikide majanduspoliitilised probleemid

Prof. Janno Reiljanile pühendatud eriväljaanne

Artiklid (CD-ROM) * Kokkuvõtted * Kroonika

24th year of issue * 24. Jahrgang * 24. aastakäik

2/2016

Estonian Discussions on Economic Policy: Economic Policy Problems of Small Countries. Special Edition in Honour of Prof. Janno Reiljan / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Wirtschaftspolitische Probleme kleiner Länder. Festschrift für Prof. Dr. Janno Reiljan / Eesti majanduspoliitilised väitlused: Väikeriikide majanduspoliitilised probleemid. Prof. Janno Reiljanile pühendatud eriväljaanne

Artiklid on avaldatud andmebaasides: / Die Beiträge sind in der Datenbanken: /
Articles have been published in the databases:

DOAJ – Directory of Open Access Journals (Netherlands), **EBSCO** Discovery Service (**EDS**), **EBSCO** Central & Eastern European Academic Source, **EBSCO** – Elton B. Stephens Company (USA), **EconBib** – Economics Bibliography (KSP Journals; International), **ECONIS** – Economics Information System (Germany), **ESO** – European Sources Online (United Kingdom) and **SSRN** – Social Science Research Network (USA)

Käesoleva publikatsiooni-ajakirja koostamist, väljaandmist ja trükkimist on toetanud järgmised ülikoolid ning organisatsioonid: /

Die Herausgabe dieser Publikation wurde unterstützt durch folgende Universitäten und Organisationen: /

The following universities and organisations have supported the publishing/printing of the publication:

- **Tartu Ülikool * Universität Tartu * University of Tartu**
- **Tallinna Tehnikaülikool * Technische Universität Tallinn * Tallinn University of Technology**
- **Kieli Rakendusülikool * Fachhochschule Kiel * University of Applied Sciences of Kiel**
- **Ernst Moritz Arndti Greifswaldi Ülikool * Ernst-Moritz-Arndt Universität Greifswald * Ernst-Moritz-Arndt University of Greifswald**
- **Mattimar OÜ * Mattimar GmbH * Mattimar Ltd**

**ESTONIAN DISCUSSIONS ON
ECONOMIC POLICY**

**Economic Policy Problems of Small Countries
Special Edition in Honour of Prof. Janno Reiljan**

**ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER
WIRTSCHAFTSPOLITIK**

**Wirtschaftspolitische Probleme kleiner Länder
Festschrift für Prof. Dr. Janno Reiljan**

**EESTI MAJANDUSPOLIITILISED
VÄITLUSED**

**Väikeriikide majanduspoliitilised probleemid
Prof. Janno Reiljanile pühendatud eriväljaanne**

2/2016

**BWV • BERLINER WISSENSCHAFTS-
VERLAG GmbH**

**MATTIMAR
anno 1993**

BERLIN * TALLINN

Estonian Discussions on Economic Policy: Economic Policy Problems of Small Countries. Special Edition in Honour of Prof. Janno Reiljan, 2016, No. 2
Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Wirtschaftspolitische Probleme kleiner Länder. Festschrift für Prof. Dr. Janno Reiljan, 2016, Nr. 2
Eesti majanduspoliitilised väitlused: Väikeriikide majanduspoliitilised probleemid. Prof. Janno Reiljanile pühendatud eriväljaanne, 2016, nr. 2

Berlin, Tallinn: BWV * Mattimar

24th year of issue / 24. Jahrgang / 24. aastakäik

BERLINER WISSENSCHAFTS-VERLAG GmbH, MATTIMAR OÜ¹, 2016

ISSN 1736-5597 (trükis)

ISSN 1736-5600 (CD-ROM)

ISSN 2228-1878 (pdf, online)

ISBN 978-9985-844-64-9 (trükis)

ISBN 978-9985-844-68-7 (CD-ROM)

ISBN 978-9985-844-65-6 (pdf, online)

ISBN 978-9985-844-66-3 (epub)

ISBN 978-9985-844-67-0 (pdf: e-book)

ISBN 978-3-8305-3669-7 (trükis)

ISBN 978-3-8305-3669-7 (CD-ROM)

ISBN 978-3-8305-2132-7 (pdf: e-book)

Käesolevas publikatsioonis avaldatud artiklid on eelretsenseeritud anonüümselt sõltumatute doktorikraadiga retsentide poolt.

Alle Beiträge der vorliegenden Publikation wurden vor der Veröffentlichung anonym von unabhängigen promovierten Experten rezensiert.

Before publishing, the articles in this collection have been anonymously peer-reviewed by independent reviewers holding a doctor's degree.

Trükitud trükikojas Miniprint OÜ / Gedruckt in der Druckerei Miniprint OÜ / Printed in the publishing house of Miniprint OÜ

© Esikaas ja üldkujundus / Cover und Gesamtlayout / Front cover and general design:

kirjastaja Mattimar OÜ; Mattimar-Verlag GmbH; publisher Mattimar, 2016

© Kirjastamine: kirjastajad, Herausgeber, publishers – Berlin, Tallinn: BWV * Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar-Verlag GmbH, 2016

© Autorid, Autoren, Authors

¹ Matti Raudjärv: Tartu Ülikool (Pärnu Kolledž), University of Tartu (Pärnu College), Ringi 35, 80012 Pärnu, Estonia, matti.raudjärv@ut.ee; Mattimar OÜ, Kose tee 79, 12013 Tallinn, Estonia, mattir@hotmail.com; www.mattimar.ee

SISUKORD / INHALTSVERZEICHNIS /CONTENTS

Prof. Janno Reiljani teadustöö tähtsamad aspektid (erinumbri toimetaja Peter Friedrich)	10
Würdigung des wissenschaftlichen Werkes von Prof. Dr. Janno Reiljan (von Redakteur Peter Friedrich)	12
Appreciation for Prof. Janno Reiljan (by editor Peter Friedrich)	15

KOKKUVÕTTED / ZUSAMMENFASSUNGEN /SUMMARIES¹

A. Avaliku halduse kujundamise poliitika Politiken zur Gestaltung öffentlicher Verwaltung Policies For Public Management

Sulev Mäeltsemees	Haldusreformi areng Eestis aastail 1989-2016	19
<i>Artikkel-Article</i> (CD-ROM)	Die Entwicklung der Verwaltungsreform in Estland in den Jahren 1989-2016 <i>(The Development of the Territorial Reforms in Estonia during the Years 1989-2016)</i>	19
Karina Kenk, Toomas Haldma	Tulemusinformatsiooni kvaliteet Eesti kohalike omavalitsuste tulemusvastutuse raamistikus	25
<i>Artikkel-Article</i> (CD-ROM)	Quality of Performance Information for Public Accountability in Estonian Local Governments <i>(Die Qualität der Informationen über die Verwaltungs- erfolge für die Rechenschaftslegung der Kommunen)</i>	35

¹ Tervikartiklid inglise või saksa keeles on käesoleva trükisega kaasasoleval CD-l.
The full text of papers in English or in German is available on the CD enclosed with this publication.
Die Beiträge in voller Länge entweder in englischer oder deutscher Sprache finden Sie auf der beigefügten CD.

Peter Friedrich, Jaan Looga	Estnische öffentliche Unternehmen als Instrumente der Außenwirtschaftspolitik	30
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	Public Enterprises in Estonia as Instruments of Foreign Trade Policy (<i>Riigiosalusega ettevõteted Eestis kui väliskaubanduspoliitika instrument</i>)	51

**B. Riigi ja organisatsiooni arengupoliitika
Organisations- und Entwicklungspolitiken
Organizational and Development Policies**

Kadri Karma, Maaja Vadi	Organisatsioonikultuuri mõõtmine: kultuuriülene perspektiiv	38
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	The Measurement of Organizational Culture: Cross-country Perspective (<i>Die Messung der Organisationskultur: ein Ländervergleich</i>)	82

Kadri Ukrainski, Aleksi Kelli, Yuri Kapitsa, Karyna Shakhbazian	Kvantiteeti tasustav teaduspoliitika: Eesti ja Ukraina	46
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	Research Policies Rewarding Quantity: Estonia and Ukraine (<i>Eine volumenorientierte Forschungspolitik: Estland und Ukraine</i>)	99

Urmas Varblane	Euroopa Liidu struktuurifondid Balti riikides – kasulikud või kahjulikud?.....	51
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	EU Structural Funds in the Baltic Countries – Useful or Harmful? (<i>EU Strukturfonds in den Baltischen Ländern – vorteilhaft oder belastend?</i>)	120

Maryna Tverdostup, Tiiu Paas	Sooline palgalõhe täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC tulemuste raamistikus: Eesti Põhjamaade võrdluses	56
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	The Gender Wage Gap in the Human Capital Framework: A Cross-Nordic Assessment Based on PIAAC (<i>Geschlechtsbezogene Einkommenslücke im Humankapitalkontext: Eine nordische Vergleichsanalyse auf der Basis von PIAAC</i>)	137

**C. EL väikeriigi väliskaubanduslikud ja rahanduslikud probleemid
Handels- und Monetäre Probleme eines kleinen EU-Mitgliedslandes
Foreign Trade and Monetary Problems of a Small EU Member Country**

Klaus Schrader, Claus-Friedrich Laaser, David Benček	Strukturschwächen als Hemmnis für Estlands Aufhol- prozess	63
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	How Structural Deficiencies Hamper Estonia's Catching-up Process <i>(Struktuursed nõrkused Eesti arengu takistusena)</i>	161
Claus-Friedrich Laaser, Klaus Schrader	Estonia Being Caught Up in Russian Turmoil?	69
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	Estland im Sog der Russischen Volkswirtschaft? <i>(Venemaa majanduse mõju Eestile)</i>	191
Manfred O. E. Hennies	Makromajanduslikule ringlusele orienteeritud majanduspoliitika võlakriisi lahendamiseks	74
<i>Artikkel-Article (CD-ROM)</i>	Makroökonomischen Kreislauf orientierte Wirtschaftspolitik zur Lösung der Schuldenkrise <i>(Macro-economic Flow Circute Oriented Economic Policy for Solving the Debt Crises)</i>	216
Prof. Janno Reiljani akadeemiline CV		77
Vita of Prof. Janno Reiljan		84
Prof. Janno Reiljani teaduspublikatsioonid		88
Scientific Publications of Prof. Janno Reiljan		88
List of Authors		98

KROONIKA / CHRONIK /CHRONICLE

Kaasteelise mõtteid käesolevale eriväljaandele: Professor Janno Reiljan - 65 (8.10.1951), (Matti Raudjärv)	102
---	-----

**INFORMATSIOON AJAKIRJA KOHTA, PUBLITSEERIMISE
TINGIMUSED JA NÕUDED AUTORITELE. TOIMUNUD JA
KAVANDATAVAD MAJANDUSPOLIITIKA TEADUSKONVERENTSID
INFORMATIONEN ÜBER DIE ZEITSCHRIFT, DIE PUBLIKATIONS-
BEDINGUNGEN UND WICHTIGE ANMERKUNGEN FÜR AUTOREN
INFORMATION ABOUT THE JOURNAL, PUBLICATION CONDITIONS
AND IMPORTANT NOTES FOR THE AUTHORS**

Tähelepanuks autoritele.....	107
Wichtige Anmerkung für Autoren.....	107
Note for the Authors.....	107

A.

Informatsioon ajakirja toimkonnalt (+ vaata ka trükise esikaane siseküljelt)	108
Information des Redaktionsteams (+ siehe auch auf der Innenseite des Covers	109
Information from the Editorial Team (+ see also inside front cover of the publication)	110

B.

**Majanduspoliitika teaduskonverentsid
Wissenschaftliche Konferenzen über Wirtschaftspolitik
Scientific conferences on economic policy**

Majanduspoliitika teaduskonverentside loetelu Eestis (1984-2016 ... 2022)	111
Liste der wissenschaftlichen Konferenzen über Wirtschaftspolitik in Estland (1984-2016 ... 2022)	111
List of Scientific Conferences on Economic Policy in Estonia (1984-2016 ... 2022)	111

C.

Loodetav tulevikuinformatsioon (2018-2022)	115
Die Zukunftsinformation (2018-2022).....	115
Expected Future Information (2018-2022)	115

Professor Janno Reiljan

PROF. JANNO REILJANI TEADUSTÖÖ TÄHTSAMAD ASPEKTID

Janno Reiljan lõpetas Tartu Ülikooli 1975. aastal majandusküberneetika erialal. Majandusteadlasena mõjutas ta oluliselt muutusi Eesti majanduses – see peegeldub tema teaduslikus panuses. Avaldatud teadustöodes arendas ta kvantitatiivset lähenemisviisi ja meetodeid majandusanalüüsis. Tema majanduskandidaadi kraadi taotlemiseks esitatud väitekirjas “Matemaatilis-statistiliste meetodite kasutamine ettevõtete majandustegevuse analüüsis” ja Moskvas avaldatud raamatuosas majandusmatemaatiliste meetodite rakendamise ettevõtete majandusanalüüsis tõi ta välja võimaluse lahendada multikollinearsuse probleem regressioonmodelite koostamisel faktoranalüüsi (komponentanalüüsi) meetodite kasutamise abil. Tema teadustöö tulemused avaldati vene- ja eestikeelsetes artiklites. Sellega rikastas ta nõukogude majandusalast teaduskirjandust oma uuringute tulemustega ja teadmistega lääne-riikide erialakirjandusest.

Järgnevalt panustas ta nõukogudeaja majandusalasesse teaduskirjandusse matemaatilise statistika meetodite ümberkujundamise ja rakendamisega majanduslike otsuste aluste täiustamiseks. Ta rakendas lääneriikides välja töötatud lähenemisviisi ja mudelid ettevõtetmajanduslike otsuste analüütilise aluse arendamiseks. Tema teadustöö tulemused avaldati majandusdoktori kraadi taotlemise alusena Moskvas 1989. aastal avaldatud monograafias “Juhtimisotsuste analüütilised alused”, kuigi doktorikraadi kaitsmine toimus Tartu Ülikoolis Eesti Nõukogude Liidust eraldumise ajal. Esimestele sammudele lääneriikide majandus- ja rakendusuringute kogemuste kasutamisel Eesti majandusteaduse moderniseerimiseks aitasid kaasa pikaajalised stažeerimised Saksamaa Liitvabariigis Bonni, Kieli ja Münsteri ülikoolides, mida rahastasid Saksa Akadeemiline Vahetusteenistus ning Saksamaa LV Schleswig-Holsteini ja Nordrhein-Westfaleni liidumaad. Stažeerimine Bonni Ülikoolis oli suunatud otsustusteooria rakendusvõimaluste tundmaõppimisele ning Kieli ja Münsteri Ülikoolis välismajandusteooria aluste omandamisele. Järgnevalt täiendas ta oma akadeemilisi teadmisi Kieli, Hamburgi ja Leipzigi ülikoolides ning Bentley kolledžis USA-s. Prof Reiljan sai teadustööks toetust ka Volkswageni Fondilt ja Konrad Adenaueri Fondilt.

Lõpetanud töö dekaanina Tartu Ülikooli majandusteaduskonna ümberkujundamisel uuris ta intensiivselt Eesti majanduse ümberkujundamise probleeme, kasutades edukalt oma rahvusvahelisi kontakte. Tema uurimistööl oli suunatud peamiselt ümberkujundamisprotsessis väikeriikide majandusliku konkurentsivõime analüüsi ja mõõtmise probleemidele. Ta avaldas rahvuslikes ja rahvusvahelistes ajakirjades uurimusi ja informatsiooni majanduslikust arengust nii Eestis tervikuna, aga samuti riigi erinevates sektorites (sh põllumajandus ja tööstus). Samuti olid vaatluse all Eesti majanduse konkurentsivõime küsimused. Ta juhtis mitmeid teadusuuringuid, näiteks “Eesti majanduskeskkonna mõju konkurentsivõimele” (1995-1998), “Eesti majanduse konkurentsivõime ühinemisel Euroopa Liiduga” (1999-2003) ning “Eesti jätkusuutliku ja tasakaalustatud arengu strateegiad ühinemisel Euroopa Liiduga”

(2003–2007). Uuringute tulemusi kasutas ta Eesti majanduspoliitika suunamiseks majanduse konkurentsivõime tõstmisele.

Hiljem, välismajanduse ja avaliku sektori ökonomika õppetooli juhatajana (kuni aastani 2012) pühendus ta Eesti kui uuendusliku riigi Euroopa Liiduga integreerumise probleemide uurimisele. Välismajanduse professorina alates aastast 1992 ja avaliku sektori ökonomika suuna juhina alates aastast 2000 tegeles ta avaliku sektori ümberkujundamise probleemidega, mis seonduvad Eesti pensionisüsteemi reformi, Eesti administratiiv-territoriaalse reformi, kohalike omavalitsuste arengu rahandusliku tasakaalustamise ja finantskatteta ülesannete, Eesti eelarvepoliitika, keskpanga valuutareservide, avaliku sektori kinnisvara juhtimise, innovatsioonipoliitika jt probleemidega. Oma publikatsioonides rõhutab ta alati vajadust kujundada avaliku sektori interventsioonide abil soodne majanduse arengukeskkond.

Prof J. Reiljani rahvusvahelised teaduskogemused mõjutasid teatud mõttes otseselt uuenemisprotsessi Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas. Ta oli nende teaduskonna töötajate hulgas, kes võitlesid Tartu Ülikooli ümberkujundusprotsessis teaduskonna püsijäämise eest. Prof J. Reiljan koos kolleegidega prof Haldma, prof Sepp, prof Paas, prof Varblane, prof Vadi jt. töötasid välja teaduskonna strateegilise arengukava, toetudes seejuures ka Saksamaa LV ülikoolides stažeerimise ajal omandatud teadmistele ja kogemustele akadeemilise hariduse pakkumisel. Seejärel juhtis ta dekaanina teaduskonna reformi uute õppekavade sisseviimisel ja teadustöö uute suundade edendamisel, arendades muuhulgas välja välismajanduse õppe- ja teadusuuna. Tema initsiatiivil alustati kõigi pakutavate õppeainete varustamist eestikeelsete õpikutega. Selle tulemusena on käesolevaks ajaks ilmunud enam kui 100 kaasaegset majandusõpikut, mis annavad kahtlemata olulise panuse eestikeelse majandusterminoloogia arengusse. Tema juhendamisel teaduskraadi kaitsnud viis doktoranti on saavutanud silmapaistvaid teadustulemusi.

Prof J. Reiljan mõjutas Eesti ümberkujundusprotsesse ka oma poliitilise tegevusega. Aastatel 1991/1992 töötas ta ülikoolitöö kõrval ka peaminister Tiit Vähi majandusnõunikuna. Eestimaa Rahvaliidu aktiivse liikmena oli ta aastatel 1999-2007 Riigikogu liige. Ta tegutses järjekindlalt selle nimel, et Eesti Energia rahva omanduses säilitada. Riigi Kinnisvara AS nõukogu liikmena osales ta Eesti avaliku sektori kinnisvarapoliitika kujundamisel. Oma teadmisi Eesti majandusoludest ja arenguprobleemidest sai ta kasutada ka Euroopa Parlamendi vaatlejaliikmena.

Prof Janno Reiljanil oli võimalus kasutada oma teaduslikke oskusi nii teadustöös kui ka akadeemilises õppetöös, aga samuti majanduslikus ja poliitilises praktilises tegevuses. Doktorantidel on kindlasti ka edaspidi emeritprofessor Janno Reiljani teadmistest ja kogemustest Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas palju kasulikku saada.

Tartus, 15. juulil 2016

Peter Friedrich
Toimetaja

WÜRDIGUNG DES WISSENSCHAFTLICHEN WERKES VON PROF. DR. JANNO REILJAN

Im Jahre 1975 schloss Janno Reiljan seine Studien zur wirtschaftlichen Kybernetik an der Universität Tartu ab. Er ist einer der Wirtschaftswissenschaftler, der in besonderem Umfange den volkswirtschaftlichen und betriebswirtschaftlichen estnischen Transformationsprozess beeinflusst hat. Seine Forschungsergebnisse verdeutlichen diese Verdienste. Seine ersten Arbeiten betrafen während der späten sowjetischen Phase die Einführung und Weiterentwicklung quantitativer Methoden und Ansätze zur volks- und betriebswirtschaftlichen Entscheidungstheorie. Im Rahmen seiner Dissertation zum Thema: „Über die Nutzung mathematisch statistischer Methoden in der empirischen Analyse des Betriebes“ und in einem Buch über „Ökonomisch-mathematische Methoden zur betrieblichen Anwendung und zur Erleichterung von Kooperationen“, das in Moskau publiziert wurde, entwickelte er Verfahren zur Reduktion von Multikollinearität, in dem er auf die Faktorenanalyse zurückgriff. Seine Ergebnisse wurden auch in russischer und estnischer Sprache publiziert. Er bereicherte die sowjetische ökonomische Literatur mit seinen Erkenntnissen und verstärkte den Wissenstransfer aus der westlichen Literatur.

Weiterhin transformierte und erweiterte er die ökonomische Literatur in der Sowjet Union mithilfe der Anwendung mathematischer Wahrscheinlichkeitstheorie und der Übertragung westlicher Entscheidungsmodelle zur Lösung betriebswirtschaftlicher Aufgabenstellungen.

Seine Ergebnisse wurden im Rahmen seiner Habilitationsschrift „Die analytische Basis für Managemententscheidungen“ in Moskau publiziert, obwohl in jenem Zeitraum die Loslösung von der Sowjetunion erfolgte und das Habilitationsverfahren an der Universität Tartu stattfand. Diese ersten Modernisierungsschritte und der Rückgriff auf westliche Erkenntnisse und Operation Research Verfahren wurden von Forschungsaufhalten gefördert, die seitens des Deutschen Akademischen Austausch Dienstes und über Stipendien der Länder Schleswig Holstein und Nordrhein Westfalen finanziert worden sind. Er verbrachte erfolgreiche Forschungsaufenthalte an den Universitäten Bonn, Kiel und Münster. Insbesondere die Forschungszeit an den Universitäten Bonn und Kiel wurden genutzt, um sein Wissen über Entscheidungstheorie und Außenhandelstheorie zu erweitern. Weitere Forschungsaufhalte und Gastprofessuren erfolgten an wissenschaftlichen Instituten und Universitäten in Kiel, Hamburg, Leipzig und am Bentley College in den USA. Prof. Reiljan erlangte Finanzierungen aus etlichen externen Finanzierungsquellen z.B. der Volkswagenstiftung und der Konrad Adenauer Stiftung.

Nach dem die Republik Estland wieder gegründet wurde sowie die Universität Tartu und die Fakultät für Volks- und Betriebswirtschaftslehre umgestaltet worden waren, widmete er sich intensiv der Erforschung der Transformationsprobleme der estnischen Wirtschaft, wobei er seine internationalen Kontakte und Beziehungen

nutzte. Das wichtigste Forschungsgebiet betraf die ökonomische Konkurrenzfähigkeit kleiner Transformationsländer. Er beschrieb, informierte und publizierte über den estnischen Transformationsprozess in nationalen und internationalen Zeitschriften. Er analysierte die Transformation von Sektoren z.B. der Landwirtschaft und der Industrie. Viele seiner Transformations- und Konkurrenzstudien wurden publiziert. Er war hauptverantwortlicher Forscher im Rahmen verschiedener Projekte der Estnischen Forschungsstiftung. Sie betrafen z.B. „Die Konkurrenzfähigkeit der estnischen Geschäftswelt“ (1995-1998), „Die Konkurrenzfähigkeit der estnischen Industrie im Rahmen der Integration in die Europäische Union“ (1999-2003) und „Strategien nachhaltiger und ausgewogener Entwicklung für den Eintritt in die Europäischen Union“ (2003-2007). Die Resultate dieser Studien fanden bei der Formulierung estnischer Wirtschaftspolitik zur Stärkung der Wettbewerbsfähigkeit verschiedener Wirtschaftssektoren Berücksichtigung. Später, insbesondere als Lehrstuhlinhaber für Außenwirtschaft und Finanzwissenschaft (bis 2012), bearbeitete er verschiedentlich Probleme der Integration des Transformationslandes Estland in die Europäische Union.

Er übernahm die Professur für Aussenwirtschaft im Jahre 1992 und für für Finanzwissenschaft im Jahre 2000, und er konzentrierte seine Forschung auf die Transformation des öffentlichen Sektors in Bezug auf Territorialreformen, den Finanzausgleich, das Konnexitätsprinzip, die Fiskalpolitik, die Altersversorgung, die Verwendung der estnischen Devisenreserven, die öffentliche Immobilienpolitik, die öffentliche Innovationspolitik und die kommunalen und zentralstaatlichen Finanzen. In seinen Publikationen betonte er die Notwendigkeit staatlicher Interventionen bei der laufenden Gestaltung der Transformationspolitik.

In verschiedener Hinsicht beeinflusste er den Transformationsprozess mittels seiner internationalen Beziehungen direkt. Dies betraf seine Rolle bei der Transformation der Fakultät für Volkswirtschafts- und Betriebswirtschaftslehre. Prof. Reiljan war einer jener der Fakultät angehörigen Wissenschaftler, die sich für das Überleben der Fakultät während der Universitätsreformen einsetzte. Diese Wissenschaftler formulierten einen Fakultätsentwicklungsplan, der teilweise auf den Erfahrungen basierte, die Prof. Reiljan und seine Kollegen wie Prof. Haldma, Sepp, Paas und Varblane während ihrer Forschungsaufenthalte an ausländischen Universitäten gewonnen hatten. Andere Wissenschaftler, z.B. Prof. Vadi, gestalteten die Reformvorhaben ebenfalls aktiv. Als Dekan der Fakultät beschleunigte er den Transformationsprozess der Fakultät über die Ausarbeitung der Curricula und die Einführung neuer Forschungsanreize. Er initiierte ferner die Anfertigung von über 100 Lehrbücher in estnischer Sprache, um die moderne ökonomische Wissenschaft einzuführen und um Lehrmaterial in estnischer Sprache bereitzustellen. Seine fünf Doktoranden, die er betreute, erzielten beachtenswerte wissenschaftliche Ergebnisse.

Ein weiter Einfluss auf den estnischen Transformationsprozess ging von Professor Reiljans politischen Aktivitäten aus. In der Periode 1991/1992 war er als Berater von Premierminister Vähi tätig. Er engagierte sich in der Partei der estnischen Volksunion, und er war Mitglied des estnischen Parlamentes (Riigikogu) in den Jahren 1999 bis 2007. Er setzte sich dafür ein, dass Eesti Energia als öffentliches

Unternehmen überlebte, und er war an etlichen Gesetzesvorhaben beteiligt. Seine Kenntnisse über die ökonomischen Bedingungen in Estland und über den Transformationsprozess waren hilfreich für seine Tätigkeit als estnischer Beobachter im europäischen Parlament. Prof. Reiljan besitzt das Privileg, seine wissenschaftlichen Erkenntnisse in der Forschung, in der Lehre und in der wirtschaftlichen und politischen Praxis zur Geltung zu bringen. Seine Doktoranden und alle jene, die seinen Vorlesungen als Emeritus Professor an der Fakultät für Volks- und Betriebswirtschaftslehre folgen, profitieren von seinen Erfahrungen und seinem gesammelten Wissen.

Tartu, den 15ten Juli 2016

Peter Friedrich
Redakteur

APPRECIATION FOR PROF. JANNO REILJAN

Janno Reiljan graduated in economic cybernetics from the University of Tartu in 1975. As an economist, he greatly influenced the Estonian transformation process in economics and business administration. This is reflected by his scientific merits. His first contributions were made during the late Soviet period, when he introduced and developed quantitative methods and approaches for economic and business administration analysis. In his doctoral thesis "Using Mathematic-Statistical Methods in the Empirical Analysis of the Firm" and a book chapter on economic mathematical methods for application in firms and co-operations published in Moscow, he tried to reduce multicollinearity in regression analysis by applying factor analysis. His results were also published in Russian and Estonian articles. Herewith he enriched the Soviet economic literature with his findings and the transfer of knowledge from Western literature.

He contributed further in transforming and developing the economic literature in the Soviet Union through his application of mathematical probabilistic theory and the extension of Soviet decision theory by introducing Western models of decision theory referring to problems of business administration. His findings were published with his habilitation thesis "Analytical Basis of Management Decisions" in Moscow, although his habilitation was undertaken at the University of Tartu in the time of transition and Estonia's separation from the Soviet Union. These first steps in modernizing and showing tendencies to use Western economic and operational research knowledge were facilitated by extended visits and study trips financed by the German Academic Exchange Service and grants from the states of Schleswig Holstein and Nordrhein-Westfalen. He spent rewarding research stays at the universities of Bonn and Kiel. A guest professorship at the university of Münster followed. His time, in particular, were used to deepen his insights into decision theory and international economics. Further stays followed at research institutes and universities in Kiel, Hamburg, Leipzig, and at Bentley College in the USA. Prof. Reiljan was able to obtain research funding from various external sources, such as Volkswagen Stiftung and Konrad Adenauer Stiftung.

After the Faculty of Economics and Business Administration of the University of Tartu was redesigned, he did intensive research on transformation problems of the Estonian economy using his international scientific contacts and relations. His main research topic was the economic competitiveness of small countries under transition. He described, informed and published about the transformation process in Estonia in national and international journals as well as investigated transformation in sectors such as agriculture and industry. Many of his studies on transformation and competition were published. He was the principal investigator for several Estonian Science Foundation grants, for example, "The Competitiveness of the Estonian Business Environment" (1995-1998), "The Competitiveness of Estonian Industry in Integration with the European Union" (1999-2003) and "Strategies of the Sustainable and balanced Development of Estonia in Joining with the European

Union (2003–2007)". Results of his research were used in the process of developing Estonia's economic policy. Later, particularly during his tenure as chair of international and public economics (until 2012), he worked on various integration problems of Estonia as a transformation country related to its integration with Europe.

He assumed a professorship for international economy in 1992 and for public economics in 2000 and concentrated on public sector transition problems related to Estonian administrative-territorial reforms, fiscal equalization, unfunded mandates in Estonia, Estonian fiscal policy, the pension system in Estonia, the use of Estonians currency reserves, the public real estate policy in Estonia, the state public innovation policies, and municipal and central state public finance. In his publications he always emphasised the necessity of public intervention into the ongoing creation of transformation policies.

In some ways his international academic relations influenced the transformation processes directly. This concerned the transformation of the Faculty of Economics and Business Administration. Prof. Reiljan was among the scientists of the faculty fighting for its survival when the University of Tartu was reformed. They formulated a development plan for the faculty partly based on experiences gained during research stays with German universities by Prof. Reiljan and colleagues such as Prof. Haldma, Prof. Sepp, Prof. Paas and Prof. Varblane. Other scientists, e.g. Prof. Vadi supported the reform process actively. As the first dean of the reformed faculty he oversaw the creation of the curricula and introduced new research incentives, thus pushing the transformation process in the faculty. He also initiated the writing of over 100 textbooks in Estonian language to introduce modern economics and to create teaching materials in the national language. The five doctoral students he supervised achieved remarkable scientific results.

Another influence on the Estonian transformation process resulted from Prof. Reiljan's political activities. These took place through his role as an advisor to Prime Minister Vähi during the period 1991/1992. He was engaged in the Eestimaa Rahvaliid party (People's Union of Estonia), and he was member of the Estonian Parliament (Riigikogu) between the years 1999 and 2007. He was engaged to ensure that Eesti Energia was saved as a public enterprise. As member of council of Riigi Kinnisvara AS (State Real Estate Firm) he was engaged in the development process of the state real estate policy. His knowledge about Estonian economic conditions and transformation processes was also used when he served as an Estonian observer in the European Parliament. Prof. Reiljan had the privilege to use his scientific skills in research, academic teaching, and economic and political practice. His doctoral students and those sitting in his lectures will benefit from his experience and knowledge as prof. emeritus at the School of Economics and Business Administration of the University of Tartu.

Tartu, 15th July 2016

Peter Friedrich

Editor

KOKKUVÕTTED

ZUSAMMENFASSUNGEN

SUMMARIES

A.

AVALIKU HALDUSE KUJUNDAMISE POLIITIKAD

**POLITIKEN ZUR GESTALTUNG ÖFFENTLICHER
VERWALTUNG**

POLICIES FOR PUBLIC MANAGEMENT

HALDUSREFORMI ARENG EESTIS AASTAIL 1989-2016¹

Sulev Mäeltsemees²
Tallinna Tehnikaülikool

Alates 2015. aasta kevadel toimunud Riigikogu valimistest on Eesti poliitikas üks aktuaalsemaid teemasid haldusreform. Märksõnana on haldusreform alates riikliku iseseisvuse taastamisest, st viimase veerand sajandi jooksul olnud korduvalt päevakorral varemgi. Käesoleva artikli eesmärk on analüüsida kogu selle perioodi haldusreformi alast tegevust, mil tulemuslikult on realiseerunud ainult esimene – 1990. aastate alguse haldusreform.

Artiklis analüüsitakse haldusreformi katseid (kavasid jms) järgneva enam kui 20 aasta jooksul ja nende ebaõnnestumiste põhjusi. Üldistavalt võib kohe väita, et poliitilise tahte puudumise kõrval on see reform jäänud seni tegemata kohaliku omavalitsuse majandusprobleemide ignoreerimise tõttu. Viimatiõeldu kehtib isegi Riigikohtu 16. märtsi 2010. aasta otsuse nr 3-4-1-8-09 kohta, mis käsitles kohaliku omavalitsuse ülesandeid ja nende rahastamist ning mis on keskvalitsuse poolt justkui „unustatud“. Ka 2016. aasta haldusreformi kavas on peamisi puudusi nõrk majanduspoliitiline suunitus. Munitsipaalmajandust, sh kohaliku eelarve probleeme on Eesti teadlastest põhjalikumalt uurinud Tartu Ülikooli majandusteadlased, sh prof Janno Reiljan ja enamasti koos oma kolleegidega, eelkõige prof Peter Friedrichiga.

1. Tulemuslik haldusreform aastail 1989-1993

Eesti riikliku iseseisvuse taastamine algas kohaliku omavalitsuse taastamisest. Selleks olid ka head ajaloolised eeldused. Erinevalt Lätist ja Leedust oli meil juba esimesel iseseisvusajal (1918-1940) kohalik omavalitsus väga olulisel kohal, mida vanema põlvkonna inimesed polnud poole sajandi jooksul unustanud. Nt Lätis puudus 1938. aasta Põhiseaduses (see taastati 1990. aastate algul) üldse kohalik omavalitsus, aga Eesti 1938. aasta Põhiseaduses oli kohaliku omavalitsuse kohta neli paragrahvi.

Kaks aastat enne omariikluse taastamist võttis tolleaegne Ülemnõukogu 8. augustil 1989 vastu põhimõttelise tähtsusega otsuse “Haldusreformi läbiviimiseks Eesti NSV-s. Selle otsusega nähti ette viia vabariigis (NB! mitte enam liiduvabariigis) 1990.-1994. aastatel läbi haldusreform, mis pidi hõlmama:

- 1) rahvavõimu vabariigisisese detsentraliseerimise omavalitsuslikele juhtimistasanditele ning riikliku ja omavalitsusliku juhtimise kindlapiirilise eristamise;
- 2) territoriaalse haldusstruktuuri reorganiseerimise.

¹ Artikkel „Die Entwicklung der Verwaltungsreform in Estland in den Jahren 1989-2016“ asub publikatsiooni CD-l.

² Sulev Mäeltsemees, PhD (geograafiakandidaat), professor, dekaan, Tallinna Tehnikaülikool, Sotsiaalteaduskond, Ehitajate tee 5, Tallinn; sulev.maeltssemees@ttu.ee

Otsusega kehtestati, et esmatasandi pidid moodustama omavalitsuslikud vallad, alevid ja linnad, teise tasandi, mis pidi üheaegselt olema nii omavalitsuslikuks kui ka riikliku juhtimise regionaalseks tasandiks, maakonnad ja vabariiklikud linnad, kusjuures viimased pidid täitma samaaegselt ka esmatasandi kohaliku omavalitsuse funktsioone. Juba selle otsuse vastuvõtmise ajaks oli põhimõtteliselt kindlaks määratud haldusreformi läbiviimise taktika. Kuna vahepealsel perioodil oli kaotatud kohalikul tasandil iseotsustamise ja -tegemise võimalus, siis oli kõigepealt vaja just see taastada.

Selleks otsustati, et haldusterritoriaalsetele üksustele tuleb ükshaaval omistada omavalitsuslik staatus ja alles siis, kui nad on võimelised kohalikke sotsiaalmajanduslikke ülesandeid täitma. Eriti külanõukogudes, aga ka alevites ja väiksemates linnades täitsid neid ülesandeid sageli põllumajanduslikud majandid (kolhoosid, sovhoosid) või ka mõned tööstus- või ehitusettevõtted. Omavalitsusliku staatuse taotlemiseks oli vaja igal külanõukogul, alevil ja rajoonilisel linnal koostada oma põhimäärus ning välja töötada haldusüksuse arengukava. Nende dokumentide analüüsiks ja iga üksuse omavalitsuslike sotsiaalmajanduslike ülesannete sisulise täitmise võimekuse hindamiseks moodustas Ülemnõukogu Presiidium 7. märtsil 1990 haldusreformi ekspertkomisjoni, kuhu kaasati märkimisväärsel arvul teadlasi (esimeheks nimetati S. Mäeltsemees).

Valitud haldusreformi taktika tagas enamvähem garanteeritud igasse sisenesse külanõukogusse, alevisse või rajoonilisse linna (nende üksuste kohalike poliitikuteni ja ametnikeni) omavalitsusliku elukorralduse mõtte jõudmise. Omavalitsusliku staatuse omistas neile üksustele Ülemnõukogu Presiidium. 1990. aastate algul toimunud kohaliku omavalitsuse taastamise arvustajad on kritiseerinud, et valdu moodustades jäeti alles külanõukogude piirid. Aga piiride muutmist ja sellega sageli kaasnevaid konflikte püüti vältida teadlikult. Oluline eesmärk oli sisustada kohalik omavalitsus nii õiguslikult kui majanduslikult ja moodustada vastavad territoriaalüksused, kellest saaksid siis võrdväärsed partnerid piirküsimuste diskussioonides.

2. 1990. aastate haldusreformi kavad

Seonduvalt haldusreformiga on kogu järgnev enam kui 20-aastane periood Eesti arengus piirdunud (sageli loosunglike) kavade, kontseptsioonide, programmide vms-ga. Seda aega võib siiski käsitleda kahe põhimõtteliselt erineva etapina. 1990. aastate haldusreformi alast tegevust iseloomustas komplekssus. Avalikku haldust püüti 1990. aastatel moderniseerida kõigil kolmel avaliku halduse tasandil ja erinevates valdkondades, sh üliolulisena kohaliku eelarve formeerumises. Sajandi vahetusel asendus see suunitlusega viia läbi üksnes haldusterritoriaalne reform.

Esimese etapi alguse ilmekas kinnitus oli Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei, "Isamaa" ja "Möödukate" 1992.-1995. aasta Koalitsioonilepe, kus märgiti:

“Kiire haldusreform on Eesti riikluse tugevdamiseks ning majandusuuendusteostamiseks möödapääsmatu. Haldusreformi käigus määratletakse riigi ning omavalitsuse ülesanded, õigused ja kohustused. Valitsuse poliitika aluseks on võimu detsentraliseerimine, otsuste langetamise viimine võimalikult lähedale rahvale...

1995. aasta märtsis toimunud Riigikogu valimiste järgselt moodustati hoopis teistest erakondadest uus koalitsioonivalitsus (peaminister Tiit Vähi), kus domineeriv roll oli 2002. aastal oma tegevuse lõpetanud Koonderakonnal. Põhimõtteliselt väga oluline samm astuti 1997. aastal, kui Vabariigi Valitsus moodustas oma 11.06.1997 korraldusega nr 452 haldusreformi asjatundjate komisjoni (esimees regionaalminister Peep Aru). Veerandsaja liikmega asjatundjate komisjon oli laiapõhjaline, kuhu kuulus parlamendi liikmeid, ministreid, maavanemaid, kohaliku omavalitsuse üksuste ja nende liitude esindajaid ja teadlasi. Komisjoni eesmärgiks seati avaliku halduse toimimist komplekselt käsitleva kontseptsiooni väljatöötamine. Vajadus selleks tulenes meie noore riigi juhtimises toimunud kiiretest muudatustest. Ainuüksi kohaliku omavalitsusega seonduvalt oli kõigest viie-kuue eelneva aasta jooksul Eestis olnud kasutusel kolm põhimõtteliselt erinevat mudelit. Aastatel 1990-1993 oli meil kahetasandiline kohalik omavalitsus, 1993-1995 oli maakonna tasandil kohustuslik kohaliku omavalitsuse üksuste esinduskogu (maakogu) ning 1995. aastast oli (ja on 2016. aastani) ühetasandiline kohalik omavalitsus valdade ja linnade vabatahtliku koostöö (või ka vabatahtliku liitumise) võimalusega.

Haldusreformi asjatundjate komisjon leidis, et märksõnaga “haldusreform” oli juba selleks ajaks rahvast küllalt palju ja ilma tulemusteta nõ hullutatud. Hoolimata poliitikute lubadustest ei olnud midagi reformile vastavat toimunud. Ei olnud ka teada, millisele tulemusele jõuab see valitsuskomisjon ja seepärast võetigi suund töötada välja Avaliku halduse arendamise kontseptsioon. See nimetus jäigi kaks aastat hiljem Vabariigi Valitsusele esitatud vastava dokumendi pealkirjaks, mis kinnitab, et haldusreformi märksõnasse suhtuti tol ajal palju suurema respektiga kui nüüd, 20 aastat hiljem.

Avaliku halduse arendamise alused käsitlesid kolme tasandit – riigi kesktasand, regionaaltasand ja kohalik omavalitsus. 1999. aasta veebruaris kiitis ametist lahkuv Vabariigi Valitsus (peaminister Mart Siimann) heaks Avaliku halduse arendamise alused ja suunas Riigikokku. Üksmeelselt leiti, et keerulise ja kompleksse haldusreformi läbiviimiseks on vaja ka opositsioonierakondade poliitilist toetust. Muuhulgas ka seetõttu, et tervikliku haldusreformi realiseerimine ületab kindlasti Riigikogu ühte valimisperioodi.

3. Areng alates sajandivahetusest

1999. aasta märtsis valitud Riigikogu Avaliku halduse arendamise aluste eelnõu ei menetlenud. Moodustatud Vabariigi Valitsus (peaminister Mart Laar) erines taas põhimõtteliselt eelmisest valitsuskoalitsioonist. Valitsus tellis Tartu Ülikoolilt uue haldusreformi kontseptsiooni ja moodustas Riigikantselei juurde Haldusreformi büroo. Just selle valitsuse ajal toimus haldusreformi märksõna taandamine pelgalt haldusterritoriaalseks reformiks, mis on ilmestanud kõigi Valitsuste järgnevat tegevust. Haldusreform sai kahetsusväärselt peaaesjalikult haldusterritoriaalse reformi sünonüümiks, mida kinnitas ka 2016. aasta kevadel Riigikogusse esitatud Haldusreformi seaduse eelnõu. Erandina hakati sajandivahetusest meedias kasutama mõistet „hiiliv haldusreform“, mille sisuks oli ministeeriumide ja eelkõige nende

koosseisus riiklike ametite poolt maavalitsuste ülesannete tsentraliseerimine (nt keskkonnakaitse valdkonnas).

Siseminister Tarmo Looduse poolt tehti paari aasta jooksul (1999-2002) koostöös maavalitsuste ja maakondlike kohaliku omavalitsuse üksuste liitudega mahukas töö meie haldusterritoriaalse korralduse (vallapiiride) muutmiseks, mida arutati paljudes probleemsetes paikkondades. Jõuti ettepanekuni, et Eestis võiks olla 100-110 (teise variandi kohaselt 60) valda või linna (2-3 korda tegelikust vähem), kusjuures vajadusel pidi rakendatama keskvalitsuse initsiatiivil ühendamist. 2000. aastal tegi regionaalminister Toivo Asmer esimest korda ettepaneku radikaalseks haldusterritoriaalseks reformiks, kus senised maakonnad (15 maakonda) oleksid ühetasandilise kohaliku omavalitsuse süsteemis muudetud valdadeks. Erandina lubati jätta 5 suuremat linna ja ettepanek saigi tuntuks 15+5 mudelina.

Pea kogu iseseisvumise taastamise järgselt on poliitiliselt aktsepteeritud üksnes valdade ja/või linnade vabatahtlikku ühinemist. Erandlik oli paariaastane periood sajandivahetusel, mil Vabariigi Valitsus püüdis läbi viia kesktasandilt suunatavat haldusterritoriaalset reformi. Sel eesmärgil võttis Vabariigi Valitsus 25. juunil 2001 vastu korralduse nr 437-k „Haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamine valdade ja linnade osas“, mis nägi väga konkreetselt valdade ja linnade kaupa ette võimalikud liitumised/liitmised (ühinemispiirkonnad). See plaan jäi siiski samuti üksnes paberile, sest käivitus Vabariigi Presidendi valimiskampania ja muutus valitsuskoalitsioon.

Eriti selge suundumus kohaliku omavalitsuse üksuste üksnes vabatahtlikuks ühinemiseks võeti 2002. aasta jaanuaris, kui vahetus valitsuskoalitsioon (peaministriks sai Siim Kallas) ja sõlmiti uus koalitsioonileping. Vabatahtlikku ühinemist on sageli kritiseeritud väidetavalt vähese tulemuslikkuse tõttu, kuid samas tuleks selles arengus näha ka positiivseid külgi. Mitte just kiires, kuid siiski mõõdukas tempos kujunenud vabatahtlik ühinemine (aastatel 1996 – 2016 on kokku 70 valda või linna ühinenud 29 vallaks) on andnud hinnalist informatsiooni, mida ühinenud kohaliku omavalitsuse üksus tagab positiivses mõttes ja milliste võimalike negatiivsete teguritega, mõjudega vms tuleb ühinemisel ja selle järgselt arvestada.

Regionaalministrid Jaan Õunapuu (2004-2007) ja Vallo Reimaa (2007-2008) tegelesid olulisel määral regionaaltsandiga – J. Õunapuu maavalitsustega ja V. Reimaa kohaliku omavalitsuse üksuste maakondlike liitudega. See oli väga oluline tegevus, aga kahjuks valitsuskoalitsiooni poliitilise tahte puudumise tõttu mingit praktilist arengut regionaalhalduses ei toimunud. 2008. aastal sai regionaalministriks Siim-Valmar Kiisler, kes seitsme aasta jooksul (kuni 2015. aastani) valmistas ette kaks haldusterritoriaalse reformi seaduseelnõu. Esimene lähtus pigem maakondlikust loogikast, et omavalitsused oleksid enam-vähem Eesti väiksemate maakondade suurused. Teine eelnõu oli tõmbekeskustel põhinev, mille alusel pidi Eestisse jääma 60–70 kohaliku omavalitsuse üksust.

Põhjaliku aruande riigireformi, sh kohaliku omavalitsuse reformi valdkonnas koostas Eesti Koostöökoogu, kes 2014. aasta detsembris avalikustas „Riigipidamise

kava". Muuhulgas märgiti seal: „... pole olemas ühte ja õiget omavalitsuse suurst...“

2015. aasta kevadel moodustatud Vabariigi Valitsuses viidi haldusreformi poliitiline koordineerimine peaministri (Taavi Rõivas) juhtimise alla, moodustati riigihalduse ministri ametikoht.

2016. aasta juunis võttis Riigikogu vastu Haldusreformi seaduse, mis sisaldab haldusreformi läbiviimise aluseid ja korda, määrab ära kohaliku omavalitsuse miinimumsuuruse ja sellega seotud erandid ning omavalitsuste ühinemisel kaasnevad õigused ja kohustused. Seaduse kohaselt peaks kohalikus omavalitsuses elama üldjuhul vähemalt 5 000 inimest, kuigi haldusreformi eesmärgi saavutamiseks on soovituslik vähemalt 11 000 elanikuga omavalitsuste moodustumine. 80 protsendil Eesti omavalitsustest on elanikke täna vähem kui 5 000. Vastavalt seadusele on kohalikel omavalitsustel kuni 2016. aasta lõpuni aega vabatahtlikeks ühinemisteks ning valitsus maksab sellistele omavalitsustele ühinemistoetust. Ühinemistoetusteks on ühtekokku ette nähtud kuni 80 miljonit eurot. Kui ka pärast vabatahtlike ühinemisi on jätkuvalt kriteeriumitele mittevastavaid omavalitsusi, teeb valitsus neile 2017. aastal esmalt ettepaneku vabatahtlikuks ühinemiseks ning kui ka see ei anna tulemust, siis ühendab need omavalitsused.

2016. aasta haldusreformi kavas on olulisel kohal valdade ja linnade majanduskeskkonna arendamine, aga paraku on sellealased ettepanekud üldsõnalised. Peamise eesmärgina on toodud teenuste kvaliteedi paranemist. See on kahtlemata ülioluline, aga vallamaja ei ole ainult teenindusmaja. Kohalik omavalitsus ei ole nagu 1980. aastatel oli rajooni teenindus-tootmisvalitsus, milline võrdlus turgatab paratamatult pähe, kui nüüd rõhutatakse maakonnasuuruste valdade tekitamist.

Väga tähtis on objektiivselt hinnata haldusreformi alla mahutuvate protsesside senist arengut. Eelkõige puudutab see autori arvates ääremaastumist, mida ka kavandatava haldusterritoriaalse reformi puhul õigustatult esile tuuakse. Eriti häirib see, kui öeldakse, et ääremaastumine on viimasel paaril aastakümnel toimunud hoolimata sellest, et valdade arvukamat ühinemist/ühendamist on „tagurlikel jõududel“ õnnestunud pidurdada.

Ääremaastumine avaldub kaheksaühe protsessina. Ühelt poolt toimub ühiskonna regionaalse arengu sisemise seaduspärasusena linnastumine. See vaheldub aga aegajalt valglinnastumisega, kui inimesed siirduvad parema elukeskkonna otsingul (suur)linnadest välja, väiksematesse linnadesse või maa-asulatesse. Iseorganiseerumise kõrval võib aga esineda ka riigi kesk võimu initsiatiivil territoriaalsete struktuuride radikaalse ümberkorraldamisega kaasnev sotsiaal-majandusliku keskkonna kiirenev ääremaastumine. Vanema põlvkonna silme all ilmnesid need tulemused 1970. aastatel toimunud suurmajandite moodustamisega ja nn mitteperspektiivsete maa-asulate esialgu statistilise likvideerimisega, aga peagi ka sisulise hääbumisega. Kahetsusväärne on see, kui esimesena (ühiskonna arengu objektiivse protsessina) toimuvat linnastumist kasutatakse haldusterritoriaalses korralduses seni toimunud suhteliselt mõõdukate vabatahtlike ühinemiste kriitikana.

Sageli on meil eeskujuks toodud Läti 2009. aasta radikaalset piirireformi, mille käigus kohaliku omavalitsuse üksuste arvu vähendati 4,5 korda (525lt 118le). Alles päris viimasel ajal on tähelepanu juhitud sellele, et Lätis järgnes sellele reformile loodetud paranemise asemel uus ääremaade tühjenemise ring. Meie kavandatava haldusreformi käigus plaanitakse ääremaastumise koeffitsiendi kasutuselevõttu ja selle abil piirkondade täiendavat rahastamist. Raske on spekuloida selle meetme edukuse osas, eriti kui piirkonnas tööinimesi enam pole.

Palju räägitakse meie väikeriigi maakondade erinevast sotsiaalmajanduslikust arengust ja regionaalsest tasakaalustamatusest. Suuremate valdade tegemist peetakse selle olukorra leevendajaks. Paraku võib seda eesmärki lugeda olukorra maskeerimiseks, sest regionaalsed erinevused vähenevad üksnes statistiliselt. Aeg-ajalt võib kuulda/lugeda, et terve Eesti on rahvaarvult võrreldav Euroopa suurlinnaga ja paarkümmend linna (London, Berliin jt) ongi meie riigist suuremad. Kui Eesti oleks ainult üks vald, siis ei olekski statistiliselt erinevaid näitajaid. Oleks üks tööpuuduse, keskmise palga vms näitaja, aga egas sisulised regionaalsed erinevused sellega ei kao.

Haldusterritoriaalse reformiga loodetakse saavutada kokkuhoidu halduskuludes. Tõsi on, et ametnike arv võib küll mõnevõrra väheneda, kuid nende palk suuremas vallas kindlasti tõuseb. Kokku võib hoida volikogu liikmete arvus. Aga kas see on eesmärk, eriti meie noores demokraatias ja milline oleks rahaline ökonoomia?

4. Kokkuvõtteks

Eestis on riikliku iseseisvuse taastamise järgselt väga palju räägitud haldusreformist. Seni ainus haldusreform realiseeriti üksnes aastail 1989-1993. Hiljem on korduvalt nagu lainetena haldusreformi märksõna poliitikute kõnedes tõusnud, et siis jälle „unustusse langeda“. Kahjuks ei ole sel ajal aga praktiliselt üldse edasi arenenud paljude sisuliste, eelkõige avaliku halduse ratsionaalsemaks toimimiseks majandusprobleemide lahendamine. Isegi Riigikohtu 16. märtsi 2010. aasta otsus kohaliku omavalitsuse ülesannete määratlemisest ja nende ülesannete rahastamisest on täitmata.

TULEMUSINFORMATSIOONI KVALITEET EESTI KOHALIKE OMAVALITSUSTE TULEMUSVASTUTUSE RAAMISTIKUS¹

Karina Kenk, Toomas Haldma²
Tartu Ülikool

Käesoleva uurimuse eesmärk on PDCA-tsükli raamistiku alusel hinnata Eesti kohalike omavalitsuste võimekust kanda tulemusvastutust oma huvigruppide ees. Selleks keskendutakse tulemusinformatsiooni esitusele kohalike omavalitsuste tulemuslikkuse juhtimise protsessi käigus valmivatele dokumentidele – strateegilised plaanid, eelarve seletuskirjad ja majandusaasta aruanded. Tulemusinformatsiooni esitust hinnatakse tulemusvastutuse perspektiivist.

Peamised uurimisküsimused, millele püütakse käesoleva uurimuse käigus vastus leida, on järgmised:

- Kuna tulemusvastutuse aluseks on tulemusinformatsioon, püütakse leida vastus küsimusele, kui kõikehõlmav ja muutlik on kohalike omavalitsuste poolt avalikustatav tulemusinformatsioon erinevates tulemuslikkuse juhtimise etappides?
- Kas tulemuslikkuse juhtimise ja kohalike omavalitsuste korralduse reeglid võimaldavad tulemusvastutuse kohaldamist kohalike omavalitsuste huvigruppide ees?

Peda (2012) rõhutab, et tulemusinformatsiooni kättesaadavusel on oluline roll haldusjuhtimises osalejate huvide ühildamises läbi kehtestatud haldusjuhtimise mehhanismide. Sealhulgas tuleks esmaste huvigruppidenä käsitleda kohalike omavalitsuse elanikke (Riege, Lindsay 2006). Peters (2011) rõhutab, et edukas haldusjuhtimine eeldab eelkõige eesmärkide valikut, eesmärkide ühildamist ja koordineerimist, tädeviimist, tagasisidet ja tulemusvastutust. Kuigi tulemusvastutust peetakse demokraatlike avaliku halduse nurgakiviks (Anderson 2009), on siiski selle rakendamine praktikas veel vähesel määral uuritud (Brandsma, Schillemans 2013). Erinevad autorid toovad tulemusvastutuse puhul välja erinevaid aspekte, siiski võib ühise nimetajana rõhutada avatust ja informatsiooni edastamist oma tegevuse kohta (Roberts, Scapens 1985; Bovens 2005). Tulemusvastutusega seotud peamiste probleemina nähakse ühelt poolt vastumeelsust tulemusinfo avalikustamise suhtes ja teiselt poolt üleilgise informatsiooni avaldamist, mis võib viia informatsiooni ülekülluseni (Greiling, Spraul 2010).

Greiling ja Halachmi (2013) rõhutavad õppimise protsessi olulisust tulemusvastutuse kontekstis, milleks on nende hinnangul muuhulgas oluline saavutada aus

¹ Artikkel „Quality of Performance Information for Public Accountability in Estonian Local Governments“ asub publikatsiooni CD-l.

² Karina Kenk, MA, doktorant, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt. 4, 51009 Tartu; karinag@ut.ee

Toomas Haldma, PhD (majanduskandidaat), majandusarvestuse professor, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt. 4, 51009 Tartu; toomas.haldma@ut.ee

ja kallutamata olulise informatsiooni avalikustamine, sh tehtud vigade väljatoomine; mõlemapoolne avatus ja parendusvaldkondade identifitseerimine; vigadest õppimise rakendamine.

Nii Loeffler (2009) kui ka Bovaird ja Loeffler (2002) toovad hea haldusjuhtimise elementidena eelkõige välja:

- Pikaajaliste plaanide ja varade halduse tervele kogukonnale tutvustamine
- Tulemusinformatsiooni avalikustamine lähtudes kogukonna huvigruppide vajadustest
- Huvigruppide kaasamine tulemusstandardite väljatöötamise ja tulemuslikkuse hindamise teiste kogukondadega võrreldes
- Uuenduslikkuse ja õppimise julgustamine kõigil tasemetel.

Selles kontekstis võib PDCA (Plan-Do-Check-Act) tsüklist (Deming 2000) lähtuv tulemuslikkuse juhtimine kaasa aidata avaliku halduse ja tulemusvastutuse arendamise kohalikes omavalitsustes. PDCA-tsüklist (Deming 2000) lähtuv tulemuslikkuse juhtimine koosneb neljast etapist (Epstein, Campbell 2002; Haldma et al 2008):

- Strateegiline ja operatiivne planeerimine (Plan);
- Tulemuspõhine eelarvestamine (Do);
- Tulemuslikkuse hindamine ja aruandlus (Check);
- Tulemuslikkuse põhinevad juhtimisotsused (Act).

Bogt (2001) on rõhutanud, et mõjus kontroll eeldab planeeritud ja tegeliku tulemuslikkuse kohta informatsiooni kogumist ja integreerimist. Ühelt poolt kujundavad strateegilised plaanid raamistiku tulemuslikkuse juhtimiseks, teiselt poolt annab tulemuslikkuse hindamine informatsiooni strateegiliste plaanide ajakohastamiseks (Poister 2010). Ka Moynihan (2008) rõhutab just tulemuslikkuse mõõtmise integreerimist strateegilise ja operatiivse planeerimisega kui peamist erinevust tulemuslikkuse juhtimise ja tulemuslikkuse hindamise vahel. Haldma et al (2008) toovad välja, et just strateegiliste plaanide integreerimine juhtimisprotsessis vajab avalikustamist, selleks, et oleks võimalik tulemusvastutuse rakendamine. Tulemuspõhine eelarvestamine kui tulemuslikkuse juhtimise etapp võimaldab omavahel seostada tulemusinformatsiooni ja eelarve eraldised. Curriline et al (2007) eristavad tulemuspõhise eelarvestamise erinevate tasemetena tulemusinformatsiooni esitava, tulemusinformatsioonist lähtuva ja otsese/valemipõhise tulemuspõhise eelarvestamise lähtudes tulemusinformatsiooni ja eelarve eraldiste vaheliste seoste tugevusest.

Nii Berry ja Wechsler (1995), kui Globerson (1985) rõhutavad, et tulemuslikkuse juhtimise protsessi oluline osa on tulemusinformatsiooni kasutamine otsustamisel ja sellest tulenevalt ka asjakohaste plaanide ja hinnangute ülevaatamine. Sellest lähtuvalt on autorite hinnangul oluline, et tulemusinformatsiooni esitusviis plaanides ja aruannetes oleks samas formaadis. Vaid sellisel juhul on võimalik rakendada tulemusvastutust.

Alternatiivina tavapärasele numbritel põhinevale tulemuslikkuse mõõtmisele ja tulemusvastutusele on välja pakutud ka paindlikumaid tulemusvastutuse vorme (Roberts 1991; Kamuf 2007; McKernan 2012; Butler 2005; Greiling, Halachmi 2013), mille sisuks on tulemusinformatsiooni kajastamine selgituste ja kirjeldustena pelgalt numbrite asemel (Joannides 2012; Kamuf 2007; McKernan 2012; Shearer 2002).

Eesti koosneb 15 maakonnast ja 213 kohaliku omavalitsuse üksusest (30 linna ja 183 valda). Alates 1993 aastast on Eestis rakendatud ühetasandilist kohaliku omavalitsuse süsteem. Reeglid kohaliku omavalitsuse tulemuslikkuse juhtimise korraldamiseks tulenevad peamiselt Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest (KOKS – vastu võetud 1993) ja Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusest (KOKS – vastu võetud 2010).

KOKS kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksus iseseisev juriidiline üksus, millel on eraldiseisev eelarve. Tekkepõhise raamatupidamise põhimõtete rakendamine algas Eesti kohalikes omavalitsustes 1998 ja 2004. aastaks olid kohalikud omavalitsused tervikuna üle võtnud erasektoris kehtivad arvestusprintsüübid (Haldma 2006). Samal aastal algas ka tulemuspõhise eelarvestamise protsessi kujundamine. 2005. aastal võeti Vabariigi Valitsuse poolt vastu määrus „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“, mille kohaselt tuleb lisaks koostada ka aruandlus strateegilistes plaanides toodud eesmärkide täitmise kohta, mis omakorda toetab PDCA tsükli põhimõtteid.

Kohalike omavalitsuste tulemuslikkuse juhtimise protsessi arendati edasi läbi KOKS vastuvõtmise. Seadus kehtestab reeglid mitte ainult kohaliku omavalitsuse eelarvele, vaid nõuded seostada erinevad tulemuslikkuse juhtimise etapid ühtseks tervikuks. Kohalikel omavalitsustel tuleb koostada strateegilised plaanid (arengukavad), milles kirjeldatakse eesmärgid soovitud tulemustena ja tegevused nende eesmärkide saavutamiseks. Kohaliku omavalitsuse eelarve peab lähtuma kehtivatest arengukavadest ja eelarve seletuskirjas tuleb näidata eelarve aastal saavutatavad eesmärgid. Majandusaasta aruande tegevuskavas tuleb kirjeldada arengukavades ettenähtud eesmärkide tegelik saavutamine ning iga aasta 15. oktoobriks tuleb hinnata tulemusinformatsiooni arengukava eesmärkide täitmise osas ja lähtuvalt sellest võtta vastu otsus arengukava ajakohastamise vms osas. Sellest tulenevalt võib järeldada, et Eesti kohalike omavalitsuste tulemuslikkuse juhtimise kujundamisel on lähtutud PDCA-tsüklist.

Käesolev uurimus põhineb eelkõige dokumendianalüüsil. Töö autorid uurisid eelkõige kohalike omavalitsuste strateegilisi plaane (arengukavasid), tegevuskavasid, eelarve dokumente ja aastaaruandeid ning asjakohaseid valitsuse publikatsioone ja seadusandlikke akte. Uurimuse tarvis vaadeldi ja hinnati arengukavades, eelarve seletuskirjades ja aastaaruande tegevusaruannetes sisalduvat tulemusinformatsiooni. Iga kohaliku omavalitsuse puhul hinnati tulemusinformatsiooni esitust järgnevates dokumentides:

- 2014 aastal kehtinud arengukavad
- 2015 aasta eelarve seletuskiri
- 2014 aasta aastaaruande osaks olevas tegevusaruandes.

Algselt valiti uurimuse teostamiseks 40 suuremat omavalitust rahvastiku alusel 2014. aasta lõpul. Esmase vaatluse tulemusena jäeti seejärel valmist välja omavalitsused, kus ei olnud avalikustatud kõiki uurimuse teostamiseks vajalikke dokumente. Selle tulemusena jäid lõplikult valimisse 29 omavalitsust. Valimiga hõlmatud omavalituste rahvaarv moodustab 64% kogu Eesti rahvastikust 2014. aasta lõpus.

Analüüsiobjektiks on kohaliku omavalitsuste üksus nii nagu see on määratletud KOKS ja KOFKS alusel. Seega hõlmab analüüsiobjekt kohalikku omavalitsust ja tema poolt hallatavaid asutusi kui raamatupidamiskohuslast eraldi seisva eelarve, kuid mitte kogu kohaliku omavalitsuse konsolideerimisgruppi. Analüüsi meetodiks on valitud valitativne analüüs.

Kuigi KOKS ja KOFKS näevad ette dokumendid, mis tuleb koostada ja avalikustada kohalike omavalitsuste tulemuslikkuse juhtimise protsessis, on need nõuded siiski piisavalt üldised, sh ei ole tulemusmõõdikute kasutamine kohustuslik. Selle tulemusena on kohalike omavalitsuste esitatud tulemusinformatsioon üsna ebaühtlane ja vähem kui pooled neid kasutavad tulemuslikkuse hindamiseks ja mõõtmiseks tulemusmõõdikuid. Veel vähem on neid omavalitsusi (38 omavalitsusest kõigest 9), kes on lisaks tulemusmõõdikute nimetamisele avaldanud arengukavades, tegevuskavades või eelarve seletuskirjades mõõdikute planeeritavad sihttasemed kas aastaselt või siis arengukava perioodi lõpuks.

Strateegilistes plaanides väljatoodud eesmärkide täideviimine peaks toimuma läbi eelarve protsessi. Kõigepealt tuleb pikaajalised eesmärgid jagada omakorda lühemaajalisteks eesmärkideks ja tegevusteks ja seejärel siduda need eelarveassigneeritutega. Sellest tulenevalt tuleb vastavalt KOFKS-le eelarve seletuskirjas esitada arengukavas ettenähtud eesmärkide täitmine eelarveaasta. Valimiga hõlmatud omavalitsustest vaid 10 puhul kajastab eelarve seletuskiri arengukava eesmärkide täitmist eelarve aastal, seda kas siis läbi seletuskirjas konkreetsete eelarve aastal läbi viidavate tegevuste kirjeldamist või siis läbi konkreetsete eesmärkide saavutamiseks eelarve eraldiste väljatoomise.

Veel vähem omavalitsusi olid majandusaasta aruandes esitanud oma tulemusinformatsiooni seostatult arengukavas planeeritud eesmärkidega (9 omavalitust 38-st), st esitanud planeeritud ja tegeliku tulemuslikkuse hindamise informatsiooni samas formaadis.

Kuigi tulemusmõõdikuid, mille alusel peaks olema arengukavas väljatoodud eesmärkide saavutamist olema võimalik hinnata, on välja toonud 16 omavalitsust, 9 omavalitsust on lisanud neile mõõdikutele ka planeeritavad sihttasemed, siis vaid

kolm omavalitsust, kelle arengukavas olid välja toodud tulemusmõõdikud, kajastas nende mõõdikute tegelikke väärtusi ka oma majandusaasta aruande tegevusaruandes.

Viimase tulemuslikkuse juhtimise etapina tuuakse välja tulemusinformatsioonil põhinevaid juhtimisotsuseid. Hindamaks tulemusinformatsioonil põhinevate juhtimisotsuste avalikumist vaatlesime 2015. aasta seletuskirju ja 2014. aasta majandusaasta aruannetes tegevusaruandeid. Otsisime, kas 2014. aasta tegevusaruannetes on lisaks aruandeaasta eesmärkide saavutamise kirjeldamisele toodud ka plaanid järgneva aasta osas. 2015. aasta seletuskirjadest otsisime viiteid eelmiste perioodide tulemuslikkusele ja sellest lähtuvatele korrigeerimistele jooksval eelarve aastal. Vaid kolmes omavalitsuses olid leitavad seosed 2014. aasta tegevusaruande ja 2015. aasta eelarve seletuskirja vahel.

Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et seosed Eesti kohalikes omavalitsustes on seosed tulemuslikkuse juhtimise erinevates etappides esitatud tulemusinformatsiooni vahel nõrgad, mistõttu on tulemusvastutuse rakendamine huvigruppide poolt raskendatud.

Kuna nii KOKS kui ka KOFS on kehtestanud vaid üldisel tasandil nõuded kohalike omavalitsuste poolt esitatavale tulemusinformatsioonile ja puuduvad konkreetsed juhised esitatav informatsiooni koguse, kvaliteedi ja formaadi osas, siis selle tulemusena on kohalike omavalitsuste arengukavades, eelarve seletuskirjades ja tegevusaruannetes esitatav tulemusinformatsioon väga ebahühtlane – seda nii omavalitsuste vahel kui ka omavalitsuse poolt koostatud erinevate dokumentide vahel. Enamustes omavalitsustes on seosed pikaajalise planeerimise ja eelarvestamise vahel esitatud tulemusinformatsiooni alusel nõrgad. Lisaks on nõrgad ka seosed pikaajalise planeerimise, eelarvestamise ja ka tulemuslikkuse hindamise ning aruandluse vahel. Seetõttu pole, lähtudes Haldma et al (2008) ja Moynihan (2008), strateegilise planeerimise integreerimine tulemuslikkuse juhtimise portsessi laiemale üldsusele nähtav, mistõttu esineb ka nõrk tulemusvastutus. Huvigruppidele esitatud planeeritud tulemuslikkuse informatsioon arengukavades ja tegeliku tulemuslikkuse informatsioon tegevusaruannetes ei ole sageli kõikehõlmav ja omavahel võrreldav.

ESTNISCHES ÖFFENTLICHE UNTERNEHMEN ALS INSTRUMENTE DER AUßENWIRTSCHAFTSPOLITIK¹

Peter Friedrich, Jaan Looga²
Universität Tartu

1. Problem

Obwohl der Einsatz öffentlicher Unternehmen als Instrumente der Außenwirtschaftspolitik gegenwärtig wenig Interesse findet, erlangen übernationale öffentliche Unternehmen mit ihren grenzübergreifenden Aktivitäten erhöhte außenwirtschaftliche Bedeutung. Davon sind insbesondere kleine Länder betroffen.

Im Zuge der europäischen Integration werden ausländische öffentliche Unternehmen vermehrt zu Konkurrenten inländischer öffentlicher Unternehmen und inländische öffentliche Unternehmen versuchen, Märkte im Ausland zu erschließen. Integrationsbedingt verlieren kleine Mitgliedsländer der Europäischen Union etliche außenwirtschaftliche Aktionsparameter. Dies betrifft die Zollpolitik, die Währungspolitik, die Geldpolitik, die Kapitalmarktpolitik, die Bankpolitik, die Wettbewerbspolitik, die Umweltpolitik und einige Sektorpolitiken wie die Agrarpolitik, die Verkehrspolitik.

Gemäß der Weltbankdefinition für kleine Länder besitzen sie – wie Estland – weniger als 1,5 Millionen Einwohner. Ferner sinkt die Bevölkerung Estlands. Sollten öffentliche Unternehmen auch außenwirtschaftlich eingesetzt werden, um dem Schrumpfungsprozess entgegen zu treten? Deshalb behandeln die Autoren folgende Fragestellungen:

- (1) Gibt es umfangreiche Aktivitäten öffentlicher Unternehmen in Estland?
- (2) Berücksichtigt die Theorie der öffentlichen Unternehmen die Rolle öffentlicher Unternehmen als außenwirtschaftliches Instrument?
- (3) Steigt das Wohlergehen eines kleinen Landes, wenn die dortigen öffentlichen Unternehmen sich verstärkt der Produktion international gehandelter und binnenwirtschaftlicher Güter zuwenden?
- (4) Geschieht dies auch bei sinkender Bevölkerung und falls die öffentlichen Unternehmen „ineffizient“ produzieren?

¹ Den vollständigen Text des Artikels "Public Enterprises in Estonia as Instruments of Foreign Trade Policy" findet der Leser auf der beigefügten CD.

² Peter Friedrich, Prof. Dr. Dr. h.c. (em.), University of Tartu, School of Economics and Business Administration, Narva Rd. 4, 51009 Tartu; peter.friedrich@ut.ee
Jaan Looga, MA, PhD student, University of Tartu, School of Economics and Business Administration, Narva Rd. 4, 51009 Tartu; jaan.looga@ut.ee

2. Entwicklung, Probleme und die Einbindung estnischer öffentlicher Unternehmen in den Außenhandel

Nach der Wiedererrichtung der Republik Estland wurden sozialistische Betriebe zügig umgewandelt, kommerzialisiert, geschlossen, privatisiert oder als öffentliche Unternehmen weitergeführt. Ferner wurden neue – auch öffentliche Unternehmen – gegründet. Öffentliche Unternehmen gehören dem Zentralstaat oder den Gemeinden. Sie umfassen etwa 23% des öffentlichen Vermögens und ihr Anteil an den Beschäftigten des öffentlichen Sektors weist einen ähnlichen Umfang wie in anderen westlichen Ländern auf. Ihre Anzahl ist im Verhältnis zu jener der privaten Unternehmen klein. Die Transformation öffentlicher Unternehmen ist weit fortgeschritten, aber man ringt immer noch um geeignete rechtliche Formen, um Managementformen, die Bestimmung ihrer Funktionen und Ziele und ihres Verhaltens auf Märkten.

Die meisten zentralstaatlichen Unternehmen sind als Aktiengesellschaften oder Gesellschaften mit beschränkter Haftung aktiv. Unternehmen des öffentlichen Rechts existieren bis auf eine Ausnahme nicht. Sie sind vor allem in den Sektoren: Elektrizitätsversorgung, Gasversorgung, Dampf- und Fernwärmebereitstellung sowie im Bereich von Forschung tätig. Bedeutungsvoll ist auch ihr Engagement im Transport- und Lagerwesen und in der Informationswirtschaft sowie in der Telekommunikation. Zentralstaatliche Unternehmen widmen sich auch der Industrie, dem Finanzwesen und der Immobilienwirtschaft. Allerdings gibt es recht selbständige, Agenturen und Institutionen des Zentralstaates, z.B. Universitäten, die unternehmensähnliche Formen und Aktivitäten aufweisen.

Kommunale Unternehmen dienen der Wasserversorgung und Abwasserwertung, der Abfallwirtschaft und dem Recycling. Sie sind ebenfalls in der Strom-, Gas- und Fernwärmeversorgung sowie sozialer Dienste und der Immobilienwirtschaft aktiv. Auch bei den Gemeinden existieren etliche Organisationen, die unternehmensähnliche Managementspielräume aufweisen.

Die Zahl der zentralstaatlichen und kommunalen Unternehmen nahm zunächst ab nun aber wieder zu. Für den gesamten öffentlichen Sektor werden in unterschiedlichen Statistiken zwischen 2600 und 2950 dieser öffentlichen Institutionen einschließlich der öffentlichen Unternehmen angegeben. Öffentliche Unternehmen produzieren kapitalintensiver, ihre Kapitalausstattung und Gewinne sind in den letzten 15 Jahren gestiegen.

Manche Probleme öffentlicher Unternehmen resultierten aus den Transformationsbedingungen, etwa bei der Fernwärmeversorgung, Wasserversorgung, der Energiewirtschaft, im Wohnungswesen, im Bereich der Telekommunikation, bei der Eisenbahn. Die Schwierigkeiten sind teilweise technisch bedingt, z.B. Spurweiten, Energietechnik, Fernwärmetechnik, veraltete Produktionstechniken, ungeeignete Kapazitätsauslegungen. Sie waren auch infolge umfangreicher Diebstähle aufgetreten. Hohe Kosten bewirkten kostentreibende Verhandlungsweisen, Investitionsblockaden, zu vieler Manager und deren Qualität, Korruption, und der zu geringe

Einsatz ausländischer Manager. Vermögenszuweisungsprobleme existierten und die Lohnfindung war für öffentliche Unternehmen inflexibler als im Privatsektor. Ihre Führungsaktivitäten waren zu wenig an öffentlichen Zielen orientiert. Die Importpreise für Vorprodukte waren hoch, die eigene estnische Währung war schwach und die Kaufkraft der inländischen Kunden gering. Die europäische Integration verlangte viele Anpassungen.

Inzwischen haben sich viele Probleme entschärft. Die institutionellen Bedingungen haben sich infolge gesetzgeberischer Aktivitäten geklärt. Allerdings fehlen immer noch spezielle öffentlich rechtliche Unternehmensformen für zentral staatliche und kommunale Unternehmen. Gegenwärtig werden Führungsprobleme öffentlicher Unternehmen diskutiert. Der Realisierung einer Führungskonzeption – management by objectives – mittels des Engagements von Aufsichtsräten und der Beschränkung der Vorstandsaufgaben auf die laufende Geschäftsführung stehen Planungsschwierigkeiten, die mangelnde Einbindung von Parlamenten, Regierungen und Aufsichtsratsmitgliedern und die Notwendigkeit flexibler Geschäftsführung und investiver Anpassung der Unternehmen an Marktentwicklungen entgegen. Es besteht auch in Estland die Gefahr, dass öffentliche Unternehmen zur Lösung von Haushaltsschwierigkeiten ihrer Träger herangezogen werden.

Da die öffentlichen Ziele öffentlicher Unternehmen in geringem Maße expliziert werden, sind auch ihre außenwirtschaftlichen Ziele nicht sehr gegenwärtig. Eine Ausnahme bildet die Notenbank, die an der europäischen Geld- und Währungspolitik mitwirkt, und die Estland verbliebenen Devisenreserven bewirtschaftet. Andere öffentliche Unternehmen sind in Export- und Importaktivitäten einbezogen, z.B. im Forstwesen, die Eisenbahnen, Häfen, Gefängnisse, die estnische Post, sowie Infrastrukturunternehmen des Transports. Der Anteil, der Exporte an den Unternehmensumsätzen beträgt bei zentralstaatlichen Unternehmen durchschnittlich 16% und bei kommunaler Unternehmen 2%. Allerdings gibt es viele öffentliche Institutionen, die wie öffentliche Unternehmen agierend Leistungen an Touristen, auswärtige Studenten und Wissenschaftler, und an Ausländer abgeben, die aber statistisch nicht als Exporte ausgewiesen werden. Die Marktmacht estnischer öffentlicher Unternehmen auf ausländischen Märkten ist recht begrenzt, allerdings spielen sie für die außenwirtschaftlichen Beziehungen durchaus eine Rolle.

3. Die Ziele öffentlicher Unternehmen

Offiziell sollen öffentliche Unternehmen gemäß dem estnischen Staatsvermögensgesetz dem öffentlichen Interesse dienen, das sich in einer Erhöhung des Einkommens, der Verhinderung des Missbrauchs von Monopolmacht und der Bereitstellung öffentlich produzierter Güter und Dienstleistungen manifestiert. Damit werden auch die verschiedenen Aufgaben angesprochen, die ihnen in der Lehre von den öffentlichen Unternehmen zugewiesen werden. Ihr Beitrag zur individuellen Wohlfahrtsmaximierung ist betroffen, der in der angelsächsischen wirtschaftstheoretischen Literatur als wesentlich angesehen wird. Diese Betrachtungsweise spielt für die Führung öffentlicher Unternehmen Estlands eine untergeordnete Rolle.

Eine andersartig ausgerichtete Lehre öffentlicher Unternehmen, die vor allen Dingen in den zwanziger Jahren des vorigen Jahrhunderts in Deutschland Beachtung fand, betont die Rolle des öffentlichen Sektors und der öffentlichen Unternehmen zur langfristigen Existenzsicherung,- „Sustainability“ – einer Nationalökonomie. In einer dualen Wirtschaft sollen öffentliche Unternehmen im Rahmen der Infrastruktur-, Regional-, der Sozial- und Gesellschaft-, der Außenwirtschaftspolitik, usw. die Existenz der Volkswirtschaft absichern. Der Brückenschlag zwischen gesellschaftlicher Aufgabenstellung und der Fixierung entsprechender Unternehmensziele fehlt jedoch weitgehend.

Die europäisch kontinental vorherrschende Betrachtungsweise öffentlicher Unternehmen interpretiert öffentliche Unternehmen als Instrumente der Wirtschaftspolitik, die ihnen zugewiesene Ziele erfüllen sollen. Dazu können auch außenwirtschaftliche Ziele zählen. Insbesondere die Einbindung estnischer öffentlicher Unternehmen in Integrationsprozesse und EU-Finanzierungen, die Einbindung die europäische Währungspolitik, die Abhängigkeit der estnischen Wirtschaftsentwicklung von Entscheidungen ausländischer größerer Unternehmen, die Außenmarktstellungen estnischer öffentlicher Unternehmen als Mengenanpasser, und die Notwendigkeit estnische Schlüsselindustrien am Leben zu erhalten, legen die Verfolgung außenwirtschaftlicher Ziele mittels estnischer öffentlicher Unternehmen nahe. Dies führt zur Absicherung der Restautonomie der Notenbank, zum Aufkaufen von Firmen im Ausland, um in Märkte einzudringen oder den Zugang zu Innovationen zu eröffnen. Außenwirtschaftsbeziehungen lassen sich mittels öffentlicher Unternehmen längerfristig und weniger publik gestalten. Die Partizipation an ausländischen Kapitalmärkten, z. B über PPP, und grenzüberschreitende Investitionen können erleichtert werden. Öffentliche Unternehmen dienen dem Erwirtschaften von Gewinnen im In- und Ausland. Öffentliche Unternehmen vermögen zur Sicherung der einheimischen Umwelt und der inländischen Ressourcen beitragen. Regionale öffentliche Unternehmen unterstützen mit ihren Aktivitäten die Wirtschaftsförderung der Kommunen und Regionen.

Über geeignete Managementvorkehrungen sind Gefahren außenwirtschaftlicher Aktivitäten öffentlicher Unternehmen einzuschränken. Sie betreffen Zielkonflikte zwischen den Unternehmensinteresse im Sinne des Managements und außenwirtschaftlicher Notwendigkeiten, denn öffentliche Unternehmen gewinnen über ihr auswärtiges Engagement teilweise an Unabhängigkeit gegenüber ihren Trägern. Sie gehen auswärtige Investitionsrisiken ein oder verfolgen Steuervermeidungsstrategien. Die Auswärtssteuerung öffentlicher Unternehmen erhöht die Managementanforderungen an den Träger.

Andererseits mögen außenwirtschaftliche Ziele öffentlicher Träger mit jenen öffentlicher Unternehmen harmonieren, etwa bei der Öffnung des Zugangs zu Rohstoffmärkten, zu Innovationen, zu Personalmärkten, bei erweiterten internen Subventionsmöglichkeiten und erhöhten Unternehmenswachstums. Sie schaffen interne Aufstiegsmöglichkeiten für ihr Management. Der Einsatz direkter Außenhandelsinstrumente, z.b von Zöllen und Mengenregulierungen, Steuersatz-

variationen, dürfte unmittelbarer wirken, ist aber kleinen Ländern wie Estland nur in bescheidenem Umfange möglich.

4. Ein Modell zur Analyse der Wirkungen öffentlicher Unternehmen auf die öffentlichen Interessen eines kleinen Landes

Der Wirkungsanalyse liegt ein sehr vereinfachtes zwei Länder Modell mit einem kleinen Land und einem großen Land zugrunde. Im kleinen Land werden zwei Güter erzeugt, die international gehandelt werden. Dafür existieren Produktionsfunktionen, die die Abhängigkeit der Produktionen von den Arbeitseinsätzen aufzeigen. Der Produktionsfaktor Arbeit ist zwischen den Ländern immobil. Ferner herrscht eine Nachfrage nach den Produkten. Sie ist im kleinen Land von der Größe der zur Verfügung stehenden Arbeit sowie der in der Produktion tatsächlich eingesetzten Arbeit und der Außennachfrage abhängig, die sich an dem Verhältnis der Reallöhne in beiden Ländern ausrichtet. Es kann Unterbeschäftigung existieren. Die Unternehmen im kleinen Land dehnen ihre Produktion soweit aus bis der Reallohn dem Grenzprodukt gleicht. Im großen Land herrschen ähnliche Beziehungen. Das kleine Land passt sich mit seinen Preisen an jene im großen Land an. Allerdings können die Lohnsätze variieren. Es pendeln sich Gleichgewichtsbeziehungen zwischen den Reallöhnen ein. Das Modell kann um Faktorwanderungen, Investitionen und um einen Geld- und Kapitalmarkt sowie um nicht international gehandelte Güter erweitert werden.

Ferner wird angenommen, dass das kleine Land schrumpft, d.h. seine Bevölkerung wird kleiner. Das kleine Land definiert sein öffentliches Interesse in folgender Weise: Es möchte eine bedeutende internationale Güterproduktion erhalten, die Nachfrage nach internationalen Gütern befriedigen und es möchte Arbeitslosigkeit reduzieren. Die entsprechende Funktion für das öffentliche Interesse des kleinen schrumpfenden Landes knüpft an den genannten Größen an und fügt Bewertungsgewichte hinzu.

Wenn die Bevölkerung des kleinen Landes wächst, steigt die Erfüllung des öffentlichen Interesses über die größere Bevölkerung, Produktion und die Nachfrage. Allerdings wird dieser Effekt gebremst über erhöhte Arbeitslosigkeit. Das Ergebnis hängt von den gewählten Bewertungsparametern und den Parametern ab, die die Wirkungen bestimmen. Bei einer Bevölkerungsschrumpfung stellt sich das gegenteilige Ergebnis ein.

Die Wirkungen, die von der Existenz öffentlicher Unternehmen im kleinen Land ausgehen lassen sich wie folgt berücksichtigen. Öffentliche Unternehmen besitzen ein Management, das seinen Nutzen maximiert, der von den Ausbringungsmengen und der Beschäftigungsgröße abhängt. Außerdem sollen sie kostendeckend produzieren. Im Extrem maximiert das Management die Ausbringungsmenge (Typ II) oder den Gewinn (Typ V). Dann findet effiziente Produktion statt. Allerdings ist die Ausbringungsmenge bei Mengenmaximierung größer. Sobald das Management Arbeit und Beschäftigung maximiert (Typ I), die Beschäftigung allein maximiert, die Ausbringungsmenge negativ aber die Beschäftigung positiv bewertet (Typ IV)

oder den Gewinn zu Gunsten erhörter Beschäftigung einschränkt, liegt eine ineffiziente Produktion vor. Bei den Typen I, III, und VI entsteht ein Grenzprodukt das kleiner ist als bei Typ V und geht somit mit einer höheren Ausbringungsmenge einher. Der Ausbringungsrückgang infolge einer Bevölkerungsverkleinerung wird abgebremst und die Beschäftigungswirkung ebenfalls. Öffentliche Unternehmen vom Typ IV hingegen verstärken jedoch unerwünschte Effekte.

5. Ergebnisse

In Estland hat sich ein bedeutender Sektor öffentlicher Unternehmen des Zentralstaates und der Kommunen entwickelt. Sie sind hauptsächlich Infrastruktursektoren anzutreffen. Viele von ihnen werden als Aktiengesellschaft oder GmbH geführt. Es fehlen noch Rechtsformen des öffentlichen Rechts für öffentliche Unternehmen. Allerdings gibt es Institutionen im öffentlichen Sektor die ähnlich wie öffentliche Unternehmen geführt werden. Ihre Zahl ist beträchtlich. Während die aus den Transformationsbedingten Schwierigkeiten herrührenden Probleme teilweise gelöst sind und in ihrer Intensität abnehmen, werden Managementprobleme zurzeit intensiv diskutiert. Die öffentlichen Trägerinstanzen formulieren nicht die geeigneten öffentlichen Zielvorgaben, die Aufsichtsratsmitglieder können nicht genügend mitplanen und die Vorstände dürfen nicht nur auf die laufende Geschäftsführung beschränkt werden, falls die Erfüllung öffentlicher Ziele auch von der Investitionstätigkeit öffentlicher Unternehmen abhängt. Zahlreiche Argumente sprechen für den außenwirtschaftlichen Einsatz öffentlicher Unternehmen, falls die Instrumentalfunktion öffentlicher Unternehmen im Mittelpunkt der Analyse öffentlicher Unternehmen steht.

Öffentliche Unternehmen sind einbezogen in die außenwirtschaftlichen Aktivitäten Estlands in dem sie steuern, z.B. Zentralbank, oder mit Ihren Produktionsaktivitäten, z.B. Exporte den Außenhandel beeinflussen.

Mit Hilfe eines zwei-Länder Modells wird untersucht, ob in einem kleinen Land, dessen Bevölkerung schrumpft, z.B. Estland, der Einsatz öffentlicher Unternehmen im öffentlichen Interesse liegt. Das große Land, z.B. der Rest der EU, wird ebenfalls mit Hilfe eines simplen Gleichungssystems beschrieben. Es stellen sich gleichgewichtige Reallöhne ein, wobei von Faktorwanderungen abgesehen wird. Das öffentliche Interesse spiegelt sich in dem Wunsch wider, bestimmte für Estland international bedeutende Produktionen zu erhalten, die Nachfrage nach entsprechenden Gütern zu befriedigen und die Unterbeschäftigung zu vermindern.

Die Funktion, die dieses öffentliche Interesse zum Ausdruck bringt, erfährt generell eine Steigerung bei einer Erhöhung der Bevölkerung in Abhängigkeit von den angesetzten Bewertungsgewichten und der Modellparameter. Eine Bevölkerungsverminderung beeinflusst das öffentliche Interesse meist gegenteilig. Die Einführung öffentlicher Unternehmen zeigt, dass die negativen Wirkungen des Bevölkerungsrückganges öfters abgeschwächt werden. Dies hängt bis auf einen extremen Typus öffentlicher Unternehmen damit zusammen, dass die Aus-

bringungsmengen öffentlicher Unternehmen meist größer ausfallen als jene gewinnmaximierender Unternehmen.

Die Untersuchungen weisen darauf hin, dass es sinnvolle Einsatzmöglichkeiten öffentlicher Unternehmen für außenwirtschaftliche Zwecke auch in einem kleinen Lande gibt, öffentliche Unternehmen dort außenwirtschaftliche Bedeutung besitzen und von Ihnen Beiträge zur Verringerung eines Bevölkerungsschrumpfungsprozesses erwartet werden können.

Die vorgestellten Ansätze und Modelle müssen zukünftig, um die Einführung verschiedener Marktformen, der Berücksichtigung von Faktorwanderungen, Geld-, Kapitalmärkten und Faktormärkten sowie der verstärkten Einbindung öffentlicher Unternehmen erweitert werden.

B.

RIIGI JA ORGANISATSIOONI ARENGUPOLIITIKAD

**ORGANISATIONS- UND ENTWICKLUNGS-
POLITIKEN**

ORGANIZATIONAL AND DEVELOPMENT POLICIES

ORGANISATSIOONIKULTUURI MÕÕTMINE: KULTUURIÜLENE PERSPEKTIIV¹

Kadri Karma, Maaja Vadi²
Tartu Ülikool

Käesolevas artiklis vaadeldakse organisatsioonikultuuri avaldumist eri rahvus-kultuuride kontekstis. Tänapäevane majanduse perspektiiv on oluliselt lihtsustanud rahvusvahelist koostööd ja globaliseerumist. Majanduslikus mõttes on piirid küll avatud, kuid lisaks majanduslikele eksisteerivad rahvuskultuuride eripärad, mille mõistmine on rahvusvahelise koostöö puhul oluliseks teemaks.

Ettevõtete koostöö riikide tasandil on mõjutatud organisatsioonikultuuri (OK) mõistest. OK puhul peetakse oluliseks erinevaid aspekte, kuid üldiselt ollakse üksmeelel, et organisatsiooni ülesanne ning liikmete omavahelised suhted on OK oluliseks komponendiks. Rahvusvahelise tasandi puhul on oluline, et neid dimensioone oleks võimalik ühtselt mõõta ning selleks on vaja ühtset mõõtmisvahendit. Sellise mõõtmisvahendi väljatöötamine on osutunud keerukaks väljakutseks, sest viis, kuidas erinevates kultuurides läbivaid teemasid mõistetakse, on sageli erinev.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on selgitada, kas kultuuriüleselt on võimalik leida ühtseid OK selgitavaid dimensioone. Selleks kasutatakse uurimuses Organisatsioonikultuuri küsimustikku (Vadi et al 2002), mis on välja töötatud OK suhte- ja ülesandeorientatsiooni mõõtmiseks. Sellise valiku kriteeriumiks on asjaolu, et nii organisatsiooni ülesanne kui organisatsiooni liikmete omavahelised suhted on organisatsiooni olemuse seisukohast vältimatud teemad. Seega need võiksid kultuuriüleselt erinevates organisatsioonides esindatud olla.

Uurimus koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises osas käsitletakse OK mõõtmise võimalusi kultuuriüleselt. Empiirilises osas kontrollitakse OKKÜ samaväärsust erinevate rahvuskultuuride kontekstis, kasutades selleks kinnitavat faktoranalüüsi (confirmative factor analysis, CFA) ning multidimensionaalset skaalerimist (multidimensional scaling, MDS). CFA võimaldab selgitada, kuidas OKKÜ ülesande ja suhteorientatsioon kultuuriüleselt sarnaselt mõistetakse ning MDS võimaldab andmeid visuaalselt esitleda.

¹ Artikkel „The Measurement of Organizational Culture: Cross-country Perspective” asub publikatsiooni CD-l.

² Maaja Vadi, PhD, juhtimise professor, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt 4, 51009 Tartu; maaja.vadi@ut.ee

Kadri Karma, MA, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt 4, 51009 Tartu; kadri.karma@gmail.com

1. Sissejuhatus

Majandusliku koostöö puhul tulevad sageli ette probleemid, mille lahendamisel on kultuuriliste sarnasuste ja erinevuse mõistmine heaks võimaluseks. Kultuur on ühelt poolt inimeste käitumist ühendavaks jõuks, kuid teisalt võib ta olla ka erinevate gruppide vahel barjääride tekitajaks. Kultuuriteooria põhineb ideel, et iga kultuur eristub teistest millegi poolest (Barnes 2001). Läbi sarnasuste ja erinevuste tekib võrdluse võimalus, mis omakorda annab vahendid vajaliku sünergia loomiseks. Seepärast on nende sarnasuste ja erinevuste mõistmine ning analüüsimine oluline.

Organisatsioonikultuuri mõiste on muutunud oluliseks seoses efektiivsuse ja eduga eelkõige tänases pidevalt muutuv keskkonnas. Organisatsiooni tasandil on vajalik hinnata OKst tekkivat potentsiaalset toetust või vastuseisu, mis võimaldab võtta vastu edukaid otsuseid organisatsiooni edu ning koostöösuhete juhtimisel. Varasemad uuringud viitavad, et rahvuskultuur on oluliseks OK mõjuteguriks ning seepärast vaadeldakse käesolevas uuringus OK rahvuskultuuri tasandil.

Kultuuri mõiste selgitamisel on erinevad autorid välja toonud mitmesuguseid definitsioone, põhinedes erinevatele lähenemistele. Käesolevas uurimuses lähtume sotsioloogilisest vaatenurgast, mille raames defineeritakse kultuuri kui jagatud väärtuste, uskumuste ja käitumiste mustrit, mis kehtib kas vaadeldava grupi või ühiskonna tasandil. Kultuuri raamistik võimaldab vaadelda organisatsiooni selle liikmete vaatenurgast ning annab võimaluse nn pehmete väärtuste mõõtmiseks. OK mõiste on mitmetahuline ja seepärast on tema mõõtmine heaks väljakutseks. Varasemate uurimuste põhjal võib öelda, et ühisosa leidmiseks erinevates rahvuskultuurides on mõistlik OK määratleda võimalikult lihtsalt, nii on võimalused ühisosa leidmiseks suuremad. Mida erinevamaid aspekte püütakse katta, seda keerulisemaks võib kujuneda selle ühiselt mõistetava osa leidmine.

Keskkonda peetakse üheks organisatsioonikultuuri mõjuteguriks (Deal, Kennedy, 1982; Schein 1992; Kotter, Heskett 1992). See mõjutab OK-d läbi organisatsiooni liikmete, kuna organisatsiooni liikmed sisenevad organisatsiooni igaüks oma väärtuste pagasiga. Need väärtused võivad olla vägagi erinevad. Nii riikide kui organisatsioonide tasandil on üheks oluliseks väljakutseks võimaldada kohanedat neil, kelle väärtused erinevad kohaliku kultuuritausta raames levinud väärtustest. Uuringud on siiski näidanud, et näiteks islami taustaga immigrandid võtavad omaks ameerikaliku organisatsioonikultuuri, kuigi oma igapäevatoimetustes eelistavad nad järgida oma koduriigist kaasa võetud traditsioone (Alkhozraji et al 1997). Seepärast võib arvata, et erineva päritoluga inividid kohanduvad organisatsiooni tasandil väliskeskkonnas levinud väärtushinnangutega ning organisatsioonides aktsepteeritud tegevusmustreid on võimalik rahvuskultuuri tasandil selgitada.

Organisatsiooni toimimine on seotud tema liikmete sooviga toetada organisatsiooni kui terviku eesmärgi ning organisatsiooni liikmete omavahelisest ühtsustundest. Käesoleva artikli eesmärgiks on selgitada, kas OK ülesande ja suhete dimensioone saab kultuuriüleselt ühtselt määratleda. Uurimuses on esindatud Ida Euroopa, Lääne Euroopa ja Aasia riigid – tegemist on kultuuriliselt väga erineva taustaga riikidega ning seepärast pakub käesolev valim head võimalust OK kultuuriüleseks testimiseks.

Uurimuses püütakse selgitada, kas OK rahvusvaheliseks mõõtmiseks vajalikud psühhomeetrilised eeldused on täidetavad, kui mõõtmise aluseks võtta organisatsiooni toimimise seiskohalt olulisemad baasdimensioonid – ülesanne ja suhted. Kultuuriüleste uurimuste psühhomeetrilised nõuded on olulised veendumaks, et erinevates organisatsioonides (mis paiknevad omakorda erinevates riikides) mõistetakse mõõdetavat teemat ühtsel viisil.

Artikkel on jaotatud neljaks osaks. Peatükk 2 selgitab organisatsioonikultuuri mõõtmise võimalusi ning eripära kultuuriüleses kontekstis. Peatükk 3 hõlmab valimi ja meetodi osa, analüüsi protsessi ja tulemusi. Peatükk 4 võtab kokku peamised tulemused.

2. Teoreetiline ülevaade organisatsioonikultuuri kultuuriülese mõõtmise kontekstist

Kultuuriülesed uurimused on muutunud oluliseks teemaks, sest üha enam on hakatud mõistma kultuuri mõju inimkäitumisele. Eriti oluline on see teema rahvusvaheliste koostöösuhete kontekstis, kus üheks eduteguriks on sageli arusaam, et erinevates kultuurides mõtestatakse oma keskkonda erineval moel. Teoreetiline osa on jaotatud kaheks, esimeses alaosas selgitatakse OK olemust ning teises OK kultuuriülese mõõtmisega seonduvat temaatikat.

2.1. Organisatsioonikultuuri mõõtmise võimalused

Organisatsioonikultuuri võib vaadelda kui ühes sotsiaalses süsteemis peegelduvat väärtuste ja hoiakute muustrit, mis aitab mõista selles süsteemis aktsepteeritavaid norme ja käitumismustreid (Deshpande et al 1993). Käesolevas uuringus vaadeldakse OK kui organisatsiooni liikmete ühtset arusaama organisatsioonis toimuvast, mis avaldub tegevuste tasandil ning on mõjutatud ühiskonnas levinud väärtushinnangutest. Selline vaatenurk võimaldab selgitada OK taga peituvaid kultuuriüleseid universaalseid või unikaalseid jooni.

Kultuuri ja subkultuuride avaldumist võib uurida erinevatel tasanditel, sõltuvalt huvipakkuvast probleemipüstitusest. Varasemalt on uuritud näiteks kultuuri avaldumist riikide tasandil (põhinedes sageli Hofstede, 2001; Schwartz, 2006; Trompenaars, Hampton-Turner 1998 väljatöötatud kultuuridimensioonidele), organisatsioonide tasandil (sageli kasutatavateks mõõtmisvahendiks on Quinn ja Rohrbaugh poolt välja töötatud Konkureetivate Väärtuste Raamistik 1981 ning Cooke and Lafferty Organisatsioonikultuuri Mõõdik 1989), ning ametikohtade, taustatunnuste jm näitajate lõikes. Käesolevas artiklis selgitatakse OK avaldumist kultuuriülesest. Kuna varasemad uurimused on näidanud, et erinevate OK dimensioonide kultuuriülese rakendatavuse eeldusi on keerukas täita, siis on huvitav selgitada, kas organisatsiooni põhiolemusega seotud ülesande ja suhete dimensioonid on erinevates kultuurides ühtselt mõistetatavad.

Varasemate uurimuste põhjal võib öelda, et ühiskonnas aktsepteeritud väärtused võivad olla erinevates riikides väga erinevad ning see avaldub organisatsiooni

tasandil läbi tegevuste. Trice and Beyer (1993) toovad välja, et OK on keskkonnaga seotud läbi viiside, kuidas kollektiivselt ebakindlust välditakse. Schein (1992) tõlgendab ümbritsevat keskkonda ühena OK mõjuteguritest ning teisalt tagasiside võimalusena üldiselt aktsepteeritud väärtuste ja hinnangute kontekstis. Seega keskkond on üks olulistest OK mõjuteguritest.

Kultuuri määratlemisel ja mõõtmisel pakuvad erinevad autorid välja erinevaid väärtuste dimensioone (Inglehart 1991; Trompenaars 1998; Hofstede 2001; Schwartz 2006), mis peegeldavad ühiskonna tasandil olulisi teemasid. Kuna organisatsioonid tegutsevad laiemas ühiskonnas, siis “eduka toimimise tagamiseks on vajalik kohaneda ühiskonnas laiemalt aktsepteeritud reeglite ja väärtustega” (Sagiv, Shwartz, Arieli 2011: 515). Seepärast on need väärtused ka organisatsiooni toimimise aluseks. Ühiskonna tasandil keskendutakse üldiselt väärtuste selgitamisele, mis organisatsiooni tasandil avalduvad läbi tegevuspraktikate. Hofstede et al (1990) on organisatsiooni peamised tegevuspraktikad võtnud kokku kuue vastandliku dimensioonide paarina (protsess vs tulemused, töötajad vs ülesanne, tööalane vs isiklik, avatud vs suletud süsteem, vabadus vs kontroll, reeglid vs praktilisus), Quinn and Rohrbaugh (1981) selgitavad organisatsioone peamiselt läbi kahe vastandliku dimensiooni (tsentraliseeritus ja kontroll vs detsentraliseeritus ja paindlikkus ning organisatsiooni sisekeskkond ja protsessid vs väliskeskkond ning välised üksused). Seega erinevad autorid peavad oluliseks erinevaid dimensioone, kuid reeglina on ülesanne ja suhted nendes dimensioonides esindatud. Organisatsiooni ülesandeorientatsioon peegeldab töötajate hoiakuid organisatsiooni üldiste eesmärkide kontekstis ning suhteorientatsioon kajastab organisatsiooni liikmete omavahelisi suhteid. Need dimensioonid toovad esile sotsiaalsete gruppide (sh organisatsioonide) põhiolemusega seotud teemaderingi ning seepärast võib neid pidada OK selgitamisel olulisteks ja vajalikeks. Neid dimensioone peetakse oluliseks ning kasutatakse ka eestvedamise, grupiprotsesside ja konfliktijuhtimise teemade analüüsimisel.

Varasemates OK uurimustes on vaid harvadel juhtudel kontrollitud mõõtmisvahendi samaväärsust erinevatel valimitel. Näiteks Helfrich et al (2007) kontrollisid Konkureerivate Väärtuste Raamistiku mõõtmisvahendi valiidsust erinevate ametipositsioonide lõikes (kasutades uurivat ja kinnitavat faktoranalüüsi USAs Veteranide Tervise Juhtimise organisatsiooni töötajate valimil, 212 877 osalejat) ning tõdesid, et mõõtmisvahendi esialgne 4-faktoriline struktuur taandus 2-faktoriliseks. See viitab, et mõõtmisvahendi struktuur võib erinevatel valimitel avalduda erinevalt ning seepärast tuleb enne tulemsute esitlust mõõtmisvahendi samaväärsust erinevatel valimitel kindlasti kontrollida. Teises uurimuses kontrollisid Kwantes and Boglarsky (2007) Organisatsioonikultuuri Mõõdiku rakendatavust 6 riigis (kus rahvuskeeleks inglise keel) ning taas olid tulemused vastandlikud viidates, et isegi sama keele-ruumiga riikides on keeruline mõõtmisvahendi samaväärsust tagada. Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi mõõtmisvahendi samaväärsuse teema on oluline, siis selle tagamine on osutunud pigem keerukaks ülesandeks. Siin võib üheks põhjuseks olla asjaolu, et mida enam dimensioone on uurimustes kaasatud, seda keerukam on nende samaväärsuse tagamine. Seepärast võetakse käesolevas uurimuses vaatluse alla vaid need dimensioonid, mis on organisatsiooni toimimise seisukohalt

vältimatud ning võiksid olla esindatud sõltumata asukohariigist. Selleks kasutatakse Eestis välja töötatud Organisatsioonikultuuri Küsimustikku (Vadi et al 2002), mis keskendub OK ülesande ja suhte aspektidele.

2.2. Organisatsioonikultuuri mõõtmise eeldused kultuuriüleses kontekstis

Varasemad uuringud viitavad, et rahvuskultuur on oluliseks OK mõjuteguriks (Trice, Beyer 1993; Hofstede 2001). Lisaks viitavad mitmete uurimuste tulemused (Nelson, Gopalan 2003 ja Alkhazraji, Gardner 1997), et näiteks immigrandid kohanduvad sihtriigi OK praktikatega, kuid juhivad väljaspool tööaega siiski oma lähteriigis levinud väärtushinnangutest. See on kooskõlas Hofstede lähene-misega, et inimestel on erinevad vaimsete programmide tasandid, sh rahvuslik ja organisatsiooni tasand (Hofstede 1991:10). Ka Schein (1992) toob esile, et OK üheks oluliseks mõjuteguriks on just organisatsiooni vahetu väliskeskkond. See-pärast on põnev selgitada, kuidas OK eri rahvuskultuuride kontekstis avaldub, eeldades et organisatsiooni liikmete lähteriik ei ole siin oluliseks mõjuteguriks.

Kultuuriüleste uurimuste kontekst on oluliselt mitmekesisem ning teistsuguste eeldustega, kui ühe kultuuri või grupi sees huvipakkuva teema uurimine. Arvestada tuleb nii tõlkimise kui kohandamise teemasid, mõõtmisvahendi samaväärsuse tagamist, andmeanalüüsi kui tulemuste tõlgendamisega seotud aspekte. Bond and Van de Vijver (2011: 80) rõhutavad, et kultuuriüleste uurimuste rõhuasetus liigub üha enam erinevuste väljatoomise asemel nende sisulisele selgitamisele, kuid igal juhul tuleb esimesena täita metodoloogilised eeldused.

Mõõtmisvahendi samaväärsuse mõiste selgitamisel on kirjanduse põhjal olulised peamiselt kaks hierarhilist taset (Van de Vijver, Leung 2011; Vandenberg, Lance, 2000): 1) konfiguraalne samaväärsus – uuritavad dimensioonid on esindatud samade väidetega, ja 2) meetriline samaväärsus – väited on erinevates valimites nende taga peituva dimensiooniga ühte moodi seotud. Mõõtmisvahendi samaväärsust on võimalik selgitada mitmete erinevate meetoditega, käesolevas uurimuses kasutatakse selleks kinnitavat faktoanalüüsi (confirmatory factor analysis, CFA) ning mitmedimensioonilist skaleerimist (multidimensional scaling, MDS). CFA ja MDS on kasutatavad kas alternatiividena (vt ülevaadet Fisher, Fontaine 2011) või üksteist täiendavate meetoditena (nt Arciniega et al 2009, uurimuses). CFA võimaldab mõõtmisvahendi samaväärsust hinnata erinevate sobivusindeksite põhjal ning MDS annab võimaluse seoste visuaalseks väljatoomiseks. Käesolevas uurimuses kasutatakse neid meetodeid üksteise täiendusena.

3. Meetod

3.1. Valim ja mõõtmisvahend

Uurimuse valim põhineb seitsme riigi andmetel – Saksamaa, Hiina, Suurbritannia, Läti, Eesti, Venemaa ja Soome. Küsimustike jaotamisel ning täitmise instrueerimisel kasutati sihtriigis olevate ja töötavate partnerite abi. Küsimustike täitmise ainsaks eelduseks oli töösuhte olemasolu sihtriigis. Küsimustikud täideti paberkanjal ning

vastamine oli anonüümne ja vabatahtlik. Uurimusse kaasati ligikaudu võrdne vastajate arv iga esindatud riigi kohta. Valimi kirjeldus on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Valimi suurus riikide lõikes

	Saksamaa	Hiina	Suurbritannia	Läti	Eesti	Venemaa	Soome	Kokku
Valimi suurus	230	222	138	288	278	264	115	1535
%	15	14.5	9	18.8	18.1	17.2	7.5	100

OK mõõtmiseks kasutati Eestis välja töötatud Organisatsioonikultuuri Küsimustikku (OKKÜ) (Vadi et al 2002). OKKÜ sisaldab 43 väidet, mis kirjeldavad OK ülesande ja suhetega seonduvaid aspekte. Väidetele paluti anda vastused 10-pallises skaalal vahemikus 1 – ei ole üldse nõus kuni 10 – täiesti nõus. Andmete analüüs koosnes järgmistest sammudest: 1) eksploratiivne faktoranalüüs (explorative factor analysis, EFA) selgitamaks, kuidas erinevate riikide andmed koonduvad; 2) kinnitav faktoranalüüs (confirmative factor analysis, CFA) selgitamaks püstitatud mudeli sobivusnäitajaid; 3) mitmedimensionaalne skaleerimine (multidimensional scaling, MDS) – kuidas saadud struktuur geomeetriselt avaldub.

3.2. Tulemused

Andmete analüüsil kasutati programmi SPSS/AMOS 17.0. Kõigepealt viidi läbi EFA kogu andmestikul lubades faktoritel omavahel korreleeruda, sest OK dimensioone vahelised seosed ei ole välistatud. EFA viitas kahedimensionaalsele lahendusele, kus 5 väidet olid seotud ühe dimensiooniga ning 3 teise dimensiooniga. Esimene dimensioon peegeldas, kuidas töötajad oma organisatsiooni tajusid ning kuidas organisatsioon üldiste eesmärkide täitmisel oma liikmeid toetas. Need aspektid on seotud organisatsioon ülesandega ning seepärast võib neid nimetada ülesandeorientatsiooniks (ÜO). Teine dimensioon oli seotud negatiivsete emotsioonidega oma töö ja töökoha suhtes. Seepärast nimetasime selle sisemise kliima dimensiooniks (SK).

Uurivas analüüsis riike eraldi vaadeldes tuli välja ka kolmas dimensioon, mis peegeldas organisatsiooni liikmete omavahelisi suhteid, kuid suhete dimensiooni sisu avaldus erinevates riikides erineval moel viidates asjaolule, et omavaheliste suhete mõõde omab erinevates riikides erinevat tähendust (nt formaalsed suhted või ka eraeluliste teemade jagamine töökaaslastega). Seepärast ei saanud suhete dimensiooni kultuuriüleselt analüüsi kaasata.

Järgnevalt selgitati kahe avaldunud dimensiooni sisemist reliaablust (Cronbach' i α), mis ÜO puhul jäi vahemikku .72 - .95. ning SK puhul vahemikku .53 - .96. Faktoritevaheline korrelatsioon varieerus vahemikus -.87 kuni -.29. Negatiivne korrelatsioonikordaja on siinkohal ka loogiline, sest SK väited olid seotud negatiivsete emotsioonidega. Madal negatiivne korrelatsioonikordaja viitab siiski, et osades riikides ei ole kõrgemad ÜOle antud hinnangud seotud kõrgemate SK

hinnangutega. Madalaimad korrelatsioonid avaldusid Soome, Saksamaa, Eesti ja Läti andmetel ning kõrgemad Hiina, Suurbritannia ja Venemaa andmetel. Seepärast pakkus huvi selgitada, mis võiks lisaks ülesandele SK hinnangute taga olla, kas olemasolev andmestik võimaldaks neid seoseid selgitada. ANOVA tulemused viitasid SK seostele mitmesuguste organisatsiooni liikmete omavaheliste suhete teemaliste väidete ($p < .05$). Selgus näiteks, et mida kõrgemad hinnangud anti väidetele: meie organisatsioonis on...“juhiga vajadusel lihtne kontakteeruda“, “keerulistes olukordades tugev ühtekuuluvustunne“ ja “liikmetel paljudes asjades ühtne maailmavaade“, seda vähem tuntakse töö suhtes vastumeelsust ning tahetakse oma töökohta muuta. Seega on nii ülesande kui omavaheliste suhete teemad SK tajumisel olulisteks aspektideks.

CFA (täpsemalt gruppideülene analüüs multigroup CFA, MGCFA) võimaldas testida kahedimensionaalse mudeli sobivust vaadeldavatel andmetel ning sobivuse indekseid väärtused jäid vahemikku, mis lubavad mudeli sobivust kinnitada. Ka MDS kinnitas väidete koondumist kaheks eraldiseisvaks dimensiooniks ning mõlemat dimensiooni esindavad väited olid kõikide riikide andmetel üldjoontes ühtselt koondunud.

4. Kokkuvõte

Käesoleva artikli raames selgitati OK kultuuriülest avaldumist nii väike- kui suurriikide andmetel. Selleks kasutati Eestis välja töötatud Organisatsioonikultuuri Küsimustikku (Vadi et al 2002) ning kontrolliti mõõtmisvahendi kahedimensionaalse lahendi samaväärsust erinevates riikide kontekstis. Tulemused võimaldavad kinnitada OKKÜ kahedimensionaalse lahendi – ülesandeorientatsiooni ja sisemise kliima dimensiooni kultuuriülest avaldumist.

Algselt oli plaanis leida kultuuriülesed dimensioonid ülesande ja suhete kui organisatsiooni põhiolemuselt olulisemate aspektide selgitamiseks. Selgus, et ülesandega seonduva dimensiooni puhul saab välja tuua kultuuriülese ühisosa, kuid organisatsiooni liikmete omavahelised suhted omavad erinevates kultuurides nii erinevat sisu, et neid ei õnnestunud ühtse väidete komplektiga selgitada. See eest tuli esile sisemise kliima dimensioon, mis avaldus läbi organisatsiooni liikmete negatiivsete tunnete oma töö ja organisatsiooni suhtes. Sisemise kliima tajumine oli omakorda seotud nii ülesandeorientatsiooni kui organisatsiooni liikmete omavahelisi suhteid peegeldavate teemadega. Uurimuse põhjal on keeruline välja tuua väike või suurriikide spetsiifikat, sest keskenduti kultuuriülese ühisosa leidmisele. Riigi spetsiifika avaldub tõenäoliselt, kui analüüsida OK dimensioonide keskmisi väärtusi ning suhteorientatsiooni avaldumise eripärasid erinevat riikide andmetel.

Edasiste uurimuste raames oleks huvitav vaadelda ka ülesandeorientatsiooni ning sisemise kliima dimensioonide vaheliste seoste võimalikke tagamaid erinevate riikide andmetel – nt Hiina ja Suurbritannia andmetel olid dimensioonid omavahel tugevalt seotud viidates, et nende taga võib olla midagi, mis võimaldab neid ühiselt määratleda. Soome, Eesti, Saksamaa ja Läti andmetel olid dimensioonide vahelised korrelatsioonid madalad või mõõdukad viidates, et töötajate hinnangud ülesande-

orientatsioonile ei võimalda teha olulisi järeldusi sisemise kliima osas ning sisemise kliima positiivne tajumine võib sõltuda hoopis muudest teguritest (võimalik, et omavaheliste suhetega seonduvatest teguritest).

Kokkuvõttes võime öelda, et OKKÜ põhjal oli võimalik välja tuua OK kultuuriülene ühisosa, mida annab edasistes uuringutes aluseks võtta. Uurimus võimaldas läbida kultuuriülesetele uurimustele püstitatud eeldused ning on seepärast näiteks ka neile, kes sarnaseid uurimusi edaspidi plaanivad läbi viia. Uurimuse peamisteks piiranguteks võib lugeda võrdlemisi väikest valimit ja sellest tulenevalt ka tulemuste representatiivsust.

KVANTITEETI TASUSTAV TEADUSPOLIITIKA: EESTI JA UKRAINA¹

Kadri Ukrainski², Aleksei Kelli³
Tartu Ülikool

Yuriy Kapitsa⁴, Karyna Shakhbazian⁵
Ukraina Teaduste Akadeemia

Paljusid Kesk- ja Ida-Euroopa (KIE) riike iseloomustavad sarnased arenguprobleemid, mis väljenduvad innovatsioonisüsteemide fragmenteerituses kõigil tasanditel (riik, regioon ja majandusharu). On üsna tüüpiline, et nii formaalsed kui ka mitteformaalsed institutsioonid ei toeta neis riikides innovatsioonide loomist ning osaliste võimekused ei ole innovatsioonisüsteemides hästi reaalajas sobituvad. Üheks põhjuseks on siin ka mitmete, omavahel nõrgalt koordineeritud reformide samaaegne toimumine.

Kuna KIE riikide valitsuste võimekused riike strateegiliselt arendada on suhteliselt nõrgad, siis sageli seatakse arengule formaalsed eesmärgid, mis jälgendavad arenenud lääneriikide omi (Havaš et al 2015), mis viib tegelikult vanade rutiinide (rajasõltuvuse) tugevnemiseni (Ukrainski et al 2015). KIE riikide teaduspoliitika peab lisaks strateegiliste eesmärkide puudumisele veel toime tulema stabiilsete või kahanevate ressurssidega, mis omakorda kasvatab survet teadusasutuste efektiivsusele. Järjest enam kasutatakse kvantitatiivsetele tulemusindikaatoritele orienteeritud juhtimiskontseptsioone (NPM ja PPBS) seejuures arvestamata, et kvantitatiivsete eesmärk-indikaatorite kasutamisel võivad olla ka soovimatud tulemused, nt publikatsioonide inflatsioon jne.

Artiklis kasutatakse Braun'i (2003: 310-311) mudelit, kus ta selgitab teaduse finantseerimise paradoksi printsiipaali-agendi teooria kaudu. Selle mudelis sisaldab printsiipaali kasulikkusfunktsioon (1) teadustegevusega soetud kasusid ning kulusid, mis on seotud rahastuse ülekandmisega agendile (kelleks võivad olla üksikteadlased või ka teadusasutused – need, kes teadustööd teevad). Kasulikkusfunktsioon on seega:

$$U = x(e) - (a + b + a^* + b^* + C(D) + C(M)), \quad (1)$$

¹ Artikkel "Research Policies Rewarding Quantity: Estonia and Ukraine" asub publikatsiooni CD-l.

² Kadri Ukrainski, PhD, teadus- ja innovatsioonipoliitika professor, Tartu Ülikool, Majandus-teaduskond, Narva mnt. 4, 51009 Tartu; kadri.ukrainski@ut.ee.

³ Aleksei Kelli, PhD, intellektuaalse omandi professor, Tartu Ülikool, Õigusteaduskond, Kaarli pst. 3-413, 10119 Tallinn; aleksei.kelli@ut.ee

⁴ Yuriy Kapitsa, direktor, Centre of the Intellectual Property and Technology Transfer of the National Academy of Science of Ukraine, Volodymyrska 54, Kyiv 01601, kapitsa@nas.gov.ua.

⁵ Karina Shakhbazian, teadussekretär, Centre of Intellectual Property and Technology Transfer, National Academy of Science of Ukraine, Volodymyrska 54, Kyiv 01601, karina@nas.gov.ua

kus	U	= printsipaali kasulikkus (heaolu)
	$x(e)$	= printsipaali kasu (kasum), mis tuleneb agendi pingutusest
	a	= teadusasetuste baasfinantseerimine (<i>lump-sum</i>)
	a^*	= tingimuslik teadusasetuste baasfinantseerimine (<i>lump-sum</i>)
	b	= teaduse projektipõhine finantseerimine
	b^*	= tingimuslik projektipõhine finantseerimine
	$C(D)$	= rahastamistingimustega seotud otsustamise kulud
	$C(M)$	= järelevalve kulud.

Agentide kasulikkusfunktsioonid võivad olla erinevad sõltuvalt sellest, kas agendi vaadeldakse indiviidi, teadusgrupi või -asutuse tasandil, kellel kõigil võivad olla erinevad kasulikkusfunktsioonid sõltuvalt rahastamisest ja teadusvaldkonna spetsiifikast. Agendi kasulikkus (2) sõltub positiivselt teadustuludest ja negatiivselt teadustõega seotud pingutusest ja kuludest:

$$V = a + b + a^* + b^* - \left(\frac{C(T)}{Y(e)} + C(A) + C(M) \right) + Y(e) \quad (2)$$

kus:	V	= agendi kasulikkusfunktsioon
	$C(T)$	= printsipaali jaoks tehtava teadustõega seotud ajakulu
	$C(A)$	= ajakulu, mis on seotud projektirahastuse hankimisega
	$C(M)$	= kulud, mis tulenevad printsipaali järelevalvest
	$Y(e)$	= agendi pingutusest tulenev kasu (tulemus) reputatsiooni, karjääri jm mõttes.

Aeg, mille agent pühendab teadustööle peab olema seotud ka muu kasuga agendi jaoks ($Y(e)$). Garcia ja Sanz-Menendez (2005) selgitavad sellise tsükli kujunemist printsipaali ja agendi vahel.

Braun (2003) näitab, kuidas kasulikkused (1) ja (2) sõltuvad teaduse rahastamis-mehhanismidest, mille alusel printsipaal delegeerib agendile teadustöö ülesande. Esimene tüüp, nn pime delegeerimine, on seesugune, kus printsipaal usaldab otsuste tegemise, teadustöö läbiviimise ja kontrolli täielikult agentide (teadussüsteemi) kätte. Nii institutsionaalne kui ka projektipõhine rahastamine on tingimusteta ja kasulikkusfunktsioonid on väljendatavad vastavalt võrranditega (3) ja (4) (Braun 2003:312-314):

$$U = x(e) - (a + b) \quad (3)$$

$$V = a + b + Y(e) - C(A) \quad (4)$$

Teise tüübi puhul, kus delegeeritakse läbi stiimulite, kasutab printsipaal hinnasignaale ja tasusid, mis on kõrgemad mingi eesmärgiks oleva teadustöö tüübi või ka teema osas. Agent saab omakorda signaliseerida teadustulemuste (nt publikatsioonid ja patendid) kaudu enda innovatiivsust ja nii toimub teadussüsteemis individuaalsete teadlaste koordineerimine seesuguste signaalide abil, mida teadlaskond peab väärtuslikuks. Teadlaste reageerimise tundlikkus signaalidele omakorda

sõltub laiematest rahastamistingimustest. Kasulikkusfunktsioonid on järgmised (*Ibid*):

$$U = x(e) - (a + b + b^* + C(D) + C(M)) \quad (5)$$

$$V = a + b + b^* - \left(\frac{C(T)}{Y(e)} + C(A) \right) + Y(e) \quad (6)$$

Arenenud lääneriikides toimus esimest tüüpi delegeerimisviisi asendumine teisega järk-järguliselt. Üleminekuriikides toimus selline muutus väga lühikese aja vältel. Sotsialistlikus süsteemis valitses nn. “pime delegeerimine,” kus instituutidele anti blokk-grandid ning teadlastel-administraatoritel oli rahastuse jagamisel suur autonoomia (Geuna, Martin 2003).

Braun (2003) toob välja, et muutus ühelt delegeerimisviisilt teisele toob teadus-süsteemi jaoks kaasa rea muudatusi. Esimene neist on “kullapalaviku” sündroom, mis tekib kui tingimusteta institutsionaalne ja projektipõhine rahastamine väheneb (a ja b võrrandites (1) – (6)), mis viib agendid hõivama teadusvaldkondi, kus on kõrgeimad hinnasignaalid või tasud. Teine muutus väljendub asjaolus, et kui tavapäraselt rajaneb teadlaste reputatsioon nende publikatsioonides, siis see nihkub teaduse tegemiseks kiireima rahastamisvõimaluse leidmise suunas. Viimane omakorda sunnib teadlasi püüdma oma karjääri arendada täites seejuures samuti rahastajapoolseid tingimusi grantide saamiseks. Samal ajal teadustulud teadlase jaoks vähenevad (Braun 2003). NPM ja PPBS juhtimiskontseptsioonide kasvav kasutamine KIE riikides tähendab lisaks, et eesmärgid ja tulemuste hindamine baseerub kasvavalt kvantitatiivsetel indikaatoritel, mis annab agentidele lisamotivatsiooni oma tegevusi joondada lähtuvalt neist indikaatoritest. Oluliseks muutub see, kuidas printsipaal mõõdab/hindab teaduse eesmäärke ja tulemusi ($x(e)$) ning samuti, missuguseid lisatingimusi ta rahastamisele esitab. Kvantitatiivseid indikaatoreid eelistavate juhtimiskontseptsioonide (NPM ja PPBS) puhul on need tulemused väljendatud tavapäraselt teatud kvaliteediga publikatsioonide (nt ISI WoS-is indekseeritud) ning ka patenditaotluste või saadud patentide alusel.

Käesolevas artiklis läbi viidud Eesti ja Ukraina võrdlus näitas, et sarnaselt teiste KIE riikidega (Molas-Gallart, Davies 2006; Tiits et al. 2008) panevad vaatlusalused riigid oma innovatsioonisüsteemides suuremat rõhku teadusest tulevale tõukeimpulsile. See on mõistetav, kuna arengut tingivad pigem investeeringud kui innovatsioon ning samuti on piiratud ettevõtete võimekused olla innovatsiooni nõudjateks teadusasutustelt. Lisaks on nii ettevõtted kui ka teadusasutused keskendunud eelkõige oma tuumkompetentside arendamisele. Finantseerimises on suurem nihe stiimulite kasutamise suunas Eestis ja mõningane nihe Ukrainas viinud “kullapalaviku” ilminguteni, mida Braun (2003) ennustas. Samal ajal on riikide vahel erinevused, mida printsipaal ja ka agendid peavad teadussüsteemi eesmärkideks ja olulisteks tulemusteks.

Tabel 1 summeerib teadussüsteemide stiimulid Ukrainas ja Eestis, millele teadlased reageerivad, eesmärkideks püstitatud kvantitatiivsete indikaatorite (publikatsioonid ja kasulikud mudelid) saavutamisel. Need stiimulid tulenevad nii üksikteadlaste

motivatsioonist kui ka mitmetel tasanditel kasutatavatest evalveerimisprotseduuridest.

Tabel 1. Stiimulid, mis toetavad Eesti ja Ukraina teaduse indikaatorite saavutamist

Tase/Riik	Eesti	Ukraina
Teadus-süsteemi tasand	Väljundit (x(e)) mõõdetakse publikatsioonides ja patentides. Agentide hulgas domineerivad ülikoolid teadustöö läbiviijatena, tulevalt sellest on stiimulid rakendus-uuringuteks nõrgad. Baasfinantseerimine on minimaalne, st ($a + a^* < b + b^*$; $a (= 0) < a^*$)	Väljundit (x(e)) mõõdetakse patentides ja registreeritud kasulikes mudelites (teaduse rakendused). Teadusinstituudid domineerivad, neil on stiimulid (rahvusvaheliseks) publitseerimiseks madalad, kuid kõrged tehnoloogia ülekande stiimulid. Baasfinantseerimine on napp, kuid siiski domineeriv finantseerimise vorm, st ($a + a^* > b + b^*$)
Institutsiooni (ülikool/-teadus-instituut) tasand	Kasum/tulem (Y(e)) on suurem publikatsioonidest võrreldes patentidega (väiksemad tootmiskulud, tulud kõrgemast positsioonist rahvusvahelistes pingeridades jne). Baasfinantseerimise a^* jagamise kriteeriumid baseeruvad 50% ulatuses publikatsioonide arvule, patendid on võrdsustatud 3 ja patenditaotlused 2 publikatsiooniga. Tootmiskulud (C(T)) on patentide puhul kõrgemad võrreldes publikatsioonidega (seetõttu C(T)/Y(e) on publikatsioonide puhul väiksem).	Kasum/tulem (Y(e)) on kõrgem patentidest ja kasulikest mudelitest (viimaste tootmiskulud madalad, tulud võistlusest, auhindadest). Baasfinantseerimise (a ja a^*) tingimusi mõjutab eelkõige teadus-instituudi kõrge maine. Kulud on võrreldes tuludega (C(T)/Y(e)) on madalad kasulike mudelite puhul võrrelduna patentide, kuid tõenäoliselt ka publikatsioonidega.
Uurimisgrupi tasand	Edukus nii maine mõttes, kuid tulenevalt ka projektipõhise rahastuse (b ja b^*) saamisest sõltub avaldatud publikatsioonidest (seega toetab publitseerimise ajalugu). Teaduslik maine ja grupi "karjäär" (Y(e)) baseeruvad publikatsioonidele ja tsiteeringutele.	Patente ja kasulikke mudeleid (x(e)) loovad uurimisgrupid saavad auhindu instituutide vahelistel konkurssidel (<i>Honoured inventor of Ukraine</i>). Rahastamine (a, a^* , b, b^*) sõltub teadusgrupi mainest, mis omakorda sõltub rakenduste (patentide, kasulike mudelite) arvust.
Teadlase tasand	ISI WoS publikatsioonid kui vahend oma ekspertiisi legitimiseerimiseks selleks, et saada projektipõhise rahastust (b ja b^*). Teaduslik maine ja karjäär (Y(e)) baseerub rohkem publikatsioonidele ja patentidele (ülikoolid domineerivad).	Tulemust (x(e)) ergutatakse konkursside abil (nt Ukraina Teaduste Akadeemia auhind " <i>Inventor of the Year</i> "). Karjääri arengut (Y(e)) toetavad rakenduslikud tulemused (kuna instituudid domineerivad).

Allikas: Autorite koostatud

Erinevaid stiimuleid kirjeldades võib näha, et Eesti süsteem on fokuseeritud publikatsioonidele kui kvaliteetsele ja rahvusvaheliselt aktsepteeritava tasemega teadusele. Samal ajal on teaduse rakendatavus ja seosed majandusega vähemolulised. Ukraina süsteem on palju rohkem seotud rakenduslike tulemustega ja rahvusvaheline publitseerimine alles hakkab mingit rolli mängima. Mõlemal juhul on siiski soovitatav pehmemdada “formalistlikke lähenemisi” kvantitatiivsete eesmärkide saavutamiseks. Näiteks leiutisi peaks patenteerima ainult siis, kui neis on selged ärilised võimalused ja mudelid, mis määravad leiutise laiema väärtuse. Kvantitatiivsete hinnangutena sobiksid komplekssemad näitajad nagu patendipere suurus, avaliku-erasektori koostöö leiutise loomusel, patentide tsiteeritavus, kommertsialiseerimise edukus jne. See on eriti oluline Ukraina puhul, kus nõukogude perioodist päritud lennuki- ja terasetööstus, mäetööstus, tuumaelektrijaamad jne. eksisteerivad veel (need on kadunud või oluliselt restruktureeritud Eestis). Seetõttu Ukraina teaduse tulemusi saaks nendes sektorites rakendada.

Publikatsioonide puhul tuleb märkida, et need peegeldavad ainult osaliselt teaduse rolli ühiskonnas. Seetõttu on väga oluline, et ülikoolide ja teadlaste stiimulid on suunatud samuti majanduse ja ühiskonna vajadustele ning samuti töötatakse välja sobivad ja arusaadavad indikaatorid erinevate teadusvaldkondade kontekstis teadus hindamiseks. On oluline, et need ootused sisalduksid nii strateegilistes plaanides kui ka rahastamise skeemides (kuna NPM ja PPBS on ikkagi domineerivad) ja muutuksid osaks teadlaste karjäärast.

EUROOPA LIIDU STRUKTUURIFONDID BALTI RIIKIDES – KASULIKUD VÕI KAHJULIKUD?¹

Urmas Varblane²
Tartu Ülikool

Artikkel keskendub Euroopa Liidu eelarvest makstavate toetuste rollile kolmes Balti riigis. Euroopa Liidu toetuste suhteline tähtsus on kõigis Baltimaades väga suur, ulatudes kuni viie protsendini sisemajanduse koguproduktist. Käesolev artikkel näitab, kuidas järk-järgult on suurenenud Balti riikide sõltuvus Euroopa Liidu toetusrahadest. Detailsemalt näidatakse teaduse rahastamise näitel, kuidas Baltimaad asendasid oma maksutuludest teaduse rahastamise Euroopa Liidu toetusrahadega. Selline nihe on toimunud ka mitmetes teistes valdkondades – näiteks ettevõtluse toetamisel või kogu avaliku sektori investeeringutel infrastruktuuri. Artiklis rõhutatakse, et kolme Balti riigi valitsused peaks tegelema praegu Euroopa Liidu toetusrahadest sõltuvusest väljumise strateegia koostamisega. Vastasel korral toimub Euroopa Liidu järgmisel rahastamisperioodil 2021-2027 Balti riikides seni tõekehtsetest rahastatud valdkondades järsk rahastamise vähenemine, mis aeglustub teadmuspõhise majanduse arengut neis riikides.

1. Sissejuhatus

Euroopa Liidu struktuurifondide kasutamise taustsüsteem aastateks 2014-2020 erineb oluliselt eelmiste perioodide omast. Väljavaateid edasiseks majanduskasvuks on tagasihoidlikud, riigivõlg riikides on suur ja kasvab, ärikeskkond ebatavaline ja suur segadus seoses Suurbritannia võimaliku lahkumisega Euroopa Liidust. Kõik see suurendab tõenäosust, et praegused Euroopa Liidu eelarvest toetusi saavad riigid seisavad silmitsi tegelikkusega, kus toimub järsk langus toetustes järgmisel eelarveperioodil aastatel 2021-2027. Seega peaksid need riigid kokku leppima, kuidas tegutseda väiksema EL-i rahastamisega lähitulevikus. Seetõttu on väga oluline, et enamik Euroopa Liidu „uusi“ liikmesriike tunnustaksid, et nad on sattunud tõsise sõltuvuse Euroopa Liidu struktuurifondidest. Kõigis kolmes Balti riigis on ELi toetuste osakaal suurem kui 10 protsenti nende riigieelarve tuludest. Palju hullem on olukord, kui vaadata Euroopa Liidu toetuste suhtelist tähtsust avaliku sektori investeeringutest. Siin hõlmab Euroopa Liidu abi ligikaudu kolm neljandikku kõigist investeeringutest kolmes Balti riigis.

Artikkel näitab Euroopa Liidu toetustest sõltuvuse kasvu kolmes Balti riigis. Kõrg- ja keskmise haridussektori teadus- ja arendustegevuse rahastamist kasutatakse näitamaks, kuidas oma maksutuludest rahastamine asendatakse Euroopa Liidu toetusrahadega. Artikkel üritab anda ka mõned üldised hinnangud Euroopa Liidu toetusrahades positiivsetest

¹ Artikkel „EU Structural Funds in the Baltic Countries – Useful or Hamful?“ asub publikatsiooni CD-l.

² Urmas Varblane, PhD (majanduskandidaat), akadeemik, Eesti Teaduste Akadeemia; rahvusvahelise ettevõtluse professor, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt 4, 51009 Tartu; urmas.varblane@ut.ee

ja negatiivsetest mõjudest Balti riikidele ning annab soovitusi, kuidas vähendada sõltuvust EL toetusrahadest.

2. Baltimaade võrdlev positsioon Euroopa Liidu toetuste osa Kesk- ja Ida-Euroopa riikide hulgas

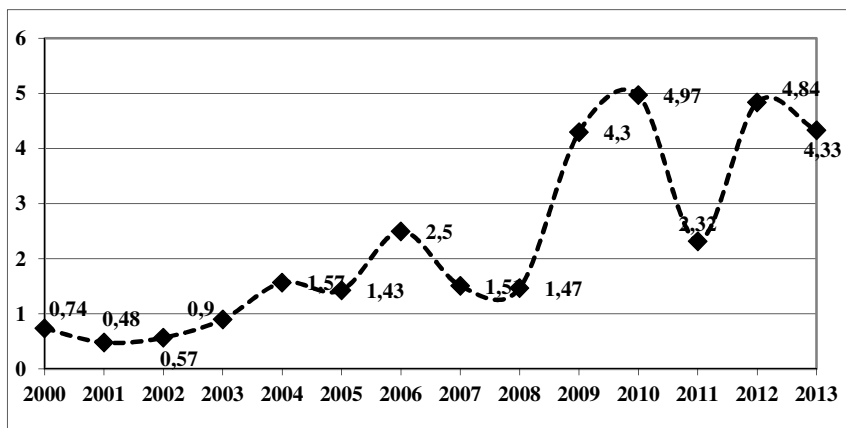
Absoluutarvudes on Balti riikide osakaal Euroopa Liidu tõukefondidest üsna väike. Ülekaalukalt suurim välisabi saaja praegusel perioodil 2014-2020 aastani on Poola 77,6 miljardi euroga. Väikseim toetuste saaja saab olema Sloveenia 3,1 miljardiga. Kolm Balti riiki said ajavahemikus 2007-2013 kokku 14,7 miljardit eurot ja käesoleval perioodil 14,9 miljardit. See moodustab umbes 9 protsenti kogu Euroopa Liidu struktuurifondidest, mis eraldati Kesk ja Ida Euroopa liikmesriikidele. Hoopis teine on Baltimaade positsioon kui arutada välja Euroopa Liidu struktuurifondide suhtelised näitajad eurodes ühe elaniku kohta. Eelmisel perioodil sai Eesti ühe elaniku kohta 2540 eurot, millega oli kõige rohkem tõukefondidest kasu saanud riik Euroopa Liidus. Ka Läti ja Leedu olid keskmisest kõrgema toetuste tasemega elaniku kohta Kesk- ja Ida-Euroopa riikide hulgas.

Teine võimalus hinnata Euroopa Liidu rahalise toetuse olulisusest Balti riikidele pakub EL toetuste suhe rahvamajanduse kogutoodangusse. Kui võtta kokku nii EL tõukefondide kui ka põllumajanduspoliitika vahendid, siis kolm Balti riiki on suurimad kasusaajad ELi eelarvest. Näiteks 2012. aastal oli Eesti netosissetulek EL fondidest 4,84% SKP-st, järgnesid Leedu 4,82% ja Läti 4,29%. Seega Balti riikide jaoks on Euroopa Liidu eelarvest saadav tugi kujunenud suureks stimuleerivaks, mis on üsna sarnane Marshalli plaanile Lääne-Euroopas pärast II maailmasõda.

Baltimaade sõltuvus Euroopa Liidu toetusfondidest on aja jooksul kasvanud. Esimene välisabi jõudis nendesse riikidesse juba 1991. aastal, kuid märkimisväärsel tasemel toetusrahad jõudsid Balti riikidesse alates 1999. aastast, mil Euroopa Liit käivitas kandidaatriikidele kolm ühinemiseelse abi programmi PHARE (restruktureerimise fond), ISPA (infrastruktuuride fond) ja SAPARD (liitumiseelne programm põllumajanduse ja maaelu arenguks). Toetuste kasvu illustreerimiseks on lisatud joonis 1, mis näitab Euroopa Liidust saadud toetuste suhet Eesti sisemajanduse koguprodukti aastatel 2000 kuni 2013. Trendid Lätis ja Leedus on suhteliselt sarnased. Üldistatuna võib välja tuua kolm etappi toetussõltuvuse väljakujunemises. Esimesel perioodil 2000-2003 on sõltuvust välisvahenditest väga väike - vaid 0,5 protsenti Eesti SKP-st. Teine etapp algas 2004. aastal ja kestis kuni 2008. aastani, mil Euroopa Liidu toetused moodustasid umbes 1,5 protsenti SKT-st. Sel ajal toimus kiire majanduskasv kõigis Balti riikides, millega kaasnes väga kiire maksutulude kasv ja toetusrahade osakaal oli suhteliselt tagasihoidlik. Kolmas etapp algas majanduskriisi käigus alates 2009. aastast ja jätkub tänini, mille puhul keskmine aastane Euroopa Liidu toetuste maht on viis protsenti Eesti SKP-st. See on palju suurem sõltuvus tase võrreldes eelmiste perioodidega.

Sama kehtib ka Läti ja Leedu kohta, kes samuti on saanud tõsiselt rahalist tuge Euroopa Liidu tõukefondidest. Eriline abi oli neist 2008. a. majanduskriisis. Näiteks Eesti sai sel perioodil õiguse kasutada kiirendatud korras tõukefonde ja see

võimaldas läbida majanduskriisi tõstmata avaliku sektori võlakooramat. Kui 2009. aastal maksutulud vähenesid 400 miljoni euro võrra, siis samas mahus suurenes EL tõukefondide kasutamine.

Joonis 1. Euroopa Liidu eelarvest saadud puhastoetused (pärast Eesti poolsete maksete mahaarvamist) protsendina Eesti SKPst
Allikas: EL finantsraportite andmebaas

Kuid kõige olulisem muutus kõigis Balti riikides oli asjaolu, et Euroopa Liidu tõukefondide vahenditest sai peamine allikas riiklikele investeeringutele. Kuna tõukefondide kasutamine väga erinevates arenguvaldkondades nagu haridus, tööturg, teadus- ja arendustegevus, infoühiskond, keskkond, transport, regionaalne ja kohalik areng on „abikõlbulik“ siis tasapisi on Balti riikides asendatud rahastamine enda maksutuludest EL toetustega. Aastatel 2010 ja 2012 rahastati 79% Leedu, 70% Eesti ja 61% kogu Läti avaliku sektori investeeringutest Euroopa Liidu vahenditest.

3. Kõrgharidussektori teadus- ja arendustegevuse rahastamine Balti riikides kui näide rahastamisallikate vahetamisest

Artikli eelmises osas näidati, kuidas EL tõukefondide tähtsus Balti riikide avaliku sektori investeeringutes on kiiresti kasvanud. Järgnevalt käsitletakse põhjalikumalt kolme Balti riigi kõrgharidussektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste rahastamist ja selle allikaid. Aastatel 2008 kuni 2014 Eesti kõrghariduse teadus- ja arendustegevuse rahastamine peaaegu kahekordistus (80lt 150 miljoni eurole aastas). Kuid kogu kasv tuli tänu EL tõukefondidele. Nende suhteline osakaal kogu Eesti kõrgharidussektori teadusrahastusest kasvas 12%lt 2008. aastal kuni 54% -ni 2014 a. Kui arvestada ka vajalikku kaasrahastamist, siis EL tõukefondide osa jõudis isegi 59% kogu rahastamisest. See tähendab, et EL poolse rahastuse suhteline tähtsus suurenes 5 korda. Samal ajal külmutati teadusuuringute rahastamine Eesti maksutuludest.

Lätis on kõrghariduse teadus- ja arendustegevuse rahastamise puhul veelgi drastilisem olukord. Rahastamise kogusumma oli 2014. aastal ligikaudu 65 miljonit eurot, mis on sarnane nagu see oli 2008. aastal. Kuid vastupidiselt Eestile pole Läti oma maksumuludest teaduse rahastamine külmutatud, vaid oluliselt vähendatud võrreldes majanduskriisi eelsele perioodile 2007.a. Lätis võis selgelt näha strateegiat asendada oma maksumuludest teaduse rahastamine Euroopa Liidu toetusrahadega.

Leedu kõrgharidussektori teadus- ja arendustegevuse rahastamine asub mõnevõrra Eesti ja Läti vahel. Aastatel 2008 kuni 2014 on Leedus teaduse rahastamine kasvanud 135-lt 200-le miljonile eurole ehk ligi 1,5 korda. Sarnaselt Eestile on selle kiire kasvu taga Euroopa Liidu tõukefondid. Ka Leedus vähendati oma maksumuludest teaduse rahastamist, kuid 2013-2014 aastal on märgata selle taastumist.

4. Euroopa Liidu toetusrahadest liigse sõltuvusega kaasnevad võimalikud ohud

Kiire Euroopa toetusrahade kasutamise kasv on viimastel aastatel toonud kaasa mitmeid probleeme. Kõige tähtsam neist on seotud Euroopa Liidu toetusrahadesse suhtumisega, sest neid käsitletakse siiani kui võõrast ehk „euro“ raha, mis tuleb mujalt ja mille puhul on peamine õigeaegne mitte niivõrd tõhus kasutamine (Varblane 2014).

Peamine on suuta Euroopa toetusrahad õigel ajal välja maksta ja kõigi Balti riikide rahandusministeeriumid reastavad ministeeriume just selle alusel, kui kiiresti on nad suutnud ettenähtud Euroopa Liidu toetusrahad ära kulutada.

Enamik Euroopa Liidu tõukefonde vajab ka kohalikku omafinantseeringut ja kaasfinantseeringut. Seega juhul kui välisabiga rahastatud arendusprojektid Balti riikides ei ole strateegiliselt hästi suunatud kaotatakse ka märkimisväärsel hulgal kaasrahastamisele kulutatud vahendeid.

Suur osa Euroopa Liidu toetusfondide rahadest on sunnatud avaliku sektori investeeringutesse, mille abil on viimase kümnendi jooksul loodud tohutu infrastruktuur. Kuid see vajab edaspidi hooldust ja renoveerimist, mis tuleb rahastada juba kolme Balti riigi eelarvetest ja oma maksumuludega. Selle infrastruktuuri säilitamisega kaasneva täiendava rahastamise teemaga on vaja kõigil Balti riikide valitsustel tõsiselt tegeleda juba nüüd, enne kui käesolev rahastamisperiood lõpeb.

Kolme väikese Balti riigi seisukohalt on järgmine probleem seotud vajadus kaasata suur hulk hästi koolitatud avaliku sektori tööjõudu Euroopa Liidu toetusrahade taotluste hindamise, kasutamise aruandluse ja järelevalvega. See ei ole pelgalt rakendusüksuste vaid ka ärisektori probleem, kes peavad taotlus- ja aruandlusprotsessi kaasama väga suure hulga tööjõudu. Seni puudub terviklik ülevaade, kui palju inimesi on kaasatud Euroopa Liidu toetusrahade rakendamise ja kasutamisega Baltikumis. Aga juba esialgne analüüs näitab, et Eestis on sellega seotud mitu tuhat inimest – näiteks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuses 405, Põllumajanduse

Registrite Ametis samuti 400, SA Innoves 180 ja SA Archimedes 138 töötajat jne. Vastavalt Eesti rahandusministeeriumi andmetele ületas Euroopa Liidu tõukefonde haldavate ametnike keskmine palk 1,7 korda Eesti keskmist (Varblane 2014). Eesti, Läti ja Leedu on väikeriikidena väga piiratud kvalifitseeritud tööjõu pakkumine ja seetõttu on väga oluline, et lihtsustada taotluste ja aruannete kohta ELi vahendite kasutamise kohta, mille eesmärk on vähendada halduskoormust ja vabastada tööjõudu.

Kasvavad ja üha mitmekesisemaks muutuvad Euroopa Liidu toetusrahad annavad vale signaali ka eraettevõtetele, et ärimudel võiks olla elujõuline ka ilma piisava müügivõimeta, tuginedes peamiselt praegusele Euroopa Liidu toetusele. Kommertsbankade laenukonsultantide hinnangul on turule tulnud järjest rohkem taotlejaid, kelle äriplaani peamine osa on Euroopa Liidu toetus. Kui see ära langeb, pole ettevõtte edu enam võimalik.

Lõpuks, Euroopa liidu poolne toetusraha võimaldab valitsustel leevendada praegust olukorda ja viivitada poliitiliste otsuste tegemisel. Sisuliselt valitsused võivad vältida hädasti vajalikke reforme, kuna Euroopa Liidu rahaline toetus aitab parandada ajutiselt eelarve tulubaasi ja võimaldab hoida *status quo*. Näiteks Eesti haldusreformiga, mille eesmärk oleks liita pisikesi omavalitsusi suuremateks üksusteks, ei juhtunud viimase kahe aastakümne jooksul midagi. Teine näide on pikaajaline maksude alase arutelu vältimine Eestis. Valitsuskoalitsioon kasutas valimiskampaanias loosungit „meie ei mängi maksudega“, keeldudes midagi muutmast. Aga sellist loosungit saab kasutada vaid oludes, kus 10-12% riigieelarve tuludest tuleb Euroopa Liidust, mis aitab hoida eelarve tasakaalus. Niipea kui need tulud kaovad on muudatused Balti riikide maksusüsteemides paratamatud ja seetõttu oleks just nüüd vaja vaidlustele uks avada.

5. Kuidas saada hakkama Euroopa Liidu toetusrahade vähenemise tingimustes?

Lahenduste leidmisel on esimene samm tunnistada, et praegune väga suur sõltuvus Euroopa Liidu rahastamisest on probleemiks kõigis kolmes Balti riigis. Hädavajalik on välja töötada Euroopa toetusrahadest väljumise kava, mis näitab, kuidas toime tulla, kui ELi vahendeid järk-järgult vähendatakse ja Balti riikide valitsused ei saa enam arvestada sellega, et 10-12 protsenti eelarvetuludest on Euroopa Liidu toetus. Euroopa Liidu poolne rahastamine saavutab perioodil 2014-2020 suure tõenäosusega oma maksimumi nii Eesti, Läti kui Leedu jaoks. Seega on praegu väga vaja kasutada toetusrahastid parimal viisil – paigutada toetusraha valdkondadesse, mis toetavad pikas perspektiivis tootlikkuse ja majanduse konkurentsivõime kasvu. Niisuguse käitumise eelduseks on kõigi Balti riikide suutlikkus saada üle koalitsioonivalitsuste lühiajalisest vaatest ning realiseerida pikaajalise visiooniga strateegia, kuidas liikuda teadmumahukama majanduse poole. See ei ole piisav, et vaid rääkida teadmumahukast majandusest kui abstraktsest eesmärgist, vaid ka eelarve prioriteediks peaks olema rahastada selle põhielemente – inimvara arendamist, teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni.

SOOLINE PALGALÕHE TÄISKASVANUTE OSKUSTE UURINGU PIAAC TULEMUSTE RAAMISTIKUS: EESTI PÕHJAMAAD VÕRDLUSES¹

Maryna Tverdostup, Tiiu Paas²
Tartu Ülikool

Kuigi soolist palgalõhet Eestis on palju uuritud (Rõõm, Kallaste 2004; Masso, Krillo 2011; Anspal et al 2010; Vassil et al 2014; Meriküll, Mõtsmees 2015; Anspal 2015; Halapuu 2015), on uurimisprobleem jätkuvalt aktuaalne. Palgalõhe tagamaade põhjalikum avamine annab täiendavat infot lõhet alandavate meetmete väljatöötamiseks, aga ka selleks, et olukorda paremini mõista ja tolereerida, kui palgalõhe selgitused selleks veenva aluse annavad.

Käesolevas töös ei keskenduta palgalõhe suuruse kvantitatiivsele täpsustamisele, vaid püütakse Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) poolt käivitatud täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) andmeid kasutades põhjalikumalt avada soolise palgalõhega seonduvaid tagamaid, mis seonduvad inimeste oskuste ja nende kasutamiseiga tööturul. Töö eesmärgiks on tuginedes infole töötajate kognitiivsete oskuste ja nende tööalase rakendamise kohta anda hinnang soopõhisele inimkapitalile Eestis tuues välja ka selle võimalikud eripärad võrdluses Põhjamaadega (Soome, Rootsi, Taani ja Norraga).

Uurimistöõ teoreetiline raamistik tugineb inimkapitali teooriale, mille kohaselt palgana avalduv hinnang inimkapitalile on olulisel määral seotud inimese hariduse, töökogemuse ja oskustega. Erinevalt enamusest varasematest Eesti kohta tehtud soolise palgalõhe uuringutest on selles töös lähtunud seisukohast, et soolise palgalõhe uurimisel ei peaks piirduma vaid keskmistega, vaid arvesse tuleks võtta ka seda, et nii palkade kui sellega seonduvate taustatunnuste jaotus on meeste ja naiste puhul reeglina erinev. Seetõttu on käesolevas uurimuses lisaks inimkapitali teooriast lähtuvalle Mincer (Mincer 1958) palgavõrrandi hindamisele kasutatud ka mitteparameetrilist sobitamismeetodit (Nopo 2008). Mitteparameetiline sobitamismeetod võimaldab inimkapitali alusel jaotada töötajad kahte gruppi eritamaks neid, kelle sotsiaal-demograafilised jm tunnused on omavahel võrreldavad (*matched*) ja teiseks neid, kellel ei leidunud vastassoost võrdluisisikut (*non-matched*). Esimesel juhul on tegemist mittespetsiifilise, teisel juhul spetsiifilise (*unique*) inimkapitaliga mees- ja naistöötajatega. Meeste ja naiste erinevatest rollidest perekonnas, aga ka muudest põhjustest tulenevalt on naiste seas reeglina rohkem osa-ajalist tööhoivet ning see võib otseselt või kaudselt kajastuda ka töötasus (vt ka Erosa et al 2016). Seetõttu on käesolevas uuringus võetud vaatluse alla vaid täistööajaga töötajad.

¹ Artikkel „The Gender Wage Gap in The Human Capital Framework: A Cross-Nordic Assessment Based on PIAAC” asub publikatsiooni CD-l.

² Maryna Tverdostup, MSc, doktorant, nooremteadur, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt. 4, 51009 Tartu; maryna.tverdostup@ut.ee
Tiiu Paas, PhD (majanduskandidaat), ökonomeetria professor, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Narva mnt. 4, 51009 Tartu; tiiu.paas@ut.ee

Täiskasvanute oskuste uuring PIAAC on käivitatud OECD poolt 2000. aastate keskel. Praeguseks kõige värskemaid andmeid pakkuv uuring viidi läbi 2011.aasta augustist 2012. aasta aprillini 24 riigis ning esmakordselt osales selles uuringus ka Eesti (OECD 2012). Uuringu põhjal on tehtud Eesti kohta mitmeid sisukaid kokkuvõtteid, mis on lugejatele kättesaadavad Haridus- ja teadusministeeriumi kodulehel³ ning neid on diskuteeritud ka 2015 aasta juunis ministeeriumi poolt korraldatud konverentsil.

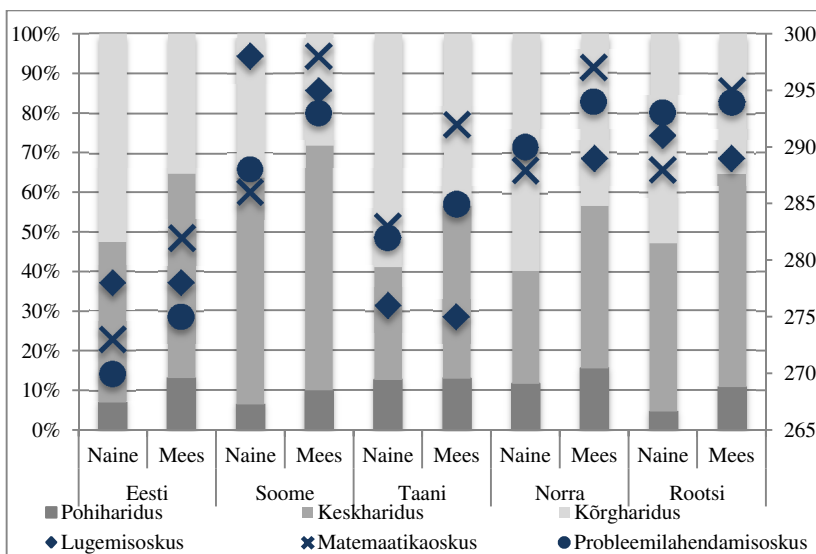
Eestis küsitleti PIAAC uuringu käigus 7600 inimest. Uuring hõlmas 15-65 aastaseid inimesi ning küsitluse raames hinnati kolme liiki kognitiivseid oskusi: funktsionaalset lugemisoskust, matemaatilist kirjaoskust ja probleemilahendusoskust tehnoloogiarikkas keskkonnas ning lisaks neile ka lugemisoskuse aluseks olevaid baasoskusi. Oskusi on hinnatud skaalal 0 – 500 punkti kasutades skaalajaotust: alla 176, 176-226, 227-276, 277-326, 327-376 ja üle 376 punkti. Kuna probleemilahendusoskust tehnoloogiarikkas keskkonnas sai hinnata vaid nende vastajate andmete põhjal, kes andsid vastused küsimustele arvuti vahendusel, siis siit tulenevalt vähenes ka selles töös kasutatud valimi maht. Analüüsitud valimi suurus on 4347 inimest Eestis, 3079 Soomes, 3721 Taanis, 2843 Norras ning 2486 Rootsis.

Eesti valimis on naised 75.6% ning mehed 85.3%. Ligilähedaselt sarnane sooline jaotus on ka teiste riikide valimite korral. Joonisel 1 on toodud info meeste ja naiste hariduse ja PIAAC raames hinnatud kognitiivsete oskuste kohta.

Nii Eesti kui Põhjamaade (v.a Soome) täisajaliste töötajate seas on kõrgharitud naiste osakaal meeste omast reeglina suurem. Põhjamaade võrdluses on Eestis soolised erinevused kõrghariduses suurimad - 17.1 protsendipunkti (52.5% küsitlitud naistest ja 35.4% meestest on kõrgharidusega). Erinevalt Eestist ja teistest Põhjamaadest on Soomes kõrgharidusega meeste osakaal naiste omast suurem (vastavalt 36.3 % ja 27.9%). Algharidusega naiste osakaal on kõigi Põhjamaades kui ka Eestis meeste omast väiksem.

Kõigilt hinnatavate oskustelt (funktsionaalne lugemisoskus, matemaatiline kirjaoskus ja probleemilahendamisoskus) on Soome töötajad analüüsitud riikide seas parimad. Selline tulemus on kooskõlas ka varasemate uuringutega (Friedberg et al 2015). Samas Soome puhul on ka erinevused matemaatilise kirjaoskuse ja probleemilahendamisoskuse osas meeste ja naiste vahel suurimad: 12 protsendipunkti matemaatilise kirjaoskuse ja 5 protsendipunkti probleemilahendamisoskuse korral. Sama kehtib ka Eesti puhul, kuid Eestis on see oskuste vahe mõnevõrra väiksem: 12 ja 5 protsendipunkti.

³ Vt <https://www.hm.ee/en/activities/statistics-and-analysis/piaac>

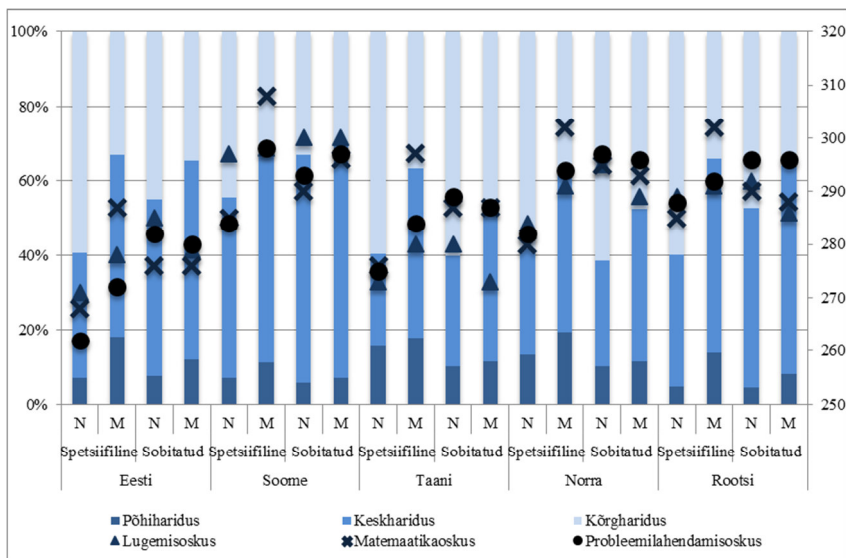
Joonis 1. Haridus ja oskused Eestis ja Põhja-Jämsä PIAAC hinnangu alusel. Allikas: autorite arvutused PIAAC andmestiku alusel

Mitteparameetrilise sobitamismeetodi rakendamisel on lisaks kognitiivsetele oskustele arvesse võetud ka vastaja vanus ning võimalik immigrandistaatus. Eristub kaks gruppi mehi ja naisi: need, kel on vastassooga võrreldavad tunnused ehk nn mittespetsiifiline (*matched*) inimkapital ja need, kellel vastassoost võrdlusisikut ei leidunud ehk nn spetsiifiline inimkapital (*non-matched, unique*). Identsete taustatunnustega grupp on nii meeste kui naiste puhul suurim Rootsis (vastavalt 56.5% ja 54.1%, kokku 1367 inimest). Eestis on need osakaalud vastavalt 42.2% ja 48.2% (kokku 3037 inimest). Teiste riikide puhul varieeruvad osakaalud vahemikus 33-39%. Joonisel 2 on näha soolised erinevused kognitiivsete oskuste lõikes nii spetsiifilise kui mittespetsiifilise inimkapitaliga vastanute gruppides.

Selgemalt kui teiste riikide nähtub, et Eesti tööturul ei too kõrgharidus endaga alati kaasa paremaid kognitiivseid oskusi ning seda eriti just naiste puhul. Matemaatiline kirjaoskus ja probleemilahendamise oskus on Eestis reeglina kõrgem meeste puhul ja eriti selgelt avaldub see spetsiifilise inimkapitaliga inimeste grupis. Sarnased mustrid koos mõningate varieerumistega avalduvad ka Põhja-Jämsä puhul. Seega leiab taas kinnitust seisukoht, et inimkapitali iseloomustamisel ei saa piirduda vaid haridust iseloomustavate tunnustega.

Eestis on soolised palgaerinevused reeglina suuremad spetsiifilise inimkapitaliga inimeste grupis, kus hea matemaatiline kirjaoskus, aga ka probleemilahendamisoskus on meestel võrdluses naistega tunduvalt enam väärtustatud vaatamata meeste sageli madalamale formaalsele haridusele. Sarnaselt Eestile on meeste palkade puhul oluline matemaatiline kirjaoskus ka Taanis ja Norras. Samas Soomes on hea

matemaatiline kirjaoskus oluline just naiste puhul, andes palgalisa 4.7% spetsiifilise ning 7.9% mittespetsiifilise inimkapitaliga grupis.

Joonis 2. Oskused spetsiifilise ja mittespetsiifilise inimkapitaliga töötajate gruppides Eestis ja Põhjamaades.

Allikas: autorite arvutused PIAAC andmestiku alusel

Tabelis 1 on toodud hinnatud palgavõrrandite kordajad mõlema küsitletute grupi kohta st nii spetsiifilise kui mittespetsiifilise inimkapitaliga gruppide kohta. Eestis teenivad spetsiifilise inimkapitaliga täistööajaga mehed 41.6% rohkem kui naised; mittespetsiifilise inimkapitaliga grupis on palgalõhe mõnevõrra väiksem – 40.1%. Analooone sooline palgalõhe avaldub ka teiste riikide puhul, kuid erinevused kahe grupi vahel ei ole kuigi märkimisväärsed. Suurim erinevus spetsiifilise ja mittespetsiifilise inimkapitaliga gruppide vahel avaldub Norra korral, kuid erinevalt Eestist on sooline palgalõhe väiksem just spetsiifilise inimkapitaliga grupis.

Lähtudes seisukohast, et töötajate kognitiivsed oskused ei tulene vaid haridusest ja sünnipärasest võimekusest, vaid need arenevad edasi tööturul, saab järeldada, et Eestis on naiste areng töötööturul olnud meestega võrreldes mõnevõrra aeglasem. See on ilmselt selgitatav ka naiste perekondlike kohustustega ning seda eriti tingimustes, kus lapsetoetuste süsteem soodustab naiste ja eriti just kõrgharidusega naiste ajutist kõrvalejäämist tööturul. Seeläbi võib pidurduda ka tööks vajalike oskuste areng. Ka võib arvata, et konkurents häid kognitiivseid oskusi eeldatavatel töökohtadel on Eestis mõnevõrra väiksem just meeste puhul. Heade oskustega ja tööturu nõudmistega paremini kohanevad mehed on sagedamini tööl välisriikides (eelkõige Soomes) ning see suurendab veelgi nõudlust ja vähendab konkurentsi

heade kognitiivsete oskustega meeste järele Eesti tööturul. Välismaal töötavad mehed toetavad majanduslikult Eestisse jäänud perekonda ning see võib omakorda olla põhjuseks, et naine jääb ajutiselt kõrvale täistööajalisest tööst, kuna on vajadus rohkem pühenduda perekonnaelu korraldamisele. Sellise elukorralduse tulemusena võib pidurduda tema kognitiivsete oskuste areng ning nende tulemuslik kasutamine tööturul.

Tabel 1. Palgavõrrandi hinnangud Eestis ja Põhjamaades

	Eesti		Soome		Taani		Norra	
Spetsiifiline (mitte-sobitatud)	0.416 (0.037***)		0.206 (0.021***)		0.164 (0.022***)		0.158 0.026***	
Sobitatud		0.401 (0.034***)		0.209 (0.020***)		0.162 (0.018***)		0.174 0.018***
Vaatluste arv	1292	1112	1009	1069	1237	1605	1041	1022
Kohandatud R-ruut	0.319	0.325	0.411	0.468	0.372	0.36	0.461	0.366

Märkus: Sõltuv muutuja: log KUUPALK. Sulgudes on toodud standardvead, millele leidmisel on kasutatud Jackknife replikatsiooni (***. olulisuse nivoo 0.01). Selgitavad muutujad: kognitiivsed oskused (lugemisoskus, matemaatiline kirjaoskus, probleemilahendamisoskus) ning taustamuutujatena vanus, vanus ruudus, haridus, immigrandistaatus, tegevusala; fookusmuutuja on sugu. Rootsi kohta puuduvad palgaandmed.
Allikas: autorite arvutused PIAAC andmestiku alusel

Uuringutulemustest nähtub ka, et vaatamata Eesti inimeste keskmiselt kõrgele haridustasemele, ei esita Eesti tööturg ei meestele ega naistele piisavalt väljakutseid oma võimete ja oskuste arendamiseks. Vähemalt võrdluses Põhjamaadega võib sellise järeltule teha. Selline olukord võib muu kõrval tuleneda ka Eesti majanduse struktuurist ja kohast rahvusvahelises tööjaotuses, mis on seni ikka veel suures osas orienteerunud (või leppinud) madala lisandväärtusega majandustegevustele. Põhjuslikud seosed madala tootlikkuse ja töötajate oskuste vahel on mitmesuunalised. Tekkinud nõiaringist väljatulekuks on kahtlemata oluline ka see, et pakutav haridus oleks senisest rakenduslikum ja paindlikum ning võimaldaks ja ka innustaks inimesi oma oskusi arendama vastavalt tööturul toimuvatele muutustele.

Soolise palgalõhe vähendamise seisukohalt on oluline, et arendatakse välja ning rakendatakse senisest sihipärasema suunitlusega koolitusprogramme toetades eelkõige just naiste, kes reeglina perekondlikel põhjustel on jäänud mõneks ajaks tööst kõrvale, oskuste arengut. Lisaks spetsiifilistele koolitusprogrammidele on oluline rakendada ka muid meetmeid (sh lasteasutuste poolt pakutavad täiendavad teenused, vajadusel psühholoogiline nõustamine jm), mis aitaksid vältida olukorda, kus osa

potentsiaalsest tööjõust on alakasutatud ning nende inimkapitali (eriti naiste) areng seeläbi pidurdunud. Kaaluda tasub ka senisest enam haridustaseme alaste nõuete esitamist teatud ametikohtadele (näiteks rangemad doktorikraadi ja magistrikraadi nõuded teatud ametikohtadele riigiasutustes), et seeläbi toetada ja tunnustada inimkapitali arengut. Soo- ja oskuste spetsiifilise inimkapitali arengut toetavate meetmete väljatöötamisel ja rakendamisel Eestis on kahtlematult toeks ka Põhja-maade kogemused.

Loomulikult ei tuleks soolise palgalõhe uurimisel edaspidi piirduda vaid inimkapitali teooriast tulenevate selgitustega. Analüüside läbiviimisel saab aluseks võtta ka mitmeid teisi, sh interdistsiplinaarseid teoreetilisi käsitlusi. Olulisi täiendavaid selgitusi ja infot kujunenud olukorra mõistmiseks ja vajadusel ka institutsionaalsete meetmete arendamiseks annavad kahtlematult ka kvalitatiivsete meetodite kasutamisele tuginevad uuringud, mis aitavad muu kõrval ka põhjalikumalt avada inimeste suhtumist soolisesse palgalõhesse ning ootusi palgalõhe dünaamikale. Ilmselt jääb jätkuvalt päevakajaliseks ka küsimus, kas kujunenud olukorda tole-reerida või sihikindlamalt rakendada meetmeid, mis soolist palgalõhet alandaksid. Võib arvata, et mõlemad lähenemised on vajalikud, et ühiskonna tasakaalustatud arengut selles vallas toetada.

C.

**EL VÄIKERIIGI VÄLISKAUBANDUSLIKUD JA
RAHANDUSLIKUD PROBLEEMID**

**HANDELS- UND MONETÄRE PROBLEME EINES
KLEINEN EU-MITGLIEDSLANDES**

**FOREIGN TRADE AND MONETARY PROBLEMS OF
A SMALL EU MEMBER COUNTRY**

STRUKTURSCHWÄCHEN ALS HEMMNIS FÜR ESTLANDS AUFHOLPROZESS¹

Klaus Schrader, Claus-Friedrich Laaser, David Benček²
Kiel Institut für Weltwirtschaft

1. Motivation

Estland gilt gemeinhin als ein Musterbeispiel für die erfolgreiche Transformation eines ehemaligen sozialistischen Systems in eine funktionierende Marktwirtschaft. Der Transformationsprozess begann mit der Unabhängigkeit von der ehemaligen Sowjetunion im Jahr 1991. Estland hatte sich relativ früh für eine Vollmitgliedschaft in der EU qualifiziert, musste dann aber auf andere osteuropäische Reformstaaten warten, weil die EU eine Osterweiterung in größerem Stil plante, die schließlich im Jahr 2004 stattfand. Darüber hinaus hatte Estland durch seine konsequent durchgeführte und durchgehaltene makroökonomische Stabilisierungspolitik an zusätzlicher Reputation gewonnen. Dies zahlte sich während der Wirtschafts- und Finanzkrise und im Januar 2011 aus, als Estland in die Eurozone aufgenommen wurde.

Vor dem Hintergrund dieses vorbildlichen Prozesses institutioneller Entwicklung sollte es eigentlich nahe liegen, dass Estland als eine Blaupause dafür dienen kann, wie die Krisenländer im Süden der EU ihre Probleme lösen könnten. Diese Länder haben immer noch Schwierigkeiten, ihre makroökonomische Stabilität wiederherzustellen, und insbesondere Griechenland ist es nach wie vor nicht gelungen, die dringend erforderlichen Reformen seiner institutionellen Rahmenbedingungen und seiner Realwirtschaft auf nachhaltige Weise voranzubringen. Indes würde eine Empfehlung „von Estland zu lernen“ leichter fallen, wenn da nicht ein Schwachpunkt in Estlands Entwicklung zu verzeichnen wäre: das nach wie vor mangelnde Aufholen im wirtschaftlichen Entwicklungsstand gegenüber den reicheren EU-Mitgliedstaaten. Obwohl sich das relative Prokopfeinkommen Estlands zu den EU-15 seit 1995 mehr als verdreifacht hat, erreichte Estland im Jahr 2015 erst einen Wert von weniger als der Hälfte des Referenzwerts der EU-15. Etwas positiver sieht die Aufholbilanz aus, wenn man Kaufkraftstandards heranzieht

¹ Den vollständigen Text des Artikels "How Structural Deficiencies Hamper Estonia's Catching-up Process,," findet der Leser auf der beigelegten CD

² Dr. Claus-Friedrich Laaser, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, member of the institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, 24100 Kiel, Germany; claus-friedrich.laaser@ifw-kiel.de

Dr. Klaus Schrader, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, deputy head of the institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, 24100 Kiel, Germany; klaus.schrader@ifw-kiel.de

David Benček, economist, Kiel Institute for the World Economy, member of the Institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, 24100 Kiel, Germany; david.bencek@ifw-kiel.de

und damit berücksichtigt, dass lokale Güter und Dienste in Estland preislich günstiger erhältlich sind. Dann erreicht Estland mehr als zwei Drittel des EU-15-Werts. Aber auch das alternative Maß kann nicht darüber hinwegtäuschen, dass der estnische Aufholprozess noch lange nicht beendet ist. Negativ zu Buche schlägt insbesondere der Umstand, dass der Prozess gerade in den letzten Jahren fast zum Erliegen gekommen ist.

Die vorliegende Analyse soll daher erklären, warum der estnische Aufholprozess nicht so erfolgreich verlaufen ist, wie es die vorbildliche Weiterentwicklung des institutionellen Systems eigentlich hätte erwarten lassen. Dabei wird der Frage nachgegangen, welche Hemmnisse für die wirtschaftliche Entwicklung in Estland bestehen und welche Handlungsoptionen die estnische Wirtschaftspolitik für eine Beschleunigung des Aufholprozesses hat. Dazu werden zunächst strukturelle Schwächen der estnischen Wirtschaft identifiziert, wobei der Fokus auf der Produktivitätsentwicklung im EU-Vergleich liegt. Daran anschließend wird diskutiert, ob für Estland ein sogenannter Balassa-Samuelson-Effekt zu beobachten ist, wie er für aufholende Länder typisch ist. Darauf aufbauend wird die Frage beantwortet, inwieweit ein unzureichender Strukturwandel, mangelnde Wettbewerbsfähigkeit und ein unzureichendes Entwicklungspotential den Aufholprozess behindern. Die Stärken und Schwächen des estnischen Produktionspotentials werden auf der Basis der Komplexitätstheorie von Hausmann und Hidalgo analysiert, die eine tief disaggregierte Darstellung der Produktionsmöglichkeiten eines Landes bietet.

2. Estlands Produktivitätsproblem

In der Tat harmonieren Estlands erfolgreicher Weg hin zu einem marktwirtschaftlichen System und seine Vorbildfunktion hinsichtlich der makroökonomischen Stabilisierung wenig mit dem bisher eher stockenden Aufholprozess gegenüber den EU-Partnern. Einer Erklärung dieser Diskrepanz kommt man aber näher, wenn man sich von der Makro-Ebene löst und die Wertschöpfungs- und Beschäftigungsstrukturen und damit die mikroökonomische Ebene näher analysiert.

In den 2000er Jahren haben sich die estnischen Lohnstückkosten im Vergleich zum EU-Durchschnitt relativ stark erhöht, so dass die Wettbewerbsfähigkeit Estlands gegenüber den anderen EU-Ländern tendenziell gesunken ist. Obwohl Estland als aufholendes Land Lohnstückkostenvorteile gegenüber hochentwickelten Wettbewerbern haben sollte, ist absehbar, dass sich die Lohnstückkosten Estlands und der EU insgesamt angleichen werden. Die Ursache dieser für Estland ungünstigen Entwicklung zeigt sich exemplarisch bei der Analyse der beiden Komponenten der Lohnstückkosten: Im Verlauf der 2000er Jahre sind die die estnischen Arbeitskosten im Vergleich zum EU-Durchschnitt um mehr als das Doppelte auf mehr als 40 Prozent des EU-Werts gestiegen. Dieser Anstieg wäre wettbewerbsneutral gewesen, wenn die Arbeitsproduktivität mindestens im gleichen Maß gestiegen wäre. Dies war aber gerade nicht der Fall, die Produktivitätsentwicklung stagnierte weitgehend und die reale Arbeitsproduktivität über alle Wirtschaftszweige hinweg erreichte gerade einmal 36 Prozent des EU-Durchschnitts — ein Wert, der im Vergleich mit den

hochentwickelten EU-15 Ländern noch einmal deutlich unterschritten wird. Die offensichtliche Produktivitätsschwäche Estlands ist vornehmlich im Bereich handelbarer Güter, insbesondere im Verarbeitenden Gewerbe, begründet, wie eine vertiefende sektorale Untersuchung zeigt. Hier erreichte die Arbeitsproduktivität im Jahr 2014 nur 27 Prozent des Wertes in der EU-15 (siehe Schaubild 1).

Die Produktivitätsschwäche Estlands hat dazu letztendlich dazu geführt, dass es keinen „typischen“ Aufholprozess geben konnte, der die Wohlstandslücke zu den wohlhabenden Ländern des europäischen Integrationsraums hätte schließen können und zu einer realen Aufwertung in Estland geführt hätte. Nach Balassa und Samuelson würde ein aufholendes Land wie Estland eine vergleichsweise hohe heimische Inflationsrate aufweisen, die durch ein überdurchschnittliches Produktivitätswachstum in der Produktion handelbarer Güter ausgelöst wird. Während die hohe Produktivität bei handelbaren Gütern selbst Lohnerhöhungen ohne Preiserhöhungen ermöglichen würde, müssten die Preise nicht-handelbarer Güter anziehen, da die höheren Löhne bei handelbaren Gütern Arbeitskräfte aus der Produktion nicht-handelbarer Güter abziehen drohten.

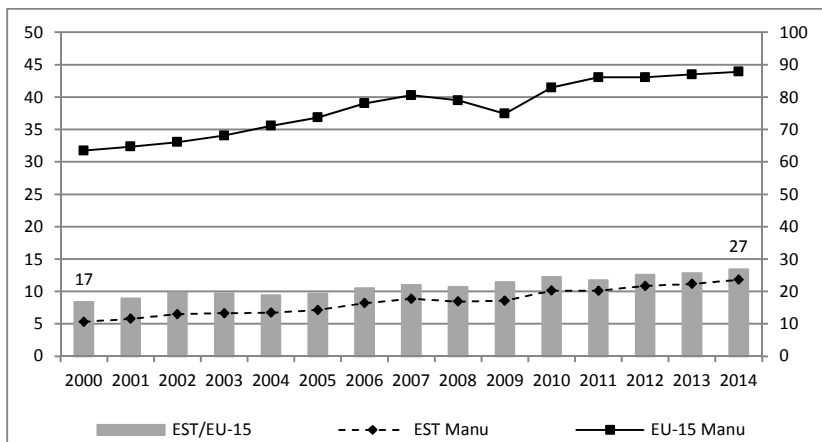

Schaubild 1. Reale Arbeitsproduktivität im Verarbeitenden Gewerbe in Estland und der EU-15, 2000–2014⁴

⁴Linke Achse: Die reale Arbeitsproduktivität ist definiert als Bruttowertschöpfung (verkettete Volumina, Referenzjahr 2010) je Arbeitsstunde in Euro. - Rechte Achse: reale Arbeitsproduktivität in Prozent des Wertes der EU-15. — Handelbare Güter: Kapitel A-C, NACE rev. 2, nicht-handelbare Güter: Kapitel D-M, NACE rev. 2.

Source: Eurostat 2016. Data: Annual National Accounts: Detailed breakdowns of main GDP aggregates: Gross capital formation by industry (up to NACE A*64) [nama_10_a64_p5]. Retrieved June 24, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>; eigene Zusammenstellung und Berechnungen

Das Balassa-Samuelson-Szenario ist also durch ein Produktivitätsgefälle zwischen den Produktionen handelbarer und nicht-handelbarer Güter, Arbeitskräftewanderungen von den Sektoren nicht-handelbarer zu denen handelbarer Güter und Preissteigerungen bei nicht-handelbaren heimischen Gütern gekennzeichnet. Ein derartiges Produktivitätswachstum hätte einerseits Estlands internationale Wettbewerbsfähigkeit erhöhen und andererseits einen Anstieg seines Pro-Kopf-Einkommens ermöglicht.

Die Analyse für Estland zeigt indes, dass die estnische Wirtschaft die Bedingungen für einen Balassa-Samuelson-Effekt nicht erfüllt. Die ausgesprochen schwache Produktivitätsentwicklung und das damit einhergehende nur mäßige Lohnwachstum im Verarbeitenden Gewerbe haben dazu geführt, dass es dort sogar geringere Anreize zur Arbeitsaufnahme als im Bereich nicht-handelbarer Güter gab und die Beschäftigungsentwicklung im Verarbeitenden Gewerbe rückläufig war. Somit konnte sich der Bereich handelbarer Güter—anders als von Balassa und Samuelson unterstellt—in Estland nicht zum Wachstumsmotor und Treiber für eine reale Aufwertung entwickeln.

3. Estnische Strukturschwächen

Was ist der Grund für die estnische Produktivitätsschwäche? Die niedrige Produktivität im estnischen Verarbeitenden Gewerbe geht auf die weiterhin bestehende Dominanz arbeitsintensiv produzierender Branchen zurück, die auf einer Skala industrieller Entwicklung am unteren Ende angesiedelt sind. Die dort hergestellten Produkte weisen nur niedrige oder bestenfalls mittlere Einkommenselastizitäten auf. Dagegen ist die Produktion von Investitionsgütern mit hoher Wertschöpfung und Nachfrage nach hochqualifizierten Arbeitskräften unterrepräsentiert, wesentliche Investitionsgüterindustrien mit hoher Arbeitsproduktivität fehlen weitgehend.

Dahinter steht eine Entwicklung in den letzten 15 Jahren, in denen die Kapitalbildung im Sektor handelbarer Güter – und insbesondere im Verarbeitenden Gewerbe – weit unterdurchschnittlich war. Die Kapitalbildung erfolgte bis zum aktuellen Rand vornehmlich in Branchen, die nicht-handelbare Dienstleistungen erstellen. Dieses Bild findet sich auch in der sektoralen Struktur der ausländischen Direktinvestitionen wieder. Estland hat kaum Auslandskapital anziehen können, das für den Aufbau wettbewerbsfähiger Industriestrukturen notwendig wäre. Und wenn in die estnische Industrie investiert wurde, profitierten davon insbesondere Branchen mit einem niedrigen Technologieniveau. Den Schwerpunkt für ausländische Direktinvestitionen bildeten stattdessen der Immobiliensektor sowie der Groß- und Einzelhandel.

Diese Strukturschwächen der estnischen Wirtschaft zeigen sich entsprechend in der Exportstruktur, die deutlich unterdurchschnittliche Anteile von Produkten mit höherem oder auch nur mittlerem Technologiegehalt aufweisen. Eine in diesem Zusammenhang durchgeführte Constant Market Share-Analyse (CMS) zeigt, dass die estnische Exportleistung in den letzten Jahren stagnierte. Estlands Exportleistung zeichnete sich vielmehr durch nachlassende preisliche Wettbewerbsfähigkeit und einen fehlenden Fokus auf globale Wachstumsregionen aus. Sogar im Vergleich mit den eigentlich weniger entwickelten baltischen Nachbarn Lettland und Litauen zeigten die estnischen

Exporte nur eine unterdurchschnittliche Entwicklung. Einen Hoffnungsschimmer kann die CMS allerdings vermitteln, nämlich durch das Potential, das estnische Exporteure zur Verbesserung ihrer Präsenz auf wachsenden Produktmärkten haben.

Was das estnische Produktionspotential betrifft, wie es durch den Komplexitätsindex nach Hausmann und Hidalgo gemessen wird, zeigt sich zwar auch hier ein Rückstand gegenüber den hochentwickelten Ländern, zu denen Estland aufschließen möchte. Bis 2013 rangierte das Land hinter den meisten der neuen EU-Mitglieder mit einem Indexwert, der nur mäßig über dem weltweiten Durchschnitt lag. Das aktuellste Ranking von 2014 zeigt für Estland einen Sprung in der Rangskala nach oben, auch wenn diese Messungen erst einmal nur vorläufig sind.

4. Schlussfolgerungen

Die Analyse der Mikroebene zeigt, dass die Achillesferse der estnischen Wirtschaft struktureller Natur und durch eine technologische Lücke gegenüber den führenden Industrienationen gekennzeichnet ist. Den Schwerpunkt der estnischen Produktionsstruktur bildet nach wie vor die Produktion von rohstoff- und arbeitsintensiven Gütern mit einer geringen Technologie- und Humankapitalintensität. Damit sind die Hauptkonkurrenten auf den Weltmärkten unter den Unternehmen aus Entwicklungs- und Schwellenländern zu finden. Wesentlicher Wettbewerbsparameter der überwiegend angebotenen standardisierten Produkte ist in dieser Marktkonstellation der Preis – Wettbewerbsfähigkeit wird auf diesen Märkten durch möglichst niedrige Preise definiert. Dagegen gibt es kaum Preissetzungsspielräume im Sinne monopolistischer Konkurrenz, etwa im Sinne überlegener Produktqualitäten oder technischer Besonderheiten. Durch die Mitgliedschaft im Hartwährungsverbund Eurozone hat Estland kaum eine Chance, einen harten Preiswettkampf zu gewinnen, zumal ihm das Instrument einer nominalen Währungsabwertung zur Verbesserung der preislichen Wettbewerbsfähigkeit in einer derartigen „Abwärtsspirale“ nicht zur Verfügung steht. Seine preisliche Wettbewerbsfähigkeit könnte es nur durch eine reale Abwertung, also eine Senkung der heimischen Löhne und Preise der betreffenden Produkte, verbessern. Eine derartige reale Abwertung hätte allerdings die unerwünschte Nebenwirkung, dass dadurch die Einkommenslücke zu den reicheren EU-Mitgliedern vergrößert statt verkleinert würde. Um einer solchen Entwicklung und dem Sog der Abwärtsspirale zu entgehen, müsste Estland im Gegenteil ein Kandidat für eine reale Aufwertung werden.

Die Schlussfolgerung aus den vorliegenden Untersuchungsergebnissen lautet daher, dass Estlands Produktportfolio einen wesentlich höheren Anteil an technologie- und humankapitalintensiven Gütern mit höheren Wertschöpfungspotentialen und eigenen Preissetzungsspielräumen benötigt. Der damit verbundene Anstieg der Produktivität würde eine reale Aufwertung ermöglichen und dabei helfen, die Einkommenslücke zu den höher entwickelten EU-Mitgliedstaaten schneller zu verringern. Unter diesen Umständen würde Estland zu einem Balassa-Samuels-Land werden.

Die Herausforderung für die estnische Wirtschaftspolitik besteht daher darin, ein attraktives Geschäftsumfeld für Investoren zu schaffen, die den notwendigen industriellen Wandel in Estland voranbringen. Im größeren Umfang als in der jüngeren Vergangenheit sollten ausländische Direktinvestitionen in der Produktion handelbarer

Güter, vor allem im Verarbeitenden Gewerbe, attrahiert werden. Wie die Entwicklung der letzten Jahre zeigt, sind es weder die Finanz- noch die Immobilienwirtschaft, die ein hinreichend nachhaltiges Wachstum für einen erfolgreichen Aufholprozess gegenüber den Kernländern der EU generieren.

ESTONIA BEING CAUGHT UP IN RUSSIAN TURMOIL?¹

Claus-Friedrich Laaser, Klaus Schrader²
Kiel Institute for the World Economy

Against the backdrop of the Ukraine crisis and Russia's economic problems, the authors pose the question to what extent the Estonian economy still relies on foreign trade with Russia and which costs Estonia might bear in the course of an aggravation of the lingering East-West conflict. Estonian trade relations with Russia as well as Estonia's integration in the European and global division of labor are analyzed by a gravity model which also incorporates the trade foreign trade of the Baltic neighbors Latvia and Lithuania as benchmark countries. The authors find that even before the crisis Estonia's trade with Russia lost weight and the dependency on Russian export and import markets diminished. By an in-depth analysis of Estonia's sectoral trade patterns these findings were confirmed for the majority of industries. Only in the case of the Estonian dairy industry the authors observe significant effects of Russian sanctions. In contrast to this particular case, Estonia becomes increasingly independent from imports of Russian natural gas which in the past made the country vulnerable to political blackmail. The authors conclude that regional and sectoral diversification of Estonian trade patterns induced by the current crisis will help the country to improve its international competitiveness and its economic integration into world markets.

1. EU Sanctions and Russian Counter Sanctions far from Constituting an Embargo

Browsing the catalogue of EU-sanctions as published in September 2014 and repeatedly prolonged — most recently for a further period of six months in June 2016 — reveals that the EU is still far away from an effective economic embargo against Russia. Merchandise trade with non-military commodities is still exempted, and safeguarding of existing contracts allows for a smooth adjustment. Moreover, the restrictions on exports of investment goods do not unfold limiting effects in the short run. More relevant are restrictions for capital market transactions, which, however, are directed towards a selected group of individuals and institutions. In this field the potential costs for Russia invoked by the sanctions could be quite high if substantial parts of the Russian economy were cut off from global financial and capital markets and from international payment transaction systems. But these measures have not been implemented up to now. Imports of energy resources and other raw materials, on which the EU might be dependent, are not affected by the

¹ The full article „Estland im Sog der Russischen Volkswirtschaft?“ is located on CD.

² Dr. Claus-Friedrich Laaser, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, member of the institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, 24100 Kiel, Germany; claus-friedrich.laaser@ifw-kiel.de

Dr. Klaus Schrader, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, deputy head of the institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, 24100 Kiel, Germany; klaus.schrader@ifw-kiel.de

sanctions as well although these commodities account for the bulk of Russian export revenues.

The Russian counter sanctions of August 2014 which – according to recent announcements of the Russian government – will be upheld until the EU ceases their own sanctions, comprise a ban on imports of beef, pork and processed products thereof, poultry and products thereof, as well as dairy products, fish, fruits and vegetables. It is noticeable that the counter sanctions also exclude the most important commodities in Russian trade with Western countries. This is true for raw material exports, particularly of natural gas and crude oil, but also for imports of industrial commodities from the EU and the other countries which joined the imposition of sanctions on Russia. This being said, the relevant potential for escalation is more or less sketched. Merely the boycott of Western durable consumer goods and a withdrawal of over-flight rights for Western air transport companies would complement the list of additional counter sanctions.

2. Intense Trade Relations with Russia

Unfavorable consequences due to sanctions and counter-sanctions could be expected, if an EU member state is particularly engaged in trade relations with Russia. This is true for Estonia, and even more for its Baltic neighbors Latvia and Lithuania, although they regained independence 25 years ago. As regards foreign trade relations, Estonia – as well as Latvia and Lithuania – is trading with Russia definitely more intensely than the majority of EU members do. The three Baltic States exhibit the highest shares of exports to Russia in total exports of all EU-members. On the import side they are among the most important customers of Russian products.

Compared to the situation in the years before, however, the significance of trade relations with Russia has considerably decreased, particularly on the export side. Estonia witnessed nearly a halving of its share of exports to Russia in total exports from the peak in 2012 to now 6.7 per cent in 2015. In intra-Baltic comparison a South-North downward gradient in Russian export shares can be discerned – with Latvia still exhibiting 11.5 per cent of its exports going to Russia, and Lithuania keeping the top position with 13.7 per cent despite a sharp decline in the most recent year. On the import side, Estonia's share of imports from Russia is the lowest among the Baltic States, and exhibited only limited dynamics in recent years.

While the most recent decline seems to be plausible in terms of the economic downturn in Russia since 2012, the (re-)intensification of trade relations with Russia following the millennium years seems to be more striking. Earlier trade analyses on the period at the turn of the millennium had rendered the result that for Estonia, as well as at least for Latvia, the markets of the former Soviet Union countries apparently had lost most of their former attractiveness. Estonia and its Baltic neighbors seemed to pursue a distinct path towards the EU Internal market. In a long-term perspective Estonia and its Baltic neighbors thus encountered two turning points in their trade with Russia after the millennium.

3. Baltic Trade Relations Viewed from a Gravity Model Perspective

In general, the relatively intense trade relations of Estonia, Latvia and Lithuania with Russia are in accordance with the logic of the gravity model: Large markets as well as close proximity both foster trade intensity. Therefore, adjacent countries whose borders are not blocked by barriers to trade should be expected to trade more intensely with each other than other countries do which are subject to the impeding impact of distance. In contrast to the Baltic States, distant countries, such as Portugal, Malta or Ireland, are much less likely to trade with Russia that much.

Therefore, a gravity analysis of Estonian as well as Latvian and Lithuanian foreign trade has been conducted for the period from 2000 to 2013, i.e. before the Ukraine crisis, to evaluate whether Baltic trade relations with Russia were normal in terms of the usual attractive and repellent forces of income resp. market size and distance. The analysis shows that for the entire EU-28 as a benchmark, exports to Russia do not exceed the impact of its market size and distance to the member states. The Russia-dummy turns out to be insignificant on the export side whereas it is significant on the import side of the EU-28 due to energy trade. However, the gravity analysis also reveals that Baltic export and import relations with Russia were even more pronounced than could be expected from the forces shaping trade flows: Baltic residuals for trade with Russia on the export side exhibit positive values – indicating more than proportionate influence of Russian markets – until 2013 despite their shrinking size. On the import side an accelerating process of decoupling from Russia is discernible for Estonia from the global financial crisis until the end of the observation period, even before the sanctions of 2014.

For Estonia's exports it is hardly surprising that Russian markets were of more than proportionate relevance until the beginning of the Ukraine crisis. Exports were driven by Russia's economic advancement with its peaks in the 2000s at the outbreak of the global financial crisis and the transient recovery thereafter. Starting in 2012, however, Russia's growth was characterized by recessive dynamics with even negative growth rates at the current edge. Hence, Estonia's dependency on trade with Russia was already declining before the Ukraine crisis when sanctions and counter-sanctions came into force.

4. Estonia's Trade with Russia at Industry Level

Moreover, for most recent Estonian export data of 2015 any significant impact of the declining trade with Russia on Estonian total exports cannot be detected. This corroborates the notion of Estonia's beginning decoupling from Russian markets. Similar is true for Estonian imports from Russia which obviously did not affect Estonia's total imports significantly in the course of Russia economic crisis and the implementation of sanctions and counter-sanctions.

Nevertheless, dependencies on trade with Russia and impacts of the sanctions might be observed at the level of industries. If analyzing trade flows with Russia for individual industries, a more differentiated picture emerges. To be sure, for the

entire pattern of industries no systematic link between the total export change from 2013 to 2015 in an industry and the share of exports to Russia 2013 in this industry can be substantiated: Between total export changes at individual 2-digit-SITC commodity groups and the shares of exports to Russia the correlation is close to zero. Thus, Russian shares cannot explain the changes in exports in the commodity groups after sanctions and counter-sanctions went into force.

The analysis at the industry level even so finds a couple of groups where exports to Russia shrank until 2015 more than proportionately, such as “road vehicles and parts thereof”, “other machinery” or “beverages”. But this decline can be attributed to Russia’s dwindling economy. None of these commodity groups is included in the pattern of sanctions. Solely dairy products can be identified as an industry suffering from the sanctions. In this industry declining exports are mainly an effect of Russian counter-sanctions in the pertinent commodity group.

With respect to Estonian imports from Russia, the group of mineral fuels still dominates the pattern of commodities imported from Russia, but in contrast to previous years natural gas is no longer the principal import commodity, it has been superseded by mineral oil. This development can be explained as a commencing diversification of energy sources. Whereas Russia served as Estonia’s quasi sole supplier for natural gas until 2013, the Russian share declined to less than two thirds in 2015. The corresponding increase of oil imports does not indicate a mere shift in dependency because a substitution of suppliers can be more easily realized on the heterogeneous world oil markets than in the case of pipeline-bound natural gas.

5. An Outlook for Estonia’s Economic Relations with Russia

The results of the empirical analysis suggest a precise market strategy for Estonian firms: The regional diversification of sales markets should be pursued systematically. The Russian crisis as well as the sanctions and counter-sanctions can well serve as a driver for developing new distribution channels and new product qualities, strategies which may have been somewhat neglected in the past with a disproportionate orientation towards the Russian market. The pertinent structural change of the Estonian economy promises to enhance its international competitiveness and the integration of Estonian firms and locations of productions into European and global value-added chains.

Regional diversification, however, does not imply to cut off all links with Russian markets. Estonian locations can still serve as production and assembly sites for commodities bound for sale to Russia. An Estonian logistics hub at the gateway between East and West has still substantial economic potential, provided political tensions calm down. Intimate knowledge of market conditions and the utilization of established infrastructure interfaces towards Russia still constitute the base for a favorable competitive position in trade with Russia. Diversification means opening up and making use of all available options, and not neglecting any of it.

That regional diversification promises to improve Estonia's economic development may well be studied at the Estonian import side. It provides an example of first steps of successful regional diversification. The former strategic dependency on imports of Russian natural gas – and the pertinent disamenity of being vulnerable to political blackmail – has been reduced in recent years. Alternative sources of supply have been opened up, and import substitution has taken place. Liberalizing the Estonian natural gas market and establishing a Baltic network of gas supply connected to Central Europe will provide further options to develop natural gas imports from Russia in a market-compliant way.

Against this backdrop, the Ukraine crisis and Russia's economic weakness are not alone a risk for the Estonian economy, but also encourage entrepreneurs and policy makers to find strategies to overcome still existing (path) dependencies in the business with Russia. The crisis induced an evaluation of the economic relations with Russia and paves the way to complete Estonia's integration into the European Internal market and the global division of labor. A higher degree of regional as well as sectoral diversification is bound to strengthen the competitiveness of the whole Estonian economy.

MAKROMAJANDUSLIKULE RINGLUSELE ORIENTEERITUD MAJANDUSPOLIITIKA VÕLAKRIISI LAHENDAMISEKS¹

Manfred O. E. Hennies²
Kieli Rakendusülikool

Suured riigivõlad tekitavad eriti Euroopa Liidu kriisiregioonides keerulisi probleeme. Raskemaks teeb olukorra veel see, et nendes riikides valitseb ka liiga vähene üldmajanduslik nõudlus. Seetõttu on majandustegevus loid ning sellest tulenevalt ka riigi sissetulekud võrreldes kasvavate väljaminekutega liiga madalad. Tagajärjeks on üha kasvav võlakoorem. Sellise raske olukorra lahendamiseks pakuvad rahvamajandusteadlased – nende majanduspoliitilisest suunitlusest johtuvalt – erinevaid lahendusi. Järgnevad mõtted sai kirja pandud eesmärgiga üksteisest lahknevaid seisukohti omavahel võrrelda ja makromajandusliku ringluse fundamentaalsetele seostele toetudes pragmaatiline lahendus leida.

Neoklassikalises mõttes esindavad pakkumisele orienteerunud ökonoomid üldiselt seisukohta, et võlariigid peaksid eelkõige püüdlema kokkuhoidliku majandamise abil oma võlakoorma vähendamise poole. Seeläbi väheneksid ka nende kulud võlgade teenindamisele. Nimetatud ökonoomid ei ütle aga siiski, kus oleksid riigielarves need kohad, mille pealt saaks kokku hoida.

Nõudlusele orienteerunud rahvamajandusteadlaste seisukoht on reeglina risti vastupidine. Võlaprobleemidele lahenduse otsimist ei tuleks alustada riigielarveliste säästumeetmete rakendamisega, kuigi niisugune toimimisviis tundub esmapilgul mõistlik. Seda võikski rakendada riikide puhul, kelle olukord sissetulekute ja väljaminekute osas oleks niivõrd paranenud, et riigielarves võib täheldada esimesi märke senise täbara ja pingelise olukorra kestvast leevenemisest ja on juba hakanud tekkima elarve ülejäägid. Kui sellesuunaline areng jätkub, siis saaks lisandunud sissetulekuid võlgade likvideerimiseks kasutada. See ei kehti aga riikide kohta, kelle elarve defitsiit püsib muutumatuks või koguni kasvab. Siin on esmatähtis hakata ulatuslike arenguprogrammide abil kõigepealt struktuuriprobleeme lahendama ja nende riikide rahvamajanduse produktiivsust ja seega ka konkurentsivõimet tõstma. Niisugustel tingimustel on esialgu õigustatud jätkuv laenude võtmine riiklike investeringute tegemiseks infrastruktuuri ning haridussüsteemi. Alles pikemas perspektiivis saab siis tänu majanduskasvule ja sellest tulenevale suurenevale maksutulule riigivõlga tagasi maksta.

Mõlemad vaatekohad on põhimõtteliselt liiga kitsapiirilised, kuna probleemidele lähenetakse ühekülgsest. Suures osas jäävad arvestamata vastastikused sõltuvussuhted reaalse tootmise ja monetaarse nõudluse vahel. Carl Föhli teeneks tuleb lugeda, et ta juba 1937. aastal – kohe pärast John Maynard Keynesi *General Theory*

¹Artikli täistekst “Makroökonomischen Kreislauf orientierte Wirtschaftspolitik zur Lösung der Schuldenkrise” asub publikatsiooni CD-l.

² Manfred O. E. Hennies, dr, emeritiiprofessor, Kieli Rakendusülikool;
manfred.hennies@fh-kiel.de.

ilmumist ja sellest sõltumatult – selgitas niisuguseid seoseid ringluskemede abil.³ Need näitavad, et iga rahanduspoliitiline sekkumine mõjutab vastastikuselt tootmise, sissetuleku tekkimise ja raha taaskulutamisefektide kaudu nii reaalseid varade vooge (kaubad ja teenused) kui ka monetaarseid nõudlusvooge,

On tähtis, et kogumajanduslikest ringluseostest ei tuleneks võlaprobleemide lahendamiseks rakendatud meetmete kaudu negatiivseid tagasideefekte, mis teeks rahanduspoliitiliste jõupingutuste mõju olematuks. Kui riik vähendab vastavalt pakkumisele orienteeritud kontseptsioonile oma väljaminekuid – nagu personali-kulusid avaliku teenistuse töötajate koondamiste abil, samuti tarbimiskulusid ja toetusmakseid – et niiviisi vabanenud vahendeid võlgade tagasimaksmiseks kasutada, siis alanevad riigiametnike sissetulekud, ettevõtetesse tulevad tellimused ja seega loodetud müügitulu ning samuti toetusmaksete saajate sissetulekud. Tendentsina vähenevad *summa summarum* kogumajanduslikud väljaminekud. Kui siinkohal ei tule mängu muud mõjufaktorid nagu näiteks kasvav välisnõudlus, siis tööpuudus kasvab. Et seda takistada, tuleb *uno actu* rakendada vastumeetmeid, kuna tööhõive tagamine on jaotuspoliitilistel põhjustel esmatähtis.

Senise tööhõivemäära säilitamiseks või taastamiseks tuleks jätkuva riikliku kokkuhoiupoliitika juures maksupoliitiliste soodustusmeetmete abil ettevõtlusinvesteeringuid või/ja eramajapidamiste kulutusi tarbimisele kasvatada selliselt, et see vastaks vähendatud riiklikele väljaminekutele. Kas tõesti õnnestub piiratud riiklike väljaminekute juures investeeringuid tõsta, on suure küsimärgi all. Peale selle tuleb mõelda sellele, et maksupoliitilised soodustused panevad avalikele eelarvetele lisa-koormuse, mis omakorda töötaks vastu võlgade tagasimaksmise püüdlustele.

Tasakaaluks vähendatud riiklike väljaminekutele võiks teatud tingimustel kaalu-misele võtta ekspordi suurendamist. Kui see toimuks maksupoliitiliste Siimulite abil, siis eelarvele tooks see endaga jällegi lisakoormust kaasa. Hoolimata sellest, milliseid meetmeid ka rakendatakse, tuleks sellisest plaanist loobuda. Teised riigid võiks mõista säärast teguviisi kui 'püga oma naabrit'-poliitikat (*beggar-my-neighbor-policy*) ja asuda vastumeetmete rakendamisele. See kahjustaks lõppude lõpuks rahvusvahelist üksteisemõistmist ja tööjaotust.

Nõudlusele orienteerunud majanduspoliitike kontseptsioon, mis näeb ette riiklike krediitide abil finantseeritavat, innovaatilist ja majanduskasvu stimuleerivat struktuuripoliitikat, põhjustaks esialgu nii avaliku võlakoorma kui ka võlgade teenindamise kulude suurenemist. Ent selle majanduspoliitilise suunitluse esindajate ettekujutuste kohaselt kestaks see ainult niikaua, kuni võlgade abil finantseeritavad meetmed mõjuma hakkaksid ja rahvamajandusliku konsolideerumisprotsessi abil saavutataks tasakaalus riigieelarve. Kas ja millal kirjeldatud majanduspoliitiline tegevus üldse soovitud sihile viib, on ebakindel.

³ Selle omal ajal teedrajava publikatsiooni alusel nimetati Carl Föhli edaspidi *Saksa Keynesiks*. – Käesoleva artikli autor oli 1960ndatel kuus aastat Carl Föhli teaduslik assistent Berliini Vabas Ülikoolis (Freie Universität Berlin).

Võlakriisi pragmaatiline lahendus peitub mõlema mõtteviisi kombinatsioonis. Eelarveliste rahaliste vahendite leidmisel nii riiklike võlgade tagasimaksmiseks kui ka innovaatiliste meetmete elluviimiseks tuleb väljaminekuid vähendada või mõnedest täiesti loobuda ning samaaegselt sissetulekuid suurendada. Vältimaks eelarve ridade niisugusest muutmisest tekkida võivat ja majandusringlusel baseeruvat negatiivset tagasimõju, tulevad kõne alla ainult sellised sissetulekute ja väljaminekute read, mille muutmine ei mõjutaks üldnõudlust kas üldsegi mitte või siis teeks seda makromajanduslikust aspektist lähtudes suhteliselt vähe.

Need oleks eeskätt niisugused riiklikud väljaminekud, mille jaoks pole usutatavat selgitust ja mis järelikult tähendavad avalike vahendite raiskamist. Siinkohal tuleb ereda näitena nimetada makseid usukogukondadele. Samuti tuleb lõplikult maha kriipsutada jaotuspoliitilisi põhimõtteid rikkuvad maksed nagu näiteks mitmesugused hüvitised, mis ületavad igasuguse ühiskondlik-poliitiliselt vastuvõetava määra. Sama kehtib ka lastetoetuse kohta, mida ei peaks makstama neile, kelle sissetulek ületab teatud ülemmäära. Rohkem mänguruumi riigieelarve rahalistes ressursides annaksid ka niisugused meetmed nagu väga suurte varade, päranduste ja sissetulekute puhul maksuprivileegide likvideerimine, tugevama maksuprognoosi rakendamine kõrgematele sissetulekutele, samuti käibemaksu-määrade õigustamatute langetamise revideerimine mõnedes majandusvaldkondades. Näiteks Saksamaal võiks progressiivselt vähendada keskmisest suurema palgaga riigiametnike toetusmäärasid erahaiguskindlustuse eest tasumisel. Lisaks kõigele võiks kaaluda, kas poleks õigustatud – kui *ultima ratio* – teatud liiki reparatsioonid, nagu need on teada Saksamaal sõjajärgsest ajast. See võiks toimuda ühekordse riiklike võlgade mahakirjutamise (*hair cut*) või ühekordse varandusmaksu näol.

Tulevikus avaksid uusi märkimisväärseid võimalusi võlgade tagasimaksmisel näiteks niisuguste valdkondade erastamine nagu postiteenused, liiklus, energia-varustus, telekommunikatsioon. Siiski ei tuleks nii kaugele minna ega ilma korralikult järele mõtlemata haarata erastamisaktiooniselle selliseid valdkondi nagu kasvatus ja haridus, tervishoid, pensionifondid ja haldus.

Kui aja jooksul on näha, et võlgu jõukohaselt tagasi makstes ja kõiki võimalusi rakendades ringlusest sõltumatult väljaminekuid vähendada ja sissetulekuid suurendada, napib ikkagi vahendeid plaanitud arengupoliitiliste ja tootlikust tõstvate meetmete finantseerimiseks, alles siis oleks mõeldav mõeldukas võlavõtmine riigitasandil täpselt määratletud ajaperioodiks. Seejuures tuleb rangelt jälgida, et peetaks kinni finantsteaduse poolt püstitatud “kuldsetest reeglitest”, mille kohaselt uute võlgade võtmine on lubatav ainult riiklike investeeringute finantseerimiseks.

PROF. JANNO REILJANI AKADEEMILINE CV

Üldandmed

Ees- ja perenimi	Janno Reiljan
Sünniaeg	8.10.1951
E-post	janno.reiljan@ut.ee

Teenistuskäik

1.07.2016 – 2015–30.06.2016	Tartu Ülikool, majandusteaduskond, emeritprofessor Tartu Ülikool, majandusteaduskond, välismajanduse professor (1,00)
2007–2014	Tartu Ülikool, majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut, riigimajanduse õppetool, professor (1,00)
01.01.1999–31.12.2007	Tartu Ülikool, majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut, välismajanduse õppetool; erakorraline professor (0.50)
01.01.1999–31.12.2007	Eesti Vabariigi Riigikogu, Riigikogu IX, X, XI koosseisu liige
01.01.1996–31.12.1999	Tartu Ülikooli majandusteaduskonna arendus- prodekaan
01.01.1993–31.12.1996	Tartu Ülikooli majandusteaduskonna dekaan
01.01.1992–31.12.1993	Tartu Ülikooli majandusteaduskond, rahvamajanduse ja ettevõtetmajanduse üldteooria instituudi juhataja
01.01.1992–31.12.1999	Tartu Ülikool, majandusteaduskond, välismajanduse korraline professor
01.01.1991–31.12.1992	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, välismajandussuhete kabineti juhataja, maailma- majanduse ja välismajandussuhete professor
01.01.1990–31.12.1991	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, välis- majandussuhete kabineti juhataja, dotsent
01.01.1989–31.12.1991	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, rahva- majandusharude ökonomika kateeder, doktorant
01.01.1989–31.12.1989	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, rahva- majandusharude ökonomika kateeder, dotsent
01.01.1985–31.12.1988	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, majandusküberneetika ja statistika kateeder, dotsent
01.01.1981–31.12.1985	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, majandus- küberneetika ja statistika kateeder, vanemõpetaja
01.01.1980–31.12.1981	Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond, majandusküberneetika ja statistika kateeder, assistent
01.01.1977–31.12.1980	Tartu Riiklik Ülikool, M. Lomonosovi nim. Moskva RÜ majandusteaduskonna majandustegevuse arvestuse ja analüüsi kateeder, aspirant

01.01.1975–31.12.1977 Tartu Riiklik Ülikool, majandusteaduskond,
majandusküberneetika ja statistika kateeder, stažöör-
uurija

Haridustee

1989–1991 Tartu Riiklik Ülikool, doktorantuur
1977–1980 M. Lomonosovi nim. Moskva Riiklik Ülikool, aspirantuur.
Juhendaja: A. D. Sheremet, professor, majandusdoktor
1970–1975 Tartu Riiklik Ülikool, majandusküberneetika (*cum laude*)
1967–1970 FR. R. Kreutzwaldi nim. Võru I KK.

Organisatsiooniline ja administratiivne tegevus

2003–2004 Euroopa Parlamendi vaatljaliige
2001–2009 Maailmamajanduse ja Maailmapoliitika Rahvusvahelise
Teadusliku Ühingu nõukogu liige
1996–1999 TÜ majandusteaduskonna arendusprodekaan
1994–1996 TÜ eelarvekomisjoni liige
1993–1996 TÜ majandusteaduskonna dekaan ja TÜ valitsuse liige
1992–1999 TÜ nõukogu liige
1992–1992 Eesti Vabariigi peaministri nõunik majandusalal
1991–1995 Äri- ja Juhtimishariduse Rahvusvahelise Konsortsiumi liige
1991–1993 Eesti Vabariigi Kultuuri - ja Haridusministeeriumi
Majandushariduse Arendamise nõukogu liige

Tunnustused

2001 TÜ rektori aukiri 50. juubeli puhul
2006 Valgetähe ordeni 4. järgu teenetemärk eduka teadustöö eest
2011 TÜ väike medal 60. juubeli puhul

Teaduskraadid

1991 doktorikraad (majandusdoktor, D of Sc (econ)), Majanduslike
otsustuste analüütilised alused (teooria, metodoloogia,
metoodika, meetodid), Tartu Ülikool.
1980 doktorikraad (majandusteaduste kandidaat, PhD), (juhendaja
A. D. Sheremet, professor, majandusdoktor), Matemaatilis-
statistiliste meetodite kasutamise probleemid ettevõtete
majandustegevuse analüüsis, M.V.Lomonosovi nim. Moskva
Riiklik Ülikool.

Teadustöö põhisuunad

VALDKOND: 2. Ühiskonnateadused ja kultuur; 2.12. Majandusteadus
A. Matemaatiliste statistika meetodite rakendamine majanduslike protsesside model-
leerimisel ja analüüsis. Peamiseks uurimisobjektiks olid mudelite adekvaatsuse,
interpreteerimise ja rakendamise probleemid. B. Majanduslike otsuste analüütilise

aluse täiustamine. Peamiseks uurimisobjektiks olid majanduslike otsuste ettevalmistamise etappide analüütiline sisu ja matemaatilise-statistika meetodite kasutamine otsuste analüütilisel ettevalmistamisel. C. Välismajandusteooria ja -poliitika probleemid väikese transformatsioonimaa tingimustes. Peamiseks uurimisobjektiks olid väikeriigi probleemid maailmamajanduses, riigi konkurentsivõimet maailmamajanduses määravad tegurid, transformatsiooniteooria loomise võimalused, transformatsioonimaade Euroopa Liitu integreerimise probleemid ja nende majanduslik konkurentsivõime. Kohalike omavalitsuste rahastamisega seotud probleemid. Innovatsioonipoliitika mõjude makrokvantitatiivne modelleerimine ja analüüs.

Projektid

LMJM15071 "Väliskeskonna mõju Eesti piimatootmisettevõtte konkurentsivõimele (1.07.2015–30.06.2016)", Janno Reiljan, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Majandusteaduskonna dekanat, Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduste valdkond, Majandusteaduskond.

SMJRI11065T "Teadus- ja innovatsioonipoliitika seire programmi seirevaldkond 5 (1.01.2011–31.08.2015)", Kadri Ukrainski, Tartu Ülikool, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

SF0180037s08 "Innovatsioonisüsteemi rajasõltuvust arvestava mudeli loomine ja rakendusmehhanismi väljatöötamine väikeriigi näitel (1.01.2008–31.12.2013)", Urmas Varblane, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

ETF6853 "Innovaatilise tegevuse arendamise ja uute toodete kommertsialiseerimise parandamise võimalused Eestis klastrite ja suhtevõrgustike raames toimuva koostöö intensiivistamise kaudu (1.01.2006–31.12.2009)", Jaan Masso, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

NMJRI05181 "Õppe- ja teadustöö kvaliteedi jätkusuutlik tõstmine Tartu Ülikoolis tippspetsialisti Eestisse toomisega avaliku sektori, eriti haridusökonoomika, valdkonnas (1.10.2005–30.06.2008)", Janno Reiljan, Tartu Ülikool.

ETF5709 "Eesti sotsiaalmajandusliku arengu regionaalne tasakaalustamine ühine misel Euroopa Liiduga (1.01.2004–31.12.2007)", Janno Reiljan, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

SF0182577s03 "Eesti jätkusuutliku ja tasakaalustatud arengu strateegiad ühinemisel Euroopa Liiduga (1.01.2003–31.12.2007)", Janno Reiljan, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Juhendamisel väitekirjad

Aivo Ülper, doktorant, (juh) Janno Reiljan; Peter Joachim Friedrich, Local Public Service Areas: a Contribution to Administrative Division of Estonia (Kohalike avalike teenuste pakkumispirkonnad: panus Eesti administratiivse jaotuse probleemi lahendamiseks), Tartu Ülikool.

Annika Jaansoo, doktorant, (juh) Janno Reiljan; Nico Groenendijk, Raising the quality and efficiency of public services provided by LG-s in Estonia: modelling the reform to be implemented (Eesti kohalike omavalitsuste poolt pakutavate avalike teenuste kvaliteedi ja tõhususe tõstmine: võimaliku reformi kavandamine), Tartu Ülikool.

Hanna Kanep, doktorant, (juh) Janno Reiljan, Effects of earlier education in obtaining higher education (Varasem haridustee kõrghariduse omandamise mõjurina), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Rahvamajanduse instituut.

Kadi Timpmann, doktorant, (juh) Janno Reiljan; Kadri Ukrainski, Kohalike omavalitsuste rahastamine regionaalselt tasakaalustamata ja väheneva rahvastikuga riigis.

Tarmo Puolokainen, doktorant, (juh) Janno Reiljan; Peter Joachim Friedrich, Performance Benchmarking in the Public Management (on an example of Estonian Rescue Board) (Soorituse võrdlusanalüüs avaliku sektori juhtimises (Eesti Päästeameti näitel)), Tartu Ülikool Majandusteaduskond.

Juhendatud väitekirjad

Kristina Toming, doktorikraad, 2011, (juh) Urmas Varblane; Janno Reiljan, The impact of integration with the European Union on the international competitiveness of the food processing industry in Estonia (Euroopa Liiduga ühinemise mõju Eesti toiduainetetööstuse rahvusvahelisele konkurentsivõimele), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Eve Parts, doktorikraad, 2009, (juh) Helje Kaldaru; Janno Reiljan, Social capital, its determinants and relations with economic growth: comparison of the Western European and Central and Eastern European countries (Sotsiaalkapital, selle allikad ja seosed majanduskasvuga: Lääne-Euroopa riikide ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikide võrdlus), Tartu Ülikool.

Kadri Ukrainski, doktorikraad, 2008, (juh) George Nicholas von Tunzelmann; Janno Reiljan, Sources of Knowledge Used in Innovation: An Example of Estonian Wood Industries (Innovatsiooniteadmuse allikad Eesti puidusektori näitel), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Tiia Vissak, doktorikraad, 2003, (juh) Janno Reiljan, The Internationalization of Foreign-owned Enterprises in Estonia: an Extended Network Perspective, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Maaja Vadi, doktorikraad, 2000, (juh) Janno Reiljan; Jüri Allik, Organisaatsioonikultuuri ja rahvuskultuuri vahelised seosed, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Merli Aksen, magistrikraad, 2013, (juh) Janno Reiljan; Kaia Philips, Eesti vanemaealiste tööturukäitumine ja seda mõjutavate tegurite analüüs (SHARE 4. laine andmetel), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Tarmo Puolokainen, magistrakraad, 2013, (juh) Janno Reiljan, Riigiasutuse soorituse hindamine (Eesti riiklike päästekomandode näitel), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Ingra Paltser, magistrakraad, 2011, (juh) Janno Reiljan; Kadri Ukrainski, Avaliku sektori roll innovatsioonisüsteemis ettevõtlussektori innovaatilisuse toetajana: Eesti Euroopa riikide võrdluses, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Kadi Timpmann, magistrakraad (teaduskraad), 2010, (juh) Janno Reiljan, Kohalike omavalitsuste fiskaalautonoomia: Eesti olukord ja arenguvõimalused, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Aivo Ülper, magistrakraad, 2010, (juh) Janno Reiljan, Haldusterritoriaalse reformi vajalikkus ja võimalikkus Eestis Viljandi maakonna näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Jaan Looga, magistrakraad, 2010, (juh) Janno Reiljan, Eesti kohalike omavalitsuste rahastamine regionaalarengu tasakaalustajana, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Anna Varres, magistrakraad, 2008, (juh) Janno Reiljan, Ehituskulude mõju kinnisvara hindadele Eesti eluasemeturu näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Anu Hellenurme, magistrakraad, 2008, (juh) Janno Reiljan, Ettevõtte arengustrateegia koostamine ANU AIT OÜ näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Marika Karu, magistrakraad, 2008, (juh) Janno Reiljan, Kinnisvara hinda mõjutavad tegurid Lõuna-Eesti eluasemeturu näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Hanna Kanep, magistrakraad (teaduskraad), 2006, (juh) Janno Reiljan, Tehnilise efektiivsuse hindamine hariduses Eesti gümnaasiumiastme näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Monika Senkel, magistrakraad, 2005, (juh) Janno Reiljan, Euroopa Liidu struktuuritoetus Eestile ja selle eraldamise reguleerimine, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Jekaterina Babitšenko, magistrakraad (teaduskraad), 2004, (juh) Janno Reiljan, Character and Perspectives of the Estonian-Russian Trade Relations (Eesti Ja Vene Föderatsiooni kaubandussuhete iseloom ja arenguperspektiivid), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Heili Riik, magistrakraad (teaduskraad), 2003, (juh) Janno Reiljan; Urmas Varblane, Majandusharu rahvusvahelise konkurentsivõime analüüs Eesti lihatööstuse näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Denis Priimägi, magistrakraad, 2002, (juh) Janno Reiljan, Riigi vajadused ja võimalused uue majanduse toetamisel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Eve Sild, magistrakraad, 2002, (juh) Janno Reiljan, Siseauditi süsteemi loomine valitsussektoris (Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi näitel), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Indrek Nuume, magistriskraad, 2002, (juh) Janno Reiljan, Eesti töötleva tööstuse ekspordipotentsiaal ja pikaajaline maksevõime, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Kalle Kaljurand, magistriskraad, 2002, (juh) Janno Reiljan, Ettevõtte arengustrateegiatega väljatöötamise alused ja nende rakendamine (AS Koolibri näitel), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Ruth Oltjer, magistriskraad, 2002, (juh) Janno Reiljan, Müügipersonali valik ja müügitegevuse olulised isiksuseomadused AS Chemi-Pharm näitel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Anneli Ivanov, magistriskraad (teaduskraad), 2001, (juh) Janno Reiljan, Konkurentsivõime makromõjurid ja riikide eripära roll nende avaldumisel, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Katrin Olenko, magistriskraad (teaduskraad), 2001, (juh) Janno Reiljan, Eesti võimalused Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga liitumiseks optimaalse valuuta- piirkonna teooria põhjal, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Lembit Raag, magistriskraad, 2001, (juh) Janno Reiljan, Sisekontrolli süsteemi loomine keskkonnaministeeriumi valitsemisalas, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Kristina Toming, magistriskraad (teaduskraad), 2000, (juh) Janno Reiljan; Urmas Varblane, Euroopa Liiduga ühinemise mõju Eesti väliskaubandusele, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Andrus Oks, magistriskraad (teaduskraad), 2000, (juh) Janno Reiljan, Likviidsuspiirangute mõju majanduskasvule siirderiikides, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Liina Kulu, magistriskraad (teaduskraad), 2000, (juh) Janno Reiljan, Euroopa Liidu idalaienemise sotsiaalmajanduslikud probleemid, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Kairi Ramcke, magistriskraad (teaduskraad), 1999, (juh) Janno Reiljan, The Impact of Road Infrastructure on the Competitiveness of a Country (Teede infrastruktuuri mõju riigi konkurentsivõimele), Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Tiia Vissak, magistriskraad (teaduskraad), 1999, (juh) Janno Reiljan, Otseste välisinvesteeringute mõju ekspordile, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Madis Võõras, magistriskraad, 1999, (juh) Janno Reiljan, Äriprotsessi optimeerimine rõivatootmises, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Kadri Ukrainski, magistriskraad (teaduskraad), 1998, (juh) Raul Eamets; Janno Reiljan, Varjatud tööpuudus Eestis, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Maria Hinrikus, magistriskraad (teaduskraad), 1998, (juh) Janno Reiljan, Riigi konkurentsivõime, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Ilmar Novek, magistrikraad, 1998, (juh) Janno Reiljan, Kinnisvara hindamine ja hinnamuutuse prognoosimine Eesti Vabariigi kinnisvaraturul, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Eve Parts, magistrikraad (teaduskraad), 1996, (juh) Janno Reiljan, Majandusarengu finantseerimine, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Lin Peng-Tuominen, magistrikraad (teaduskraad), 1996, (juh) Janno Reiljan, Comparison of China's and Estonia's Economic Policy in a Transitional Period, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

Ain Kiisler, magistrikraad (teaduskraad), 1994, (juh) Janno Reiljan, Transport Eesti Vabariigi välismajandussuhetes, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond.

ACADEMIC CV OF PROF. JANNO REILJAN

General information

Name Janno Reiljan
 Date of birth 8.10.1951
 E-mail janno.reiljan@ut.ee

Career

Institution and position

01.07.2016 –	University of Tartu, School of Economics and Business Administration, Professor <i>emeritus</i>
2015– 30.06.2016	University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration, Professor of International Economics (1,00)
2007–2014	University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration, Institute of Economics, Chair of Public and International Economy, Professor (1,00)
01.01.1999– 31.12.2007	University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration, Institute of Economics, Chair of International Economy; Professor <i>extraordinarius</i> (0.50)
01.01.1999– 31.12.2007	Parliament of Republic of Estonia, member of IX, X, XI Riigikogu
01.01.1996– 31.12.1999	University of Tartu, Vice-Dean of Faculty of Economics and Business Administration
01.01.1993– 31.12.1996	University of Tartu, Dean of Faculty of Economics and Business Administration
01.01.1992– 31.12.1999	University of Tartu, Professor, Chair of International Economy
01.01.1991– 31.12.1992	State University of Tartu, Professor, Head of the Laboratory for International Economy
01.01.1990– 31.12.1991	State University of Tartu, Associate Professor , Head of the Laboratory for International Economy
01.01.1989– 31.12.1991	State University of Tartu, Candidate for a Doctor`s Degree, Chair of National Economy
01.01.1989– 31.12.1989	State University of Tartu, Associate Professor, Chair of National Economy
01.01.1985– 31.12.1988	State University of Tartu, Associate Professor, Chair of Economic Cybernetics and Statistics
01.01.1981– 31.12.1985	State University of Tartu, Assistant Professor, Chair of Economic Cybernetics and Statistics

01.01.1980– 31.12.1981	State University of Tartu, Assistant, Chair of Economic Cybernetics and Statistics
01.01.1977– 31.12.1980	State University of Tartu, Postgraduate, State University of Moscow, Chair of Accounting and Economic Analysis
01.01.1975– 31.12.1977	State University of Tartu, Researcher, Chair of Economic Cybernetics and Statistics

Education

1989–1991	Doctoral studies, University of Tartu – Degree: Doctor of Science (Econ.), Dissertation: "Analytical Fundamentals for Economic Decision Making (Theory, Methodology, Methodics and Methods)"
1977–1980	Doctoral studies, Moscow State Lomonossow-University – Degree: PhD (Econ.), Dissertation: " Using Mathematic-Statistical Methods in the Empirical Analysis of the Firm" Supervisor: A. D. Sheremet, Prof, D of Sc (Econ.)
1970–1975	Studies at State University of Tartu Faculty of Economics. Diploma <i>cum laude</i> 1975

Managerial and administrative work

2003–2004	Observer-Member of European Parliament
2001–2009	Member of Council of IWVWW
1996–1999	Vice-Dean for Development of Faculty of Economics and Business Administration
1994–1996	Member of the Budget Comission of the Tartu University
1993–1996	Dean of Faculty of Economics and Business Administration, Member of University Government
1992–1999	Member of the Council of the University of Tartu
1992	Economic Advisor of Estonian Prime Minister
1991–1995	Member of the International Consortium of Business and Management Education
1991–1993	Member of the Council for Development of the Economic Education in Estonia at the Ministry of Culture and Education

Completed projects

SF0180037s08 "The path dependent model of the innovation system: development and implementation in the case of a small country (1.01.2008–31.12.2013)", Urmas Varblane, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

ETF6853 "Promotion of innovative activities and commercialization of new products through cooperation in networks and industrial clusters (1.01.2006–31.12.2009)", Jaan Masso, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

NMJRI05181 "Fostering sustainable development of the study and research quality at the University of Tartu by recruiting high-level expert in the field of the public economics in particular economics of education into Estonia. (1.10.2005–30.06.2008)", Janno Reiljan, University of Tartu.

ETF5709 "Balancing Estonia's regional socio-economic development in integration with the European Union (1.01.2004–31.12.2007)", Janno Reiljan, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

SF0182577s03 "Strategies of the Sustainable and balanced Development of Estonia in Joining with the European Union (1.01.2003–31.12.2007)", Janno Reiljan, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

Dissertations under supervision

Aivo Ülper, Phd student, (sup) Janno Reiljan; Peter Joachim Friedrich, Local Public Service Areas: a Contribution to Administrative Division of Estonia, University of Tartu.

Annika Jaansoo, Phd student, (sup) Janno Reiljan; Nico Groenendijk, Raising the quality and efficiency of public services provided by LG-s in Estonia: modelling the reform to be implemented, University of Tartu.

Kadi Timpmann, Phd student, (sup) Janno Reiljan; Kadri Ukrainski, Kohalike omavalitsuste rahastamine regionaalselt tasakaalustamata ja väheneva rahvastikuga riigis.

Tarmo Puolokainen, Phd student, (sup) Janno Reiljan; Peter Joachim Friedrich, Performance Benchmarking in the Public Management (on an example of Estonian Rescue Board), University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

Supervised dissertations

Kristina Toming, Doctor's Degree, 2011, (sup) Urmas Varblane; Janno Reiljan, The impact of integration with the European Union on the international competitiveness of the food processing industry in Estonia, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

Eve Parts, Doctor's Degree, 2009, (sup) Helje Kaldaru; Janno Reiljan, Social capital, its determinants and relations with economic growth: comparison of the Western European and Central and Eastern European countries, University of Tartu.

Kadri Ukrainski, Doctor's Degree, 2008, (sup) George Nicholas von Tunzelmann; Janno Reiljan, Sources of Knowledge Used in Innovation: An Example of Estonian Wood Industries, University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

Tiia Vissak, Doctor's Degree, 2003, (sup) Janno Reiljan, The Internationalization of Foreign-owned Enterprises in Estonia: an Extended Network Perspective (The Internationalization of Foreign-owned Enterprises in Estonia: an Extended Network Perspective), University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

Maaja Vadi, Doctor's Degree, 2000, (sup) Janno Reiljan; Jüri Allik, Organisatsioonikultuuri ja rahvuskultuuri vahelised seosed (Organizational Culture, Values and Their Relations (case of Estonia)), University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration.

PROF. JANNO REILJANI TEADUSPUBLIKATSIOONID
SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF PROF. JANNO REILJAN

Reiljan, J., Puolokainen, T. (2016). Riigiasutuste töö tõhususe hindamine: keeruline, väga keeruline! – Akadeemia (ilmumas).

Reiljan, J., Paltser, I., Puolokainen, T. (2016). The Influence of Research and Development Policy on Business Sector Performance: the Baltic States in the EU. – Public Finance and Management, Vol 16, Issue 3, 192–225.

Reiljan, J., Paltser, I. (2016). Shaping a Holistic National Innovation System. – Estonian Discussions on Economic Policy: Topical Issues in the EU Member States, XXIV/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 95–115.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2016). Estonian Discussions on Economic Policy: Topical Issues in the EU Member States, XXIV/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag, Mattimar.

Reiljan, J., Paltser, I. (2015). Influence of Research and Development Policy: the Case of Estonia in the EU. – European Journal of Innovation Management, 18 (3), 307–329, EJIM-10-2013-0115.

Reiljan, J., Paltser, I. (2015). The Role of Innovation Policy in National Innovation System: the Case of Estonia. – Trames: Journal of the Humanities and Social Sciences, 19, 249–273.

Friedrich, P., Reiljan, J. (2015). Estonian Economic Policy during Global Financial Crises. – CESifo Forum, 16 (4), 37–44.

Reiljan, J., Jaansoo, A. (2015). Commuting as a Factor of Local Public Finance in Estonia. – Discussions on Estonian Economic Policy: Developments in Global Economy Wrought with Tensions, XXIII/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 79–102.

Reiljan, J., Puolokainen, T., Ülper, A. (2015). Complex Benchmarking and Efficiency Measurement of Public Agencies: the Case of Estonian Rescue Service Brigades. – Public Finance and Management, 15 (5), 130–152.

Reiljan, J., Ülper, A., Puolokainen, T. (2015). The Impact of Demand Factors on the Supply of Local Public Services in Estonian Municipalities. – Public Finance and Management, 15 (1), 24–46.

Friedrich, P., Reiljan, J. (2015). The Unfunded Mandates in Local Governments Financing: Crises Experiences from Estonia. – Estonian Discussions on Economic Policy: Developments in Global Economy Wrought with Tensions, XXIII/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 29–61.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2015). Estonian Discussions on Economic Policy: Developments and Restructuring, XXIII/2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.

- Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2015). *Estonian Discussions on Economic Policy: Developments in Global Economy Wrought with Tensions*, XXIII/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.
- Reiljan, J., Paltser, I. (2015). *The Implementation of Research and Development Policy in European and Asian Countries. – East Asia and Eastern Europe in a Globalized Perspective: Lessons from Korea and Estonia*. Peter Lang Verlag. *Ordnungspolitische Dialoge*, 5, 55–82.
- Reiljan, J. (2014). *Regional Development Sustainability Analysis Concept. – Estonian Discussions on Economic Policy: EU Member States After the Economic Crisis*, XXII/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 122–151.
- Laaser, C-F., Reiljan, J., Schrader, K. (2014). *Estland: im wirtschaftlichen Aufholprozess stecken geblieben? – Estonian Discussions on Economic Policy: EU Member States After the Economic Crisis*, XXII/1. Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 74–98.
- Reiljan, J., Jaansoo, A., Ülper, A. (2014). *Ühinemiste mõju kohalike omavalitsusüksuste finantsilisele jätkusuutlikkusele. – Riigikogu Toimetised*, 29, 71–84.
- Reiljan, J., Paltser, I. (2014). *Teadus- ja arenduspoliitika mõju innovatsioonile ettevõtluses. Eesti Euroopa Liidu taustal. – Akadeemia*, 10, 1848–1879.
- Reiljan, J. (2014). *Majandusotsuste analüütiline põhistamine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, J., Paltser, I. (2014). *Struktur und Zusammenhänge des staatlichen Innovationssystems und der Innovationspolitik. – Seliger, B., Sepp, J., Wrobel, R. (Eds.) Innovationsysteme und Wohlstandsentwicklung in der Welt*. Peter Lang Verlag. (Band 4), 121–155.
- Schrader, K., Laaser, C-F., Reiljan, J. (2014). *Deficiencies in the Development of an Estonian Welfare State. – Kiel Working Paper*, 1944, 1–16.
- Reiljan, J., Laaser, C-F., Schrader, K. (2014). *Structural Weaknesses as Barriers to Social Progress in Estonia. – University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration Working Paper Series*, 96, 1–23.
- Mäeltsemees, S., Raudjärv, M., Reiljan, J. (Eds.) (2014). *Discussions on Estonian Economic Policy: EU Member States After the Economic Crisis*, XXII/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschaftsverlag; Mattimar.
- Mäeltsemees, S., Raudjärv, M., Reiljan, J. (Eds.) (2014). *Discussions on Estonian Economic Policy: Developments in the EU Member States After the Economic Crises*, XXII /2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschaftsverlag; Mattimar.
- Reiljan, J., Jaansoo, A., Ülper, A. (2013). *The Impact of Amalgamation on the Financial Sustainability of Municipalities in Estonia. – Public Finance and Management*, 13 (3), 167–194.

Reiljan, J., Paltser, I. (2013). Eesti rahvusvaheline positsioon ettevõtlussektori teadus- ja arendustegevuse alusel. – Riigikogu Toimetised, 28, 99–114.

Reiljan, J., Paltser, I. (2013). Eesti rahvusvaheline positsioon teadus- ja arenduspoliitika rakendamisel. – Riigikogu Toimetised, 27, 105–117.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2013). Discussions on Estonian Economic Policy: Theory and Practice of Economic Policy in the European Union, XXI/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Toim.) (2013). Discussions on Estonian Economic Policy: Topical Issues of Economic Policy in the European Union, XXI/2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.

Reiljan, J. (2012). The Path to and Lessons from the Economic Crisis in Estonia: Employee Compensation Development. – Discussions on Estonian Economic Policy: Current Problems in the EU Member States, XX/2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 214–233.

Reiljan, J., Paltser, I. (2012). Estonian Innovation Policy Activity against the Background of the EU Member States. – Discussions on Estonian Economic Policy: Developments in the EU Member States, XX/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 147–164.

Reiljan, J., Ülper, A., Puolokainen, T. (2012). Demand Side Factors of Local Public Services in Estonia. – Discussions on Estonian Economic Policy Economic Policy in the EU Member States, XX/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 165–185.

Reiljan, J., Aksen, M. (2012). Miinimumpalk: Kellele ja milleks? – Akadeemia, 24(4), 688–707.

Reiljan, J., Aksen, M. (2012). Miinimumpalk: Kellele ja milleks? – Akadeemia, 24 (5), 909–928.

Reiljan, J. (2012). Vergrößerung der regionalen Diaparitäten der Wirtschaftsentwicklung Estlands. – Seliger, B., Sepp, J., Wrobel, R. (Toim). Die Soziale Marktwirtschaft als Vorbild in internationalen Krisen. Ordnungspolitische Dialoge, 3. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 121–145.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2012). Discussions on Estonian Economic Policy: Economic Policy in the EU Member States, XX/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.

Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2012). Discussions on Estonian Economic Policy: Economic Policy in the EU Member States, XX/2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.

- Friedrich, P., Reiljan, J., Paltser, I. (2012). Policy Suggestions to Integrated Public Innovation Policies in a Small Country. – Carayannis, E., Varblane, U., Roolah, T. (Eds.). *Innovation Systems in Small Catching-Up Economies: New Perspectives on Practice and Policy*. (Innovation, Technology, and Knowledge Management, XXXII). Springer, 343–370.
- Reiljan, J., Friedrich, P., Paltser, I. (2012). Public Sector Inputs to the Innovativeness of the Country. – Carayannis, E., Varblane, U., Roolah, T. (Eds.). *Innovation Systems in Small Catching-Up Economies: New Perspectives on Practice and Policy*. (Innovation, Technology, and Knowledge Management Book Series, XXXII). Springer, 325–342.
- Reiljan, J., Friedrich, P. (2011). FOCJ as Model for Financing the Estonian General Education. – *Discussions on Estonian Economic Policy: Topical Issues of Economic Policy*, XIX/2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 37–57.
- Reiljan, J., Ülper, A. (2011). The Necessity of an Administrative-Territorial Reform in a Country: the Case of Estonia. *Discussions on Estonian Economic Policy: Theory and Practice of Economic Policy*, XIX/1. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 149–176.
- Reiljan, J. (2011). Transformation im Baltikum: eine Region oder drei unterschiedliche Länder? – *IWVWW Berichte*, 21, 87–94.
- Friedrich, P., Reiljan, J. (2011). New Policies in the Fiscal Reform of Estonian General Education. – Maria Dragun Gertner (Ed.). *Roczniki naukowe wyzszej szkolu bankowej w Toruniu*. Torun: Wyzsza Szkola Bankowa w Toruniu, 51–82.
- Reiljan, J., Ülper, A. (2011). Riigi haldusterritoriaalse jaotuse Gordioni sõlm. – *Akadeemia*, 23 (3), 476–509.
- Reiljan, J., Paltser, I. (2011). Eesti rahvusvaheline positsioon innovatsioonipoliitika eri valdkondades. – *Riigikogu Toimetised*, 24, 57–70.
- Reiljan, J. (2011). Eesti tee majanduskriisi ja selle õppetunnid: tööjõukulu aspekt. – *Riigikogu Toimetised*, 23, 115–126.
- Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2011). *Discussions on Estonian Economic Policy XIX/2: Topical Issues of Economic Policy*. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.
- Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2011). *Discussions on Estonian Economic Policy XIX/1: Theory and Practice of Economic Policy*. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.
- Friedrich, P., Nam, Ch. W., Reiljan, J. (2010). Local Fiscal Equalization in Estonia: is a Reform Necessary? – *Review of Urban & Regional Development Studies*. *Journal of the Applied Regional Science Conference*, 22, 165–180.

- Reiljan, J. (2010). Possibilities of Discussing Convergence of Regional Economic Development in the EU. – Proceedings of the Institute for European Studies. Journal of Tallinn University of Technology, 8, 33–60.
- Reiljan, J., Timpmann, K. (2010). The Problems and Development Potential of Revenue Autonomy in Estonian Municipalities. – Discussions on Estonian Economic Policy, XVIII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 377–403.
- Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2010). Discussions on Economic Policy / Eesti majanduspoliitilised väitlused, XVIII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.
- Reiljan, J. (2010). Problem of Ensuring Sustainable Administration of Public Real Estate in Estonia. – Baltic Business and Socio-Economic Development 2007. Prause, G., Kramer, J.W., Laurinkari, J., Muravska, T., Sepp, J. (Eds.). Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 831–847.
- Friedrich, P., Reiljan, J., Nam, C. W. (2010). The Need of Municipal Fiscal Equalization Reform in Estonia. – Discussions on Economic Policy / Eesti majanduspoliitilised väitlused, XVIII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 52–73.
- Reiljan, J. (2009). Die Probleme der Regionalentwicklung Estlands auf dem EU-Hintergrund. – IWVWW Berichte, 19, 158–166.
- Friedrich, P., Reiljan, J., Paltser, I. (2009). Contribution of the Public Sector to the Development of Innovation: Position of Estonia. – Discussions on Estonian Economic Policy, XVII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag, CD, 256–283.
- Reiljan, J. (2009). Die Entwicklung der Konzeption der Nachhaltigkeitsanalyse. – Discussions on Estonian Economic Policy, XVII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 235–255.
- Raudjärv, M., Mäeltsemees, S., Reiljan, J. (Eds.) (2009). Discussions on Estonian Economic Policy / Eesti majanduspoliitilised väitlused, XVII. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar.
- Reiljan, J. (2008). Book Review. X. Feng; A. M. Popescu (Eds) Infrastrukturprobleme bei Bevölkerungsrückgang (Infrastructure problems related to Population Decline), BWV, 2008. – Romanian Journal of Regional Science, 2 (2), 146–148.
- Reiljan, J. (2008). Die Visionen und Perspektiven der Wirtschaftsentwicklung Estlands. – IWVWW Berichte, 101–110.
- Reiljan, J., Friedrich, P. (2008). Regional Fiscal Sustainability of Estonias's Municipalities. – Discussions on Estonian Economic Policy, XVI. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 181–205.

- Reiljan, J. (2008). Die Probleme der Szenarioerstellung für die Wirtschaftsentwicklung Estlands. – Discussions on Estonian Economic Policy, XVI. Berlin-Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 163–180.
- Varblane, U., Eamets, R., Haldma, T., Kaldaru, H., Masso, J., Mets, T., Paas, T., Reiljan, J., Sepp, J., Türk, K., Ukrainski, K., Vadi, M., Vissak, T. (2008). The Estonian Economy Current Status of Competitiveness and Future Outlooks. Short version of the report. Tallinn: Estonian Development Fund.
- Varblane, U., Eamets, R., Haldma, T., Kaldaru, H., Masso, J., Mets, T., Paas, T., Reiljan, J., Sepp, J., Türk, K., Ukrainski, K., Vadi, M., Vissak, T. (2008). Eesti majanduse konkurentsivõime hetkeseis ja tulevikuväljavaated. Aruande lühiversioon. Tallinn: Eesti Arengufond.
- Reiljan, J. (2007). Die Gewährleistung der Immobilienbezogenen Verwaltungsnachhaltigkeit des Öffentlichen Sektors. – Discussions on Estonian Economic, XV. Berlin-Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, CD, 199–210.
- Reiljan, J., Friedrich, P. (2007). Die Reserven der Estnischen Nationalbank nach einföhrung des EUROs. – Discussions on Estonian Economic Policy / Eesti majanduspoliitilised väitlused, XV. Berlin-Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 78–81.
- Reiljan, J. (2006). Eesti avaliku sektori kinnisvarapoliitika kujundamise alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, J. (2006). Probleme der Nachhaltigkeit der Immobilienpolitik des Estinischen Staates. – XIV majanduspoliitika teaduskonverents. Tartu-Värska, 29. juuni-1. juuli 2006. Berlin-Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 568–583.
- Reiljan, J., Andresson, K., Ukrainski, K. (2006). Spatial Disperities in Central Governmental Grants to Local Governments. – Liu, G.V. (Ed.). Perspectives on International, State and Local Economics. Nova Science Publishers, 85–114.
- Reiljan, J., Tamm, D. (2005). The Effect of Foreign Trade on the Development of Estonian Agriculture. – IWVWW Berichte, 161, 32–36.
- Reiljan, J., Andresson, K. (2005). Die rechtliche Position der gemeinnützigen Organisationen in der estnischen Gesellschaft. – IWVWW Berichte, 153, 11–21.
- Reiljan, J., Tamm, D. (2005). An Analysis of an Industry's Competitiveness: the case of the Estonian agricultural sector. Tartu University Press.
- Reiljan, J., Tamm, D. (2005). Majandusharu konkurentsivõime analüüsi alused Eesti põllumajanduse näitel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, J., Tamm, D. (2005). Eesti põllumajanduse sisemajanduslik konkurentsivõime. – XIII majanduspoliitika teaduskonverents: Tartu-Värska, 30. juuni-2. juuli 2005. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 130–144.

Tamm, D., Reiljan, J. (2005). Eesti põllumajanduse rahvusvaheline konkurentsivõime. – XIII majanduspoliitika teaduskonverents: Tartu-Värsk, 30. juuni-2. juuli 2005. Berlin, Tallinn: Mattimar, Berliner Wissenschafts-Verlag, 171–187.

Reiljan, J. (2005). Regionaalse arengu jätkusuutlikkuse analüüsi alused. – Reiljan, J., Ukrainski, K. (Toim.). Eesti arengu jätkusuutlikkuse regionaalsed probleemid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 38–52.

Reiljan, J. (2005). Regioonide arengu jätkusuutlikkuse analüüsi informatsiooniline alus ja meetodika. – Reiljan, J., Ukrainski, K. (Toim.). Eesti arengu jätkusuutlikkuse regionaalsed probleemid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–70.

Reiljan, J., Tamm, D. (2005). Eesti regionaalse arengu finantsilise jätkusuutlikkuse modelleerimine ja analüüs. – Reiljan, J., Ukrainski, K. (Toim.). Eesti arengu jätkusuutlikkuse regionaalsed probleemid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 71–115.

Reiljan, J. (2005). Jätkusuutlikkuse kontseptsiooni teoreetilised ja metodoloogilised alused. – Reiljan, J., Ukrainski, K. (Toim.). Eesti arengu jätkusuutlikkuse regionaalsed probleemid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 13–37.

Reiljan, E., Reiljan, J. (2005). Eesti üldhariduse rahastamise olukord ja probleemid. – Majandusteadus ja haridus Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 119–157.

Reiljan, J., Ukrainski, K. (Toim.) (2005). Eesti arengu jätkusuutlikkuse regionaalsed probleemid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kulu, L., Reiljan, J. (2004). Securing Sustainability of Pension Schemes According to the Laeken European Council Objectives: Pension Reform in Estonia. – Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union / Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus: XII teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded-artiklid. Tartu-Värsk, 1.-3. juuli 2004. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 217–230.

Reiljan, J., Ukrainski, K., Andresson, K. (2004). Differences in the Level of the Main Budget Components of Estonian Local Governments: an Empirical Analysis. – Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union / Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus: XII teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded-artiklid: Tartu-Värsk, 1.-3. juuli 2004. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar, 382–397.

Reiljan, J., Andresson, K., Ukrainski, K. (2004). The Consequences of Attempting to Equalize the Income of Local Governments in Estonia. – Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union / Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus: XII teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded-artiklid. Tartu-Värsk, 1.-3. juuli 2004. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag; Mattimar 364–381.

- Reiljan, J., Toming, K. (2004). Key Socio-Economic Problems of the European Union's Eastern Enlargement - Seen from an Estonian Perspective. – Dimitrova, Antoaneta, L. (Eds.). *Driven to Change: European Union Enlargement Viewed from the East*. Manchester, New York: Manchester University Press, 77–97.
- Reiljan, J., Babitsenko, J. (2003). Estonian-Russian Trade Relations in Transition: Statistico-Analytical Review. – *IWVWW Berichte*, 126, 16–31.
- Reiljan, J., Riik, H. (2003). Euroopa Liiduga ühinemise mõju Eesti põllumajanduse konkurentsivõimele. – Reiljan, J., Varblane, U. (Toim.). *Euroopa Liiduga ühinemise mõju Eesti põllumajandustoodete turule*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 13–88.
- Vadi, M., Reiljan, J. (2003). Impact of Individual Values on Organization Culture in Transitional Economy. – Stasiak, M.K. (Ed.). *Values in an Era of Transformation*. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, 67–86.
- Reiljan, J., Andresson, K., Reiljan, E. (2002). Wirtschaftliche Kooperation im Ostseeraum: der Standpunkt Estlands. – *Deutsche Studien*, 92–119.
- Reiljan, J. (2002). Ostseeregion und die Integration Estlands in die EU. – *IWVWW Berichte*, 118, 54–62.
- Reiljan, J., Timpmann, K., Olenko, K. (2002). Eesti halduskorralduse arengu sõlmprobleemid ja nende lahendamise võimalused. – Eesti kohalike omavalitsuste rahastamise probleemid Euroopa Liiduga ühinemisel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 220–334.
- Reiljan, J., Kulu, L. (2002). The Development and Competitiveness of Estonian Agriculture Prior to Joining the European Union. Tartu: Tartu University Press.
- Reiljan, J., Olenko, K. (Toim.) (2002). Eesti kohalike omavalitsuste rahastamise probleemid Euroopa Liiduga ühinemisel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, E., Reiljan, J. (2001). Majanduslik globaliseerumine ja sellega seotud probleemid. – *Akadeemia*, 3, 435–457.
- Reiljan, J., Toming, K. (2001). Der Estnische Aussenhandel an der Schwelle des Beitritts zur Europäischen Union. – *IWVWW Berichte*, 104, 45–57.
- Reiljan, J., Vissak, T. (2001). Välismajanduse monetaarne teooria: õpik kõrgkoolidele. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, E., Reiljan, J. (2001). Foreign Direct Investments to Estonia within the Context of Economic Globalization and Regional Integration. – Varblane, U. (Ed.). *Foreign direct investments in the Estonian economy*. Tartu: Tartu University Press, 307–338.
- Reiljan, J. (2001). Eesti põllumajanduse konkurentsivõime ühinemisel Euroopa Liiduga. – Reiljan, J., Kulu, L. (Toim.). *Muutused Eesti majanduses Euroopa Liiduga ühinemisel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 229–301.

- Reiljan, J., Andresson, K., Reiljan, E. (2001). Läänemere regiooni roll Eesti integreerumisel Euroopa Liitu. – Reiljan, J., Kulu, L. (Toim.). Muutused Eesti majanduses Euroopa Liiduga ühinemisel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 398–441.
- Reiljan, J. (2000). Die Wettbewerbsfähigkeit der Estnischen Landwirtschaft vor dem EU-Beitritt. – Deutsche Studien 3/4, 303–320.
- Reiljan, J. (2000). Als Este ins neue Jahrtausend. – IWVWW Berichte. Berlin, 9–11.
- Reiljan, J. (2000). Competitiveness Problems of Estonian Agriculture in the 1990s. – IWVWW Berichte, 99, 10–22.
- Reiljan, J. (2000). Development towards greater openness and equal conditions of competition. 91, 78–83.
- Reiljan, J., Reiljan, E., Andresson, K. (2000). Economic Cooperation in the Baltic Sea Region: The Estonian View. – Neuss, B., Jurczek, P., Hilz, W. (Eds.). Entwicklungsstrategien in Nordosteuropa - Baltikum und Finnland. Beiträge zu einem politik- und regional-wissenschaftlichen Symposium an der TU Chemnitz. Tübingen: EZFF Occasional Papers, 21, 89–121.
- Reiljan, J., Roolah, T. (2000). Rahvusvaheline ettevõtetmajandus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reiljan, E., Reiljan, J. (1999). Book Review. – Economic Systems, 3, 283–285.
- Reiljan, J. (1999). Riikide konkurentsivõime kujunemise empiirilised mudelid ja analüüs. – Eesti majanduse konkurentsivõime. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 446–476.
- Reiljan, J. (1999). Euroopa Liidu idalaienduse sotsiaalmajanduslikud sõlmprobleemid. – Reiljan, J., Kulu, L. (Toim.). Euroopa Liidu sotsiaalmajanduspoliitika idalaienduse taustal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 13–41.
- Reiljan, J., Sepp, J., Andresson, K., Varblane, U. (1999). Eesti konkurentsivõime majanduspoliitilised ja infrastruktuursed alused. – Eesti majanduse konkurentsivõime. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 116–196.
- Reiljan, J. (1997). Die Osterweiterung der EU und die wirtschaftspolitischen Probleme in Estland. – Weltwirtschaft und Weltpolitik: Monatsschrift, 58, 62–75.
- Reiljan, J. (1997). Riigi konkurentsivõime. – Eesti Välismajanduse Teataja, 11, 1–6.
- Reiljan, J. (1996). Kõrghariduspoliitika avatud transformatsioonimajandusega väike-riigis. – Aktuaalsed majanduspoliitika küsimused Euroopa Liidu riikides ja Eesti Vabariigis. Tallinn, 221–234.
- Reiljan, J. (1996). Vajadus ja võimalus luua totalitaarsete käsumajandusriikide transformatsiooni teooria (majanduspoliitiline aspekt). – Eesti Teaduste Akadeemia Toimetised. Humanitaar- ja Sotsiaalteadused, 42–64.

- Reiljan, J. (1995). Välismajanduse monetaarse teooria alused. Õpik-kompendium. TÜ Kirjastus.
- Reiljan, J. (1994). Die allgemeinen und wirtschaftspolitischen Standortfaktoren der baltischen Staaten. – Deutsche Studien, 302–329.
- Reiljan, J. (1991). Iseseisva Eesti välismajandussuhted. – Poliitika, 8, 13–19.
- Reiljan, J. (1991). Die Entwicklung im Baltikum und die politischen Veränderungen in der Sowjetunion. – Deutsche Studien, 113, 67–75.
- Reiljan, J. (1991). Maailmamajandus 1980-ndatel aastatel. TÜ Kirjastus.
- Рейльян Я., Варблане, У. (1989). Совершенствование методологической основы анализа экономической эффективности хозяйственной деятельности предприятий. – Ученые записки Тартуского университета, 865, 12–17.
- Рейльян Я. (1989). Интерпретация многомерных регрессионных моделей в аналитических исследованиях. – Вестник статистики, Но 12, 61-66.
- Рейльян, Я. (1989). Аналитическая основа принятия управленческих решений. Москва: Финансы и статистика.
- Reiljan, J. (1987). Matemaatilised meetodid majanduses: fiktsioonid ja reaalsus. Tallinn: Valgus.
- Рейльян Я. (1987). Совершенствование экономического факториального анализа. – Ученые записки ТГУ. Но 768. Тарту: ТГУ, 3–10.
- Karu, J., Reiljan, J. (1983). Tööstusettevõtte majandustegevuse komponentanalüüs. Tallinn: Valgus.
- Reiljan, J. (1982). Экономико-математические методы в анализе хозяйственной деятельности предприятий и объединении. Москва: Финансы и статистика, 112–178.
- Рейльян Я. (1981). Интерпретация результатов современного факторного анализа в экономических исследованиях. – Ученые записки ТГУ. Труды по экономическим наукам, 64–77.
- Кару Я., Рейльян, Я., Тодинг Л. (1981). Применение системы статистической обработки данных для оценки эффективности работы предприятий. – Ученые записки ТГУ. Труды по экономическим наукам, 11–22.

Tartu, 28.07.2016

LIST OF AUTHORS

David Benček, Dipl. Econ., PhD candidate, economist, Kiel Institute for the World Economy, Kiel, Germany, david.bencek@ifw-kiel.de

Peter Friedrich, Prof. Dr. Dr. h.c. (em.), Scientific consultant, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, peter.friedrich@ut.ee

Toomas Haldma, PhD, Professor of Accounting, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, toomas.haldma@ut.ee

Manfred O. E. Hennies, Dr, Prof (em), University for Applied Sciences, Kiel, Germany, manfred.hennies@fh-kiel.de

Kadri Karma, MA, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, kadri.karma@gmail.com

Yuriy Kapitsa, Dr, Director of the Centre of the Intellectual Property and Technology Transfer of the National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, kapitsa@nas.gov.ua

Aleksei Kelli, PhD, Professor of Intellectual Property Law, School of Law, University of Tartu, aleksei.kelli@ut.ee

Karina Kenk, MA, PhD Student, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, karinag@ut.ee

Claus-Friedrich Laaser, Dr, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, Kiel, Germany, claus-friedrich.laaser@ifw-kiel.de

Jaan Looga, MA, PhD Student, Junior Research Fellow, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, jaan.looga@ut.ee

Sulev Mäeltsemees, PhD, Professor, Dean, Faculty of Social Sciences: Ragnar Nurkse School of Innovation and Governance, Tallinn University of Technology, Estonia, sulev.maeltsamees@ttu.ee

Tiiu Paas, PhD, Professor of Econometrics, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, tiu.paas@ut.ee

Matti Raudjärv, PhD, Associate Professor of Public Economics, Pärnu College, University of Tartu, Estonia, mattir@hot.ee (in Chronicle)

Klaus Schrader, Dr, senior economist, Kiel Institute for the World Economy, deputy head of the institute's Economic Policy Center, Kiel Institute for the World Economy, Kiel, Germany, klaus.schrader@ifw-kiel.de

Karina Shakhbazian, Dr, Scientific Secretary, Centre of Intellectual Property and Technology Transfer, National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine, karina@nas.gov.ua.

Maryna Tverdostup, MSc, PhD Student, Junior Research Fellow, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, maryna.tverdostup@ut.ee

Kadri Ukrainski, PhD, Professor of Research and Innovation Policy, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, kadri.ukrainski@ut.ee.

Maaja Vadi, PhD, Professor of Management, Head of the School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, maaja.vadi@ut.ee

Urmas Varblane, PhD, Head of the Department of Humanities and Social Sciences, Estonian Academy of Sciences; Professor of International Business, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Estonia, urmas.varblane@ut.ee

KROONIKA

CHRONIK

CHRONICLE

**KAASTEELISE MÕTTEID KÄESOLEVALE
ERIVÄLJAANDELE:
Professor Janno Reiljan - 65 (8.10.1951)**

Erinumber ilmub teadusajakirjal „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ esimest korda. Põhjuseks asjaolu, et kauaaegsel Tartu Ülikooli õppejõul ja majandusteadlasel professor Janno Reiljanil täitub 8. oktoobril 2016 paraku juba 65 eluaastat ja alates juulist 2016 tegutseb ta emeritprofessori staatuses. Allakirjutanul on olnud võimalus ligi 40 aasta vältel Janno Reiljani tegevustega suhteliselt hästi tuttav olla, kusjuures sageli on omavahel tihedat ja konstruktiivset koostööd tehtud. Seejuures on tulnud paljude rõõmude, aga ka muredega kokku puutuda, ent see tegevus on ajaproovile siiski vastu pidanud ja kokkuvõttes on pea kõik hästi sujunud! Allakirjutanul on kõige selle üle siiralt ja tänulikult hea meel!

Käesolev „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ erinumber 2016-2 on pühendatud Janno Reiljani nimetatud tähtpäevale – Janno Reiljan teatas 2.-4. juulil 2015 Jänedas Mõisas toimunud XXIII rahvusvahelisel majanduspoliitika traditsioonilisel teaduskonverentsil, et 2015/2016. õppeaasta on tema jaoks Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas viimane. Kahju, kuid suur töö on tehtud ning seda tuleb tunnustada ja igati tunnustada!

Augustis 2015 sai mitmete inimeste algatusel ja toetusel otsustatud, et klassikaliste ülikoolide eeskuju järgides oleks põhjust sel puhul välja anda meie ajakirja erinumber. Janno Reiljan on ajakirja varasemate perioodiliste numbrite väljaandmisel juba aastaid aktiivselt ja tulemuslikult toimetajana ning retsensendina tegutsenud. Igati asjalikku nõu on ta andnud oma tähelepanuväärse initsiatiiviga ka ajakirja arendamisel. Seega on igati asjakohane anda tema tegevusest osaline ülevaade just meie ajakirjas.

Janno Reiljaniga seoses tooksin esile olulise ühise tegevuse koos paljude heade kolleegidega Eesti Noorte Majandusteadlaste Klubis (NMK), kus toimusid regulaarselt huvitavad diskussioonid, mis olid erialaliselt arendavad ning aitasid ka paljusid inimesi-kolleege tundma õppida. Ühiselt viidi seitsmekümnendate aastate teisel poolel ja kaheksakümnendatel aastatel läbi iga-aastaseid noorte majandusteadlaste teaduskonverentse, sh ka 1984. aastal toimunud nn Värskas laevakonverents (Tartu-Värskas-Pihkva-Värskas-Tartu)¹. NMK-s arutati juba kaheksakümnendate aastate alguses majandusteadlaste noorema põlvkonna liikmete vahel korduvalt ka isemajandava Eesti (IME) probleeme ja võimalikkust. Seejärel, pärast kümneaastast vahet, alates teist korda 1994. aastal ja edaspidi toimunud nn Värskas konverentsidest kasvas välja traditsiooniline iga-aastane (1996. aastast rahvusvaheline) majanduspoliitika teaduskonverents. Tol ajal publitseeritud konverentsikogumikest kujunes aga aastatepikkuse arendustöö tulemusena välja kõigepealt ETIS 3.1 taseme teadusartiklite kogumik ja viimasel kuuel-kümnel aastal ETIS 1.2 taseme rahvus-

¹ See oli üldse kas esimene või üks esimesi laevakonverentse tollaegses Eestis.

vaheline kolmekeelne teadusajakiri „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ (aastast 2000 on olnud kaaskirjastajaks saksa teaduskirjastus Berliner Wissenschafts-Verlag). Kõige selle juures on aktiivselt ka Janno Reiljan tegev olnud. Ajakirja toimkond tegeleb arendustega aga edasi, seda nii teadusliku sisu osas kui täiendavatesse olulistesse rahvusvahelistesse andmebaasidesse taotlemistel, kindlasti on lisaeesmärgiks ka ETIS 1.1. Siin on Jannol, samuti teistel kolleegidel ja autoritel, kindlasti võimalik oma panus anda!

Koostöö Janno Reiljaniga oli allakirjutanu jaoks viljakas ja mitmekesine ka 1989. aastal novembris-detsembris Saksamaa Liitvabariigis Kieli Ülikoolis toimunud teaduslase stažeerimise ajal (DAADi uurimisstipendiumid!), mida ilmestasid emotsionaalselt Berliini müüri langemine ja selle vahetud järelkajad. Meenub Saksamaa LV Schleswig-Holsteini Liidumaa Ülikoolide Liidu tolleage se- asepresidendi ja Christian-Albrechti nimelise Kieli Ülikooli rektori professor Dr. Michael Müller-Wille huvi Eesti vastu novembris, vastuvõtul ülikoolis stažeerivatele välisõppejõududele ja -teaduritele äsja, 01.09.1989 avatud ülikooli rahvusvahelises keskkuses-hotellis IBZ. Aktiivse suhtluse järel vastuvõtult lahkuv rektor pöördus ukselt ringi, kergitas kaabut ning hõikas kõlavalt ja selgelt eesti keeles – „Terviseks!“

Stažeerides Kieli Ülikooli majandus- ja sotsiaalteaduskonnas, elasime Jannoga mõlemad ühes ja samas ülikooli külaliskameras-hotellis, sõjalis-ajalooliselt ja majanduslikult tähtsa Kieli fjordi läänekaldal. Sellest paarisaja meetri kaugusel asub rahvusvaheliselt tuntud Kieli Maailmamajanduse Instituut ja sealne rikkalik, võib isegi ütelda – ülemaailmselt tunnustatud ja hinnatud teadusraamatukogu², kus olid töötamiseks ja kirjanduse laenutamiseks väga head tingimused. Janno Reiljani stažeerimise aeg oli Kieli Ülikoolis alates novembrist 1989 kümme kuud (Teoreetilise rahvamajandusõpetuse instituudis, kontaktisikuks instituudi direktor professor Dr. Horst Herberg), allakirjutanal kokku kolm kuud, neist kaks kuud Kieli Ülikoolis (Majanduspoliitika instituudis, kontaktisikuks instituudi direktor professor Dr. Gerhard Prosi)³. See stažeerimisaeg oli meie mõlemale tõiselt ja suhtlemiselt viljakas, võimaldas luua tänaseni kestvaid suurepäraseid kontakte saksa kolleegidega ning valmistada ette pinnast edaspidisteks suhtlusteks ja arenguteks. Mitmeid kuid kestvad stažeerimised teiste riikide ülikoolides on alati olnud viljakad ning silmaringi laiendavad. Oleme Janno Reiljaniga korduvalt neid võimalusi läbi tõsiste konkursside kasutanud. Professor Janno Reiljan on kindlasti see inimene, kes on oma teadmisi ja kogemusi olulisel määral ka välisstažeerimistel täiendanud, seda Eestis kasutanud ning see on talle ka edu toonud. Edukas on ta olnud nii õppe- kui teadustöös, samuti valitud saadikuna Eesti Vabariigi Riigikogus tegutsedes.

Käesolev eriväljaanne on suuresti ka kroonikahõnguline ning tahaks loota, et taolised eripublikatsioonid ja teised taolised kirjutised ka edaspidi nii Eestis üldse, aga

² Ka käesoleva ajakirja üks rahvusvahelistest andmebaasidest, Econis, asub just selles raamatukogus.

³ Nii *professor emeeritus* Horst Herberg kui *professor emeeritus* Gerhard Prosi (1935–2014) on omal ajal ka Eestit külastanud ja meie ülikoolides loenguid pidanud.

samuti käesoleva ajakirja raames ilmuvad.⁴ Peatoimetajana on allkirjutanu valmis seda igati toetama. Allkirjutanu on ka seda meelt ja loodab, et lugupeetud kolleeg professor Janno Reiljan ei viska lõplikult „püssi põõsasse“ ja on tegus nii Eesti elu edendamisele kaasa aitamisel, aga ka majanduspoliitika teaduskonverentside⁵ läbi viimisel ning meie ajakirja arendamisel ja autorite artiklitele hinnangute andmisel. Selleks kõige võimalikult head tervist, jaksu, armastust kõige mõistliku vastu, õnne, kannatlikkust, rahulikke hetki ning mõnusat tegevuslusti! Janno, kuidas on meil sageli humoorikalt öeldud ja nii ka olnud – „ei maksa vastu võtta enneaegseid otsuseid“!? Seda soovitaksin ka kõigile teistele mõnusatole-toredatele-armsatele ja tublidele inimestele! Teisiti – tundes Jannot piisavalt kaua, olen oma lootustes päris optimistlik! Selleks parimat Sulle, sõber Janno, tänud kõige eest nende toredade aegade vältel! Edu, tervist ja õnne kõigile!

August 2015 – august 2016

Eestis: *Tallinnas Pirita-Kosel ja Lääne-Virumaal (Tapa vallas Karkuse külas Kaasiku talus), Pärnus ja Tartus ning Saksamaal: Kielis ja Warderis*

Majanduspoliitika teaduskonverentside ja ajakirja toimkonna nimel –

Matti Raudjärv

Janno pikaajaline kaasvõitleja, kolleeg ja sõber

⁴ Seni on käesoleva ajakirja-kogumiku veergudel kroonika osas neid väärikaid Eesti majandus-teadlasi, majandusõppejõude ja teadusorganisaatoreid meenutatud, kes on meie hulgast juba lahkunud. Publikatsiooni peatoimetajana olen seisukohal, et selline traditsioon peaks ka edaspidi jätkuma ning Eesti kõrgkoolide teaduskonnad ja teised struktuuriüksused võiksid olla siinjuures oma ettepanekutega aktiivsed. Samas jagan seda seisukohta, et suuremate juubelite puhul, põhitööst tagasitõmbumisel ning muudel taolistel sündmustel võiks ka meie hulgas edasi tegutsevatele (samuti mitte tegutsevatele) kolleegidele tähelepanu pöörata ja siis kas senises ajakirja kroonika osas nendest kirjutada või nii, nagu käesoleval juhul – lausa ajakirja erinumber välja anda. Loodan, et siit kujuneb paljude lugejate ja kolleegide abiga ilus ning tänuväärne traditsioon välja! Need inimesed on meenutusi kindlasti väärt!

⁵ Korraldustoimkond on konverentsi seni vähemalt aastani 2022 kavandanud; vt detailsemalt käesoleva ajakirja lõpus – Loodetav tulevikuinformatsioon (2018-2022).

**INFORMATSIOON AJAKIRJA KOHTA,
PUBLITSEERIMISE TINGIMUSED JA NÕUDED
AUTORITELE.
TOIMUNUD JA KAVANDATAVAD
MAJANDUSPOLIITIKA TEADUSKONVERENTSID**

**INFORMATIONEN ÜBER DIE ZEITSCHRIFT, DIE
PUBLIKATIONSBEDINGUNGEN UND WICHTIGE
ANMERKUNGEN FÜR AUTOREN**

**INFORMATION ABOUT THE JOURNAL,
PUBLICATION CONDITIONS AND IMPORTANT
NOTES FOR THE AUTHORS**

Estonian Discussions on Economic Policy: Economic Policy Problems of Small Countries. Special Edition in Honour of Prof. Janno Reiljan / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Wirtschaftspolitische Probleme kleiner Länder. Festschrift für Prof. Dr. Janno Reiljan / Eesti majanduspoliitilised väitlused: Väikeriikide majanduspoliitilised probleemid. Prof. Janno Reiljanile pühendatud eriväljaanne

Asutatud aastal 1984 / Gegründet im Jahre 1984 / Established in 1984

TOIMETUSKOLLEGIUM / REDAKTIONSKOLLEGIUM / EDITORIAL BOARD:

Peter Friedrich (University of Federal Armed Forces Munich; University of Tartu)
Enno Langfeldt (Fachhochschule Kiel; University of Applied Sciences of Kiel)
Stefan Okruch (Andrassy Gyula Deutschsprachige Universität Budapest)
Armin Rohde (Ernst-Moritz-Arndt Universität Greifswald; University of Greifswald)
Klaus Schrader (Kiel Maailmamajanduse Instituut; Kiel Institute of the World Economy)
Mart Sörg (Tartu Ülikool; University of Tartu)

TOIMETAJAD / REDAKTEURE / EDITORS:

Manfred O. E. Hennies (Fachhochschule Kiel; University of Applied Sciences of Kiel)
Sulev Mäeltsemees (Tallinna Tehnikaülikool; Tallinn University of Technology)
Matti Raudjärv (Tartu Ülikool; University of Tartu)
Janno Reiljan (Tartu Ülikool; University of Tartu)
Toimetaja-konsultant / Redakteurin-Konsultantin / Editor-Consultant:
Ruth Tammeorg (Tartu Ülikooli raamatukogu; Library of University of Tartu)

ASUTAJA, KOORDINAATOR JA PEATOIMETAJA / GRÜNDER, KOORDINATOR UND CHEFREDAKTEUR / FOUNDER, COORDINATOR AND CHIEF EDITOR:
Matti Raudjärv (Tartu Ülikool – Pärnu Kolledž ja Mattimar OÜ)

Publikatsioon ilmub kuni kaks korda aastas / Die Publikation erscheint bis zu zwei Mal im Jahr / The publication is published once or twice a year

Tähelepanuks autoritele!
Wichtige Anmerkung für Autoren!
Note for the Authors!

Autor vastutab oma kirjutise sisu, õigekirja ja vormistamise eest ainuisikuliselt. Mattimar OÜ ei võta vastutust andmete õigsuse, täpsuse ega täielikkuse osas, samuti ei arvesta ka kolmandate poolte eraõiguslikke huve.

Artikli sissejuhatavas osas ootame me autoritelt, et nad **konkreetselt ja selgelt**

- kirjutaksid, mille poolest on autori tema arvates artikli teema aktuaalne;
- formuleeriksid artikli eesmärgi;
- formuleeriksid need uurimisülesanded, mille lahendamine aitab seatud eesmärki saavutada.

Artiklite, kokkuvõtete ja muude materjalide vormistamisnõuded on avaldatud Mattimar OÜ kodulehel (www.mattimar.ee – “Aktuaalne” all: Infokiri).

Verantwortlich für den Inhalt sind die Autoren. Mattimar OÜ (GmbH) übernimmt keine Gewähr für die Richtigkeit, Genauigkeit und Vollständigkeit der Angaben sowie die Beachtung privater Rechte Dritter.

Im einführenden Teil des Beitrages erwarten wir von dem Autor, dass er **konkret und deutlich**

- die Aktualität des Beitrages und des Themas hervorhebt;
- das Ziel des Beitrages formuliert;
- umfassend die Forschungsaufgaben formuliert, die zur Erreichung des Ziels gelöst werden müssen.

Die eingereichten Artikel und die dazugehörigen Zusammenfassungen müssen folgende Formvorschriften erfüllen (www.mattimar.ee – „Aktuell“: Merkblatt)

Authors are personally responsible for the content, correct spelling and formatting of their publications. Mattimar OÜ will not accept responsibility for the correctness, accuracy or completeness of the information and will not take into account private interests of third persons.

We expect from authors a **specific and clear** statement in the introductory part of the paper about:

- why the subject of the paper is topical in the opinion of the author;
- the objective of their paper;
- the research tasks which have to be fulfilled to achieve the stated objective.

With the delivery of your paper you will grant to the publishers the right to publish your paper (www.mattimar.ee – „Topical“: Information Letter)

INFORMATSIOON ajakirja toimkonnalt

Käesolev rahvusvaheline teadusajakiri-publikatsioon ilmub aastast 2007 (üks number aastas) ja aastast 2011 (kaks numbrit aastas).¹ Ajakiri arenes välja järjepidevuse alusel aastatel 1984-2006 ilmunud teadusartiklite kogumikest. Artiklite temaatika on seni hõlmanud paljude riikide majanduspoliitikat ning selle valdkondi nii ühe kui ka mitme riigi näitel ning nende omavahelistes suhetes ja võrdlustes. Lisaks Eestile on avaldatud artiklites uuritud paljude riikide majanduspoliitikat nagu **Georgia, Hiina, Iirimaa, Inglismaa, Jaapan, Kanada, Kreeka, Leedu, Läti, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Šveits, Tšehhi, Ukraina, Ungari, USA, Venemaa**. Vähemal määral on käsitletud ka mitmeid teisi riike. Kajastust on leidnud järgmiste piirkondade, ühenduste või valdkondade majanduspoliitika: Euroopa ja Euroopa Liit, Euroopa Liidu regioonid, Euroopa rohelised pealinnad, Balti riigid ja Skandinaavia regioon, Ida- ja Kesk-Euroopa, Põhja-Euroopa, OECD-riigid jmt.

Lisaks traditsioonilistele majanduspoliitika valdkondadele on artiklites kajastamist leidnud ka avaliku sektori rahandus; regionaalne areng ja kohalike omavalitsuste arenguprobleemid, eelkõige haldusreformi vajadused ja võimalikud suunad; Euroopa Liidu finantsüsteem; Euroopa Liidu toetusmehhanismid ja -mudelid; rahapoliitika ja valuutakursid; euro-ruumi probleemid; finants- ja majanduskriis; majanduse globaliseerumine; ettevõtluse arengut toetavad erinevad majanduspoliitikad; J. M. Keynesi seisukohad ja paljud teised kompleksvaldkonnad.

Seni on avaldatud artiklite autorid esindanud järgmisi riike: **Austria, Eesti, Hiina, Läti, Saksamaa, Slovakkia, Tšehhi, Ungari, Venemaa**. Lisaks nimetatud riikidele olid enne 2007. aastat avaldatud artiklite autorite kaudu esindatud ka **Belgia, Leedu, Poola, Prantsusmaa ja Soome**.

Ajakirja toimkond soovib, et ajakirjas käsitletavate artiklite majanduspoliitiline geograafia laieneks tulevikus veelgi. Ajakirjas avaldatud artikleid kajastavad ja levitavad seni järgmised rahvusvahelised andmebaasid: **DOAJ, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO, EconBib, ECONIS, ESO, SSRN**.

Lugupidamisega ning edukate koos- ja kaastöösoovidega
Teie ajakirja toimkond

¹ Aastatel 2007–2014 oli ajakirja ingliskeelne nimetus „Discussions on Estonian Economic Policy“. Eeskätt täpsuse, sh artiklite senise kajastuse ja ka edaspidise laiema majanduspoliitilise geograafia huvides täpsustasime aastast 2015 ajakirja nime ning selleks on nüüd inglise keeles „Estonian Discussions on Economic Policy“. Ajakirja eesti- ja saksakeelne nimi jäid endisteks, ühtlasi on säilinud publikatsiooni järjepidevus.

INFORMATION des Redaktionsteams

Das vorliegende internationale Wissenschaftsmagazin erscheint seit 2007 (ein Mal pro Jahr) und seit 2011 (zwei Mal pro Jahr).¹ Die Zeitschrift hat ihre Ursprünge in den Sammelbänden von wirtschaftswissenschaftlichen Beiträgen, die in den Jahren 1984-2006 kontinuierlich erschienen. Die Thematik umfasst die Wirtschaftspolitik verschiedener Länder mit ihren vielfältigen Bereichen. Man geht vor allem auf die jeweiligen wirtschaftlichen Verflechtungen mit anderen Nationen ein und vergleicht sie untereinander. Neben Estland gibt es noch eine Reihe von anderen Ländern, die in den Artikeln auf ihre Wirtschaftspolitik hin untersucht werden wie **China, Deutschland, England, Georgien, Griechenland, Irland, Japan, Kanada, Lettland, Litauen, Russland, Schweden, die Schweiz, die Slowakei, Tschechien, Ukraine, Ungarn, die USA**. Im geringeren Umfang sind auch einige andere Länder in Beiträgen vertreten. Ebenso ist die Wirtschaftspolitik aus Sicht größerer und kleinerer Regionen thematisiert worden, z. B. Europa und die Europäische Union, einzelne Regionen der Europäischen Union, Europas Grüne Hauptstädte, die Baltischen Staaten und Skandinavien, Mittel- und Osteuropa, Nordeuropa, OECD-Staaten u.a.m.

Zusätzlich zu den klassischen Feldern der Wirtschaftspolitik wird in den Artikeln auch auf folgende Themengebiete eingegangen: Finanzwesen der öffentlichen Hand, regionale Entwicklung und Entwicklungsprobleme der kommunalen Selbstverwaltungen, Notwendigkeit einer Verwaltungsreform und mögliche Reformwege, Finanzsystem der EU, EU-Förderungsmechanismen und ihre Modelle, Geldpolitik und Währungskurse, Probleme der Eurozone, Finanz- und Wirtschaftskrise, Globalisierung der Wirtschaft, wirtschaftspolitische Instrumente zur Unternehmensförderung, Standpunkte von J. M. Keynes.

Unsere Autoren kommen aus **China, Deutschland, Estland, Lettland, Österreich, Russland, der Slowakei, Tschechien, Ungarn**. Vor 2007 sind Beiträge auch von **belgischen, finnischen, französischen, litauischen und polnischen** Autoren erschienen.

Der Wunsch des Redaktionsteams ist, dass sich der Autorenkreis geographisch weiter vergrößert. Die im Magazin publizierten Beiträge sind in folgenden internationalen Datenbanken verfügbar: **DOAJ, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO, EconBib, ECONIS, ESO, SSRN**.

Wir hoffen auf eine weitere erfolgreiche Zusammenarbeit
Ihr Redaktionsteam

¹ In den Jahren 2007–2014 lautete der englische Titel des Magazins „Discussions on Estonian Economic Policy“. Im Interesse der Genauigkeit und der breiteren geographischen Dimension der Beiträge wurde 2015 der englische Titel in „Estonian Discussions on Economic Policy“ geändert. Der Titel des Magazins in estnischer und deutscher Sprache blieb unverändert, gleichzeitig ist die Kontinuität der Zeitschrift erhalten geblieben.

INFORMATION from the Editorial Team

This international research journal (publication) has been published since 2007 (once a year) and 2011 (twice a year).¹ The journal developed as a successor of collections of research papers published in 1984–2006. The subjects of the papers have covered economic policies and their subject areas of many countries on the basis of case studies from one or several countries and considering their mutual relations and comparisons. Besides Estonian economic policy, the papers have treated economic policies of many countries, such as **Canada, China, Czech Republic, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Japan, Latvia, Lithuania, Russia, Slovakia, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom, U.S.A.** Also other countries have been studied to a lesser extent. Economic policies of the following regions, associations or subject areas have been treated: Europe and the European Union, EU regions, European green capitals, the Baltic States and the Scandinavian region, Eastern and Central Europe, Northern Europe, OECD countries, etc.

In addition to traditional areas of economic policy the papers have treated also the issues of finances of the public sector; regional development and development problems of local municipalities, above all the need for and possible directions of the administrative reform; the financial system of the EU; the support structures and support models of the EU; monetary policy and currency exchange rates; eurozone problems; financial and economic crisis; globalisation of the economy; different economic policies to support business development; positions of J. M. Keynes, and many other complex areas.

Authors of papers published until now have represented the following countries: **Austria, China, Czech Republic, Estonia, Germany, Hungary, Latvia, Russia, Slovakia.** Besides the above-mentioned countries also **Belgium, Finland, France, Lithuania** and **Poland** were represented by authors of papers published before 2007.

The editorial team would like to see in the future an even broader geography of economic policy of papers published in the journal. Papers published in this journal are presented and distributed by the following international databases: **DOAJ, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO, EconBib, ECONIS, ESO, SSRN.**

With best wishes and looking forward to successful cooperation and contributions,
Editorial Team of the journal

¹ In 2007–2014 the English name of the journal was „Discussions on Estonian Economic Policy“. Above all, for more accuracy concerning the topics of papers published until now, including in the interests of broader geography of economic policy in future, we specified the name of the journal from 2015 and it will be „Estonian Discussions on Economic Policy“ in English. The name of the journal in German and Estonian remained the same, and the continuity of the publication was maintained.

**MAJANDUSPOLIITIKA TEADUSKONVERENTSID
EESTIS (1984-2016 ... 2022)**

**WISSENSCHAFTLICHE KONFERENZEN ÜBER
WIRTSCHAFTSPOLITIK IN ESTLAND (1984-2016 ... 2022)**

**SCIENTIFIC CONFERENCES ON ECONOMIC
POLICY IN ESTONIA (1984-2016 ... 2022)**

I	1984	Ühiskondliku tootmise intensiivistamise probleemid Eesti NSV-s
II	1994	Majandusteadus ja majanduspoliitika Eesti Vabariigis
III	1995	Majanduspoliitika teooria ja praktika Eesti Vabariigis
IV	1996	Aktuaalsed majanduspoliitika küsimused Euroopa Liidu riikides ja Eesti Vabariigis /I ja II/
Aktuelle wirtschaftspolitische Fragen in den Ländern der Europäischen Union und in der Republik Estland /I und II/
Topical Problems of the Economic Policy in the Member States of the European Union and the Republic of Estonia /I and II/
V	1997	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja integreerumine Euroopa Liiduga
Die Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Integration mit der Europäischen Union
Economic Policy of the Republic of Estonia and Integration with the European Union
VI	1998	Eesti Vabariigi integreerumine Euroopa Liiduga – majanduspoliitika eesmärgid ja abinõud
Die Integration der Republik Estland mit der Europäischen Union – Ziele und Mittel der Wirtschaftspolitik
Integration of the Republic of Estonia into the European Union – Goals and Instruments of Economic Policy
VII	1999	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja Euroopa Liit
Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union
Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
VIII	2000	Eesti Vabariigi majanduspoliitika tulemuslikkus ja Euroopa Liit
Wirksamkeit der Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union
Effectiveness of the Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
IX	2001	Harmoniseerimine ja vabadus Eesti Vabariigi majanduspoliitikas integreerumisel Euroopa Liiduga
Harmonisierung und Freiheit der Wirtschaftspolitik Estlands in EU-Integrationsprozess
Harmonisation and Freedom in the Economic Policy of Estonia integrating with the European Union

- X 2002 Euroopa Liiduga liitumise mõju Eesti majanduspoliitikale
Die Integration der Europäischen Union und ihre Wirkungen auf die
Wirtschaftspolitik Estlands
Effect of Accession to the European Union on the Economic Policy
of Estonia
- XI 2003 Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu
Die Wirtschaftspolitik Estlands auf dem Weg in die Europäische
Union
Estonian Economic Policy on the way towards the European Union
- XII 2004 Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus
Wirtschaftspolitische Perspektiven Estlands als Mitglied der
Europäischen Union
Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union
- XIII 2005 XIII majanduspoliitika teaduskonverents
Die XIII wirtschaftspolitische Konferenz
13th Scientific Conference on Economic Policy
- XIV 2006 XIV majanduspoliitika teaduskonverents
Die XIV wirtschaftspolitische Konferenz
14th Scientific Conference on Economic Policy
- XV 2007 Eesti majanduspoliitika – kolm aastat Euroopa Liidus
Die Wirtschaftspolitik Estlands – drei Jahre in der Europäischen
Union
Economic Policy of Estonia – three Years in the European Union
- XVI 2008 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2008
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2008
Economic Policy in the EU Member States – 2008
- XVII 2009 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2009
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2009
Economic Policy in the EU Member States – 2009
- XVIII 2010 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2010
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2010
Economic Policy in the EU Member States – 2010
- XIX 2011 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2011
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2011
Economic Policy in the EU Member States – 2011
- XX 2012 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2012
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2012
Economic Policy in the EU Member States – 2012
- XXI 2013 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2013
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2013
Economic Policy in the EU Member States – 2013
- XXII 2014 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2014
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2014
Economic Policy in the EU Member States – 2014

- XXIII 2015 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2015
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2015
Economic Policy in the EU Member States – 2015
- XXIV 2016 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2016
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2016
Economic Policy in the EU Member States – 2016

NB! Järgmine majanduspoliitika teaduskonverents toimub / Die nächste wirtschaftspolitische Konferenz findet statt / The next scientific conference on economic policy will be held:

XXV 2017

Juubelikonverents – 25 (1984, 1994-2017)

Jubiläumskonferenz – 25 (1984, 1994-2017)

Jubilee conference – 25 (1984, 1994-2017)

29.06-01.07.2017 (Eesti-Estland-Estonia):

XXV 29.06-1.07.2017 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2017: Juubelikonverents – 25

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2017: Jubiläumskonferenz – 25

Economic Policy in the EU Member States – 2017: Jubilee conference – 25

Täpsem informatsioon alates oktoobrist-novembrist 2016 / Genauere Informationen ab Oktober-November 2016 / More detailed information from October-November 2016: www.mattimar.ee

2017 – aasta, millal konverents toimub **viiendat** korda Jänedal, Jänedal mõisas nn **mõisakonverentsina** (pärast 20. korda Värskas, valdavalt Värška Sanatooriumis).

2017 wird die Konferenz das **fünfte** Mal in Folge in Jänedal als **Gutshofkonferenz** stattfinden. Die zwanzig vorherigen Konferenzen wurden in Värška – meistens im Sanatorium Värška – ausgetragen.

2017 – the year when the conference will be held at Jänedal, in the Jänedal Manor for the **5th** time as a so-to-say **manor conference** (after 20 conferences held at Värška, mainly in the Värška Spa).

NB! Oluline kultuurisündmus Eestis ja üks ainulaadsemaid kogu maailmas: ajavahemikul 30. juuni – 2. juuli 2017 toimub Tallinnas XII noorte laulu- ja tantsupidu!

NB! Vom 30. Juni bis zum 2. Juli 2017 wird in Tallinn das XII. Sänger- und Tanzfest für Jugend stattfinden, eine der bedeutendsten estnischen Kulturereignisse, das gleichzeitig zu den einzigartigsten in der ganzen Welt gehört!

NB! An important cultural event in Estonia and one of the most unique cultural events in the world: the XII Youth Song and Dance Festival will take place in Tallinn from 30 June to 2 July 2017!

**Loodetav tulevikuinformatsioon (2018-2022) järgmistel lehekülgedel:
Eventuelle Planung für zukünftige Konferenzen (2018-2022) auf den nächsten
Seiten:
Expected future information (2018-2022) on the next pages:**

Kui õnnestub organisatsiooniliselt ja finantsiliselt, siis edaspidi näeks tänane korraldustoimikond konverentse järgmiste pühendumustega:

Falls es organisatorisch und finanziell möglich sein wird, schlägt das heutige Organisationskomitee vor, dass kommende Konferenzen folgenden Jahrestagen oder kulturellen Ereignissen gewidmet sein werden:

If it works out in organisational and financial terms, the Organising Committee would like to dedicate the future conferences to the following anniversaries:

XXVI 2018

**Eesti Vabariik – 100
Republik Estland – 100
Republic of Estonia – 100**

**100 aastat eestikeelset rahvuslikku Tehnikaülikooli Eestis
100 Jahren der Gründung der estnischsprachigen nationalen Universität für
Technik
100 years of the Estonian language national University of Technology in
Estonia**

28.-30.06.2018 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2018: Eesti Vabariik – 100
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2018: Republik Estland – 100
Economic Policy in the EU Member States – 2018: Republic of Estonia – 100

XXVII 2019

**Eesti Vabariik – 15 aastat Euroopa Liidu liige (alates 2004)
Republik Estland – 15 Jahre als EU-Mitgliedstaat (ab 2004)
Republic of Estonia – 15 years of EU membership (since 2004)**

**320 aastat Tartu Ülikooli asumisest Pärnusse (1699-1710)
Vor 320 Jahren zog die Universität nach Pärnu (1699-1710)
320 years from the temporary relocation of the University of Tartu to Pärnu
(1699–1710)**

35 aastat esimesest, nn laevakonverentsist laeval „Vanemuine“

(1984: Tartu-Peipsi järv-Pihkva järv-Värskva-Pihkva-Värskva-Tartu)

Vor 35 Jahren fand die erste Konferenz statt, bekannt als „Schiffskonferenz“ (im Jahre 1984 auf der Route: Tartu-Peipussee-Pskover See-Värskva-Pskov- Värskva-Tartu) mit dem Schiff „Vanemuine“

35 years from the first, so-to-say ship conference on M/S „Vanemuine“

(1984: Tartu – Lake Peipus – Lake Pskov – Värskva – Pskov – Värskva –Tartu)

27.-29.06.2019 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2019: Eesti – 15 aastat EL-s

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2019: Estland – 15 Jahre in EU

Economic Policy in the EU Member States – 2019: Estonia – 15 years in EU

NB! Järjekordne oluline kultuurisündmus Eestis ja üks ainulaadsemaid kogu maailmas: ajavahemikul 5.-7. juuli 2019 toimub Tallinnas XXVII laulupidu ja XX tantsupidu!

Möödub 150 aastat Eesti esimesest laulupeost (18.-20. juunil 1869 Tartus) ja 85 aastat esimesest tantsupeost (15.-17. juulil 1934 Tallinnas Kadrioru staadionil).

NB! Vom 5. Juli bis zum 7. Juli 2019 werden in Tallinn das XXVII. Sängerfest und das XX. Tanzfest ausgetragen, bedeutende Ereignisse im estnischen Kulturleben und einzigartig in der ganzen Welt!

150 Jahre von dem ersten estnischen Sängerfest (18.-20. Juni 1869 in Tartu)

und 85 Jahre von dem ersten Tanzfest (15.-17. Juli 1934 in Tallinn auf dem Kadriorg-Stadion).

NB! Another important cultural event in Estonia and one of the most unique cultural events in the world: XXVII Song Festival and XX Dance Festival will be held in Tallinn from 5 to 7 July 2019!

It will be the 150th anniversary of the first Estonian Song Festival (18 to 20

June 1869 in Tartu) and the 85th anniversary of the first Dance Festival (15 to 17 July 1934 at the Kadriorg Stadium in Tallinn).

XXVIII 2020

100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus

(2.02.1920)

Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet

(2.02.1920)

100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of Independence in Tartu (2.02.1920)

100 aastat Eesti Vabariigi esimesest põhiseadusest (kehtis aastatel 1920-1933)

Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland in Kraft (1922-1930)

100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia (was in effect from 1920 to 1933)

25.-27.06.2020 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2020

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2020

Economic Policy in the EU Member States – 2020

XXIX 2021

25 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartus-Värskas (1996)

Vor 25 Jahren fand die erste internationale Konferenz für Wirtschaftspolitik in Tartu und Värskas statt (1996)

25 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy in Tartu–Värskas (1996)

25 aastat regionaalse kolledži, Tartu ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus (1996)

Vor 25 Jahren wurde das College Pärnu der Tartuer Universität gegründet (1996)

25 years from the establishment of the regional college, Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu (1996)

01.-03.07.2021 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2021

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2021

Economic Policy in the EU Member States – 2021

XXX 2022

390 aastat Tartu Ülikooli asutamisest (1632)

Vor 390 Jahren wurde die Universität Tartu gegründet (1632)

390 years from the establishment of the University of Tartu (1632)

Kakskümmend korda konverentsidest Värskas (1984, 1994-2012) ja kümnendat korda järjest Jänedal (alates 2013)
Die zwanzig Konferenzen in Värska (1984, 1994-2012) und das zehnte Mal in Folge die Konferenzen in Jänedal (ab 2013)
20 conferences held in Värska (1984, 1994–2012) and for the 10th time at Jänedal (since 2013)

30.06-02.07.2022 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2022

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2022

Economic Policy in the EU Member States – 2022

